

LITURGIJA SVETI SUSRET

Raniero Cantalamessa

BACITE MREŽE
RAZMIŠLJANJA O EVANĐELJU
XXII.-XXXIV. nedjelja kroz god "A"; došašće "B" i Božićno vrijeme

XXII NEDJELJA KROZ GODINU
Tko hoće za mnom, neka se odrekne samoga sebe
Jer 20, 7-9; Rim 12, 1-2; Mt 16, 21-27

U Evanđelju ove nedjelje slušamo Isusa koji kaže: *"Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom. Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga, a tko izgubi život svoj poradi mene, naći će ga."*

Sada vam moram nešto priznati. Svaki put, otvarajući misal, kad nađem u evanđelju da moram komentirati riječi kao te, prva mi je napast da utečem kao Jona kad mu je bilo naređeno da ide propovijedati obraćenje Ninivljanima.

"Odreći se samoga sebe, uzeti križ": što treba učiniti da prihvati te riječi narod koji od jutra do večeri sluša samo hvalopojke uspjehu, ishodu, samopotvrđivanju?

Vjerujem da je isti osjećaj kušao i apostol sv. Pavao, jer jednom, gotovo kao da reagira na takvu napast, i snažno uzvikuje: "Uistinu, ja se ne stidim Evanđelja, jer je ono sila Božja za spasenje svakom vjerniku" (*Rim 1, 16*). Po njegovu primjeru odvažno pristupam pun povjerenja, i ovoga puta, s pomoću Božjom, stranici evanđelja koju nam predlaže bogoslužje.

Kršćanski put k spasenju sastoji se u hodu "za Isusom", a hod za Isusom sastoji se u "odreknuću samoga sebe i uzimanju vlastita križa". Prije nekoliko nedjelja imali smo prigodu razmišljati o nošenju križa. Stoga se ovog puta usredotočimo na prvi izraz: "Odreći se samoga sebe."

Što znači "odreći se samoga sebe"? Štoviše, je li moguće i je li dopušteno odreći se samoga sebe? Promislimo dobro, na kraju krajeva, "odreći se samoga sebe" vrijedi jednako koliko oduzeti sebi život, počiniti samoubojstvo, što sigurno ne treba preporučivati narodu.

Moramo razlikovati. Isus ne traži da se odreknemo "toga što jesmo", nego onoga "što smo postali". Mi smo slika Božja. Zato smo nešto "vrlo dobro", kao što je rekao sam Bog, odmah nakon što je stvorio muškarca i ženu. Ono čega se moramo odreći nije ono što je učinio Bog, nego mi, zloupotrebljavajući svoju slobodu. Drugim riječima, zle težnje, grijeh, sve ono što je kasnije nadošlo namjesto izvornika. "Odreći se" znači, dakle, stvarno, kako tumači sam Isus,

“ponovno naći”: “Tko izgubi život svoj poradi mene, naći će ga.” Odreknuće samoga sebe pravi je način ostvarenja samoga sebe!

Neki primjeri iz umjetnosti pomoći će nam to razumjeti bolje od bilo kojega obrazlaganja. Postoje divne romaničke crkve koje su, u baroknom razdoblju, bile prekrivene štukaturom, uresima, stupovima. Bilo je to pravo osakaćenje, nastalo zbog lošeg ukusa vremena. Kako te, katkad vrlo stare spomenike, ponovno dovesti u prvotnu jednostavnost i ljepotu? Bez ikakve samilosti, treba otući sve što je kasnije postavljeno, da bi se mogla postići prvotna ljepota i sklad. Upravo je to napravljeno u tolikim slučajevima i omogućilo nam da se danas ponovno divimo tim spomenicima u njihovu prvobitnom sjaju.

S građevinarstva prijedimo na slikarstvo. Ima slika koje su s vremenom oksidirale i potamnjele, do te mjere da se na njima jedva zamjećuju figure. Da bi se dovele u prvobitni oblik, treba ih očistiti, obnoviti, skinuti s njih premaz koji se nataložio. Koja razlika u Michelangelovim freskama u Sikstinskoj kapeli prije i poslije obnove! Turisti čekaju u repovima da bi ušli i divili im se nakon što su obnovljene.

To isto vrijedi i za skulpture. Prije nekoliko godina otkrivene su na morskom dnu, na obali Jonskog mora, dva bezlična predmeta vrlo slična ljudskim tijelima. Prekriveni su bili morskom naslagom. Izvađeni su iz mora i strpljivo očišćeni. Danas su to poznati “Bronzi di Riace”, u muzeju u Reggio Calabria, najdivnije antikne skulpture.

To su primjeri koji nam pomažu shvatiti pozitivan vid koji postoji u evanđeoskoj ponudi. U duhu, mi sličimo onim kipovima prije obnove. Lijepa slika Božja kakva trebamo biti bila je prekrivena sa sedam slojeva, što je sedam glavnih grijeha. Neće biti loše podsjetiti se na njih ako smo ih zaboravili. To su: oholost, škrtost, bludnost, zavist, neumjerenost u jelu i piću, srditost i lijenost. Sv. Pavao naziva tu sliku osakaćenom “slikom zemaljskom”, u opreci sa “slikom nebeskom” koja je sličnost s Kristom.

“Odreći se samih sebe” nije, dakle, neka operacija za smrt, nego za život, za ljepotu i za radost. Ako hoćete, to je ubijanje samoga sebe, ali uz uvjet da za “nas same” razumijemo to naše umjetno i nadodano “ja”, koje je gori dio nas nad kojim se vrlo često mi prvi gnušamo.

Dodajmo jedan primjer iz poljoprivrede. U ovom razdoblju godine, u poodmaklu ljetu, naši su vinogradi krcati grozdovima koji počinju dozrijevati na suncu i navješćuju skorbu berbu. Kako je došlo do tih divnih grozdova na lozi? Trebalo ju je najprije obrezati, neumoljivo je morala izgubiti suvišne mladice. Kaže se da loza “plače” kad je obrežu. To ustvari iz odrezanih grana izlaze kapi tekućine slične suzama. Ali, kad bi loza mogla govoriti, blagoslivljala bi ruku koja ju je obrezala. Sve nas to podsjeća na riječi Isusove: “Ja sam pravi trs, i moj je Otac vinogradar. On siječe svaku mladicu koja ne rađa roda, a pročišćava svaku koja rađa rod, da rodi više roda” (Iv 15, 1-2).

Ipak je možda dobro reći nešto konkretnije o odreknuću samoga sebe, da ne bismo ostali previše na teoriji. “Odreći” (ili “zanijekati”) znači “reći ne”. Radi se, dakle, o tome, vrlo jednostavno, da naučimo reći ne. Na televiziji je neka

nasilnička ili preveć slobodna emisija. Tvoja ti radoznalost kaže: pa da, pogledaj je, ti si na kraju čovjek, nisi dijete, što ti može naškoditi? Ti kažeš: ne, zašto bih morao prljati srce i oči? Odrekao si se samoga sebe.

Jedan ti drug daruje blijedocrvenkasti rubin, (zove li se tako?), nešto što miriše na drogu. I tu te neki jaki glas potiče da prihvatiš, samo jedanput, jedino da doznaš o čemu se radi... Ti odgovaraš: ne. Odrekao si se samoga sebe i u tom si slučaju možda doslovno "spasio svoj život". Za stolom si. Proždrljivost te potiče da pojedeš sve što vidiš. Ti gospodariš sam sobom i kažeš dosta. Pobjedio si (možda i više, izbjegao si naškoditi svome zdravlju).

Kako se vidi, primjeri se mogu množiti. Osjećaš kako u tebi ključa srdžba zbog nečega što ti se čini da si kriv u kući s djecom ili na poslu. Gospodariš sobom, kažeš ne, čekaš da se smiriš za govor. Izvojevao si pobjedu. Veliku pobjedu, jer se lakše boriti protiv čitave vojske negoli protiv samoga sebe. Nema mira u obitelji i u društvu, ako ne možemo reći koji put ne samomu sebi. Svaki ne rečen samomu sebi jedan je ne rečen drugome, časti, slozi.

To je učenje jezika istinske ljubavi. Zamisli, govorio je veliki filozof Kierkegaard, jednu čisto ljudsku situaciju. Dvoje se mladih voli. Ali pripadaju dvama različitim narodima i govore dva potpuno različita jezika. Ako njihova ljubav želi preživjeti i rasti, treba jedno od njih naučiti jezik drugoga. Inače neće moći saobraćati i njihova ljubav neće potrajati.

Komentirao je kako se tako događa između nas i Boga. Mi govorimo jezikom tijela, on duha; mi jezikom sebičnosti, on ljubavi. Odreći se samoga sebe znači naučiti jezik Božji da bi se s njime moglo saobraćati. Ali to je i naučiti jezik - tj. osjećajnost, ukuse, očekivanja - drugoga koji živi kraj nas. To je potrebno da bi se moglo živjeti u miru i zajedno raditi nešto lijepo u životu.

Toliki problemi i slomovi u braku ovise o činjenici da se muž nikad nije istinski pobrinuo naučiti način izražavanja ženine ljubavi, a žena muževe. I o tome je problemu Evandjelje, kako se vidi, puno manje udaljeno od života nego se vjeruje. Kolika se odricanja, kolika odreknuća samih sebe događaju svakog dana a da na to i ne mislimo: da se zadovolje oni koji se ljube! I ne čini se to sa žalošću, nego s radošću.

XXIII. NEDJELJA KROZ GODINU

Pogriješi li tvoj brat...

Ez 33, 7-9; Rim 13, 8-10) Mt 18, 15-20

Završilo je vrijeme praznika i ljetnih masovnih kretanja. Počinje ponovno uobičajeni životni ritam pa se nadam da je među tim dobrim običajima i slušanje Božje riječi nedjeljom. U Evandelju čitamo: "*U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: 'Pogriješi li tvoj brat, idi i pokaraj ga nasamo. Ako te poslušaj, stekao si brata.'*"

Reći će netko, konačno nam Evandjelje govori nešto lako i ugodno! Promatrati, kritizirati, sasipati u lice nekome njegove krivnje: nije li to možda

nešto najnaravnije i najzahvalnije u životu? Međutim, istina je upravo suprotno. Istinsko bratsko ispravljanje, za razliku od ogovaranja, zahtijeva više unutarnje slobode i zrelosti, pa je upravo zato vrlo rijetko na svijetu.

Ljudski suživot satkan je od suprotnosti, sukobâ i uzajamnih krivnji, zahvaljujući činjenici da smo različitih naravi, pogleda i ukusa. "Mi smo ljudi kao posude od gline koje se oštete čim se pomaknu", govorio je sv. Augustin. Evanđelje nam ima nešto reći i o tome vidu tako zajedničkom i svagdanjem u životu. Nastojmo stoga naučiti njegovu lekciju.

Isus iznosi slučaj nekoga tko je učinio nešto što je uistinu i u sebi samu pogrešno: "Pogriješi li brat tvoj..." Ne suzuje polje na grijeh počinjen u pogledu nas. Međutim, u posljednjem slučaju praktično je nemoguće razlikovati pokreće li nas žar prema istini ili je naprotiv ranjena upravo naša ljubav. U svakom slučaju, bila bi to više samoobrana negoli bratska opomena.

Zašto Isus kaže: "Idi i pokaraj ga nasamo"? Prije svega iz poštovanja prema bratovu dobu glasu, prema njegovu dostojanstvu. Bilo bi nešto najgore ispravljati muža u nazočnosti njegove supruge, ili supruge u nazočnosti njezina muža, oca pred njegovom djecom, učitelja pred učenicima, poglavara pred podložnicima. Tj. u nazočnosti osoba do kojih poštovanja i cijene netko drži više. Neposredno se to pretvara u javni proces. Vrlo će teško osoba dobronamjerno prihvatiti opomenu. Radi se o njezinu dostojanstvu.

Kaže "pokaraj ga nasamo" također da osobi omogućiš da se brani i protumači u potpunoj slobodi ono što je učinila. Mnogo se puta zna dogoditi da se izvanjskom promatraču učini pogrešnim ono što u nakani onoga tko je to učinio nije. Slobodno tumačenje rasprši tolike nesporazume. Međutim, to je više nemoguće kad doznaju mnogi.

Prema Evanđelju, koji je posljednji motiv da se bratski opominje? Sigurno to nije prohtjev pokazati drugima njihove krivnje, tako da se uzdigne naša nadmoć. Niti da rasteretimo savjest tako da kasnije možemo reći: "Ja sam ti bio rekao. Ja sam te na to upozoravao! Gore po te što me nisi poslušao." Ne, svrha je "steći brata", tj. istinsko dobro drugoga. Da se može popraviti i ne ići u susret nepoželjnim posljedicama, da ne izloži pogibli svoj duhovni hod i svoje vječno spasenje.

Ako je u duhu Evanđelja, međusobno opominjanje nešto je najljepše u životu bračnog para. Moći jedno drugome potpuno slobodno reći ono što se nitko tuđi ne bi usudio zapaziti: to je dragocjen dar i faktor rasta u jedinstvu. Čita se o nekim velikim ljudima da su plaćali nekoga koji bi uvijek bio pokraj njih i ukazivao im na njihovu i najmanju pogrešku!

Kad, iz bilo kojega razloga, nije moguće bratski opomenuti, nasamo, osobu koja je pogriješila, ima nešto što, prema Evanđelju, treba apsolutno izbjeći, a to je širiti, bez potrebe, bratov grijeh, ogovarati ga ili upravo klevetati, pokazujući da je dokazano ono što nije ili preuveličavajući njegov grijeh. "Ne ogovarajte jedni druge", kaže Pismo (*Jak 4, 11*). To vrijedi i za onoga koji dozna zlo u povjerenju. U Bibliji nalazimo lijepo geslo u pogledu mrmljanja: "Jesi li čuo riječ? Neka s tobom umre! Budi siguran, nećeš eksplodirati!" (*Izr 19, 10*).

Zlo, loše i sablažnjive vijesti uživaju danas brojne kanale širenja - novine, telefon, televizija - druge ne treba ni dodavati. Moramo se truditi postati *terminal* za zlo; tj. mjesta u kojima će *završavati*, biti progutane i nestati svaka kleveta, govorkanja, pogubnosti i svaka druga negativnost. Svaki put kad se to dogodi, dobro će pobijediti zlo. Svijet će biti malo čistiji.

Jednom neka žena išla na ispovijed sv. Filipu Neriju. Optužila se da je ogovarala neke osobe. Svetac joj dade odrješenje, ali i neobičnu pokoru. Naredi joj neka ide kući, uzme jednu kokoš i na povratku k njemu neka joj čupa perje i baca usput. Kad se vratila, svetac joj rekne: "Sad se vrati kući i pokupi perje, jedno po jedno, kako si ga puštala da pada dok si išla prema meni." Žena mu priopći kako je to nemoguće: u međuvremenu je vjetar sigurno raznio perje okolo. Međutim, tu ju je čekao sv. Filip. Reče joj: "Vidiš li, kao što je nemoguće pokupiti perje jednom na vjetru prosuto, tako je nemoguće vratiti mrmljanja i klevetanja koja su jednom izišli iz usta."

Vraćajući se na temu opominjanja, moramo reći kako o nama ne ovisi uvijek dobar uspjeh *opominjanja* (usprkos našim najboljim raspoloženjima, drugi ga ne mora prihvatiti, može se ukočiti); s druge strane, uvijek i isključivo o nama ovisi dobar ishod *prihvaćanja* opomene. Doista, osoba koja je "pogriješila" mogao bih vrlo lako biti ja, a "opominjatelj" drugi: muž, žena, prijatelj, subrat ili poglavar.

Međutim, ne postoji samo aktivno opominjanje, nego i pasivno; ne samo dužnost opominjanja, nego i dužnost da se dademo opomenuti. Dapače, tu se vidi je li netko dovoljno zreo za opominjanje drugih. Tko voli opominjati druge, mora također biti spreman opomenu i prihvatiti. Kad vidite nekoga kako sluša opomenu i čujete kako jednostavno odgovara: "Imaš pravo, hvala što si mi to rekao!", skinite mu šešir: pred vama je pravi muškarac i prava žena.

Kristova pouka o bratskom opominjanju morala bi uvijek biti čitana zajedno s onim što je rekao u drugoj prigodi:

"Zašto vidiš trun u oku brata svoga, a brvna ne zapažaš u oku svome? Kako možeš reći svomu bratu: 'Brate, dopusti da ti izvadim trun iz oka!' - ti koji ne vidiš brvna u svom oku?" (*Lk 6, 41 sl.*).

Ono što nas je Isus učio o opominjanju može biti vrlo korisno također i za odgoj djece. Posvetimo malo pozornosti toj temi. Ništa nema odgojnijega za oca ili majku negoli se naći u četiri oka s djetetom, i tamo, smireno (jao ako se to čini još u ljutnji!) mu reći, ako se ima što primijetiti o njegovu ponašanju.

Opominjanje je jedna od temeljnih roditeljskih dužnosti, pravi pokazatelj njegove odgojne sposobnosti. "Jer koji je sin, ako je zbilja sin, koga otac ne kara?" (*Heb 12, 7*). Bog nas opominje upravo zato što nas drži svojom djecom. I još: "Tko štedi šibu, mrzi na sina svoga, a tko ga ljubi, na vrijeme ga opominje" (*Izr 13, 24*). "Ispravlja mladicu dok je još zelena, ako želiš da ne odraste kriva." Možda se taj savjet danas više ne može prihvatiti doslovno (barem onaj što govori o šibi); međutim ostaje činjenica da je svako izbjegavanje bilo kakve opomene jedna od najgorih usluga koja se može učiniti vlastitoj djeci.

Samo treba izbjegavati da se opominjanje ne bi pretvorilo u optuživanje ili kritiku. U opominjanju se treba radije ograničiti na kuđenje počinjene pogreške, ne opominjati kudeći odjednom čitavu osobu i njezino ponašanje. Štoviše, treba iskoristiti opomenu kako bismo najprije istaknuli sve dobro koje se u djetetu prepoznaje i kako se od njega mnogo čeka. Tako da opomena bude više ohrabrenje negoli diskvalifikacija.

Nije lako u pojedinim slučajevima shvatiti je li bolje opomenuti ili pustiti da ide kako je pošlo, reći ili šutjeti. Zbog toga je važno voditi računa o zlatnom pravilu, koje vrijedi za sve slučajeve, koje nam Apostol pruža u drugom čitanju:

"Nikome ništa ne dugujte, osim da jedni druge ljubite... Ljubav bližnjemu zla ne čini."

Treba se osigurati iznad svega da u srcu bude temeljno raspoloženje prihvaćanja druge osobe. Kasnije, što god se odluči učiniti, opomenuti ili šutjeti, bit će dobro, jer ljubav "bližnjemu zla ne čini".

14. rujna: USVIŠENJE SVETOG KRIŽA
Kao što je Mojsije uzdigao zmiju u pustinji...
Br 21, 4-9; Fil 2, 6-11; Iv 3, 13-17

Riječi Ulazne pjesme daju ton današnjem blagdanu: "*Mi treba da se hvalimo križem Gospodina našega Isusa Krista*" (usp. *Gal 6, 14*).

Danas se križ ne predstavlja vjernicima pod vidom trpljenja, tvrde potrebe života ili kao put kojim slijediti Krista, nego pod slavnim vidom, motivom hvaljenja, a ne plača.

Recimo prije svega nešto o počecima današnjega blagdana. On podsjeća na dva događaja, vremenski daleka jedan od drugoga. Prvi je svečano otvorenje cara Konstantina dviju bazilika, na Golgoti i na Kristovu grobu, 325. godine. Drugi je događaj, iz VII. stoljeća, kršćanska pobjeda nad Perzijancima u kojoj su osvojeni ostaci križa i svečano vraćeni u Jeruzalem. S vremenom je blagdan poprimio autonomno značenje. Postao je radosno slavlje otajstva križa koji je, od sredstva pogrde i mučenja, Krist preoblikovao u sredstvo spasenja. Kako je pjevao stari kršćanski pjesnik, ovo je dan u kojem "otajstvo križa sjaji se" (*fulget crucis mysterium*).

Čitanja odražavaju taj vid. Drugo čitanje ponovno predlaže poznati himan iz *Poslanice Filipljanima*, gdje je križ viđen kao motiv velikoga "uzvišenja" Kristova: "Sam sebe 'opljeni' uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu. Zato Bog njega preuzvisi i darova mu ime, ime nad svakim imenom, da se na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnikâ, zemnikâ i podzemnikâ. I svaki će jezik priznati: 'Isus Krist jest Gospodin!' - na slavu Boga Oca."

I Evanđelje govori o križu kao o trenutku u kojemu "ima biti podignut Sin Čovječji, da svaki koji vjeruje, u njemu ima život vječni".

Prikupimo poruku ovoga blagdana malo drukčije nego obično: više očima negoli ušima. Kako je vidjela Kristov križ tradicija Crkve? Najjednostavniji način za otkrivanje toga jest vidjeti kako je križ bio predstavljen u kršćanskoj umjetnosti. U povijesti su se križ i raspelo predstavljali na dva temeljna načina. Zbog komotnosti, zovemo ih antičkim i modernim načinom. Antički je način, kojemu se možemo diviti po mozaicima starih bazilika i na raspelima romaničke umjetnosti, slavan, svečan, pun veličanstva. Križ se, često bez raspela na njemu, pokazuje urešen dragim kamenjem, a ističe se nasuprot zvjezdanom nebu i natpisom ispod: "Spas svijeta" (*salus mundi*), kao na poznatom mozaiku u Raveni.

Jedan od najljepših primjera svečanoga predstavljanja križa jest mozaik u apsidi bazilike sv. Klementa u Rimu. Križ se pokazuje kao središnji dio stabla puna lišća, cvijeća, plodova i ptica, što ispunja čitav svemir. "Plodovi" su sveci, otkupljenici, sve one male figure između jednoga i drugoga zavijutka grane.

Krist se pokazuje uspravan, kao na prijestolju, nema više boli. S križa se diže jato golubica prema visinama. Na vrhu jedna ruka drži spremnu krunu. Na vrhuncu je, u luneti, već uskrsli Krist, proslavljeni Gospodin, s knjigom Evanđelja u ruci i u stavu blagoslivljanja.

Taj način poimanja križa odražava se i u pjesništvu. Neki stari himan križu koji se još uvijek upotrebljava u bogoslužju današnjega blagdana, veli među ostalim:

"Križu sveti, stablo svako zavidi ti čarni sjaj;

S takvim lišćem, cvijetom, plodom nema ga ni koji gaj."

Na drvenim raspelima romaničkog doba, taj isti tip predstavljanja izražava se u Kristu koji kraljuje u kraljevskim i svećeničkim haljinama s križa, otvorenih očiju, prava pogleda, bez ikakve sjene trpljenja, nego osvijetljen uzvišenošću i pobjedom, ne više okrunjen trnjem nego dragim kamenjem. To je pretočenje psalamskog retka "Zavlada Bog sa drveta" (*regnavit a ligno Deus*) u sliku. Isus je govorio o svome križu tim istim izrazima: kao o trenutku svoga "uzvišenja": "A ja, kad budem podignut sa zemlje, sve ću ljude privući k sebi" (Iv 12, 32).

Sada prijedimo u moderni svijet koji započinje umjetnošću gotičkoga stila i sve se više naglašava, dotle da postaje redovit način predstavljanja raspela u modernom razdoblju. Najistaknutiji je primjer toga modela raspelo Matthiasa Grünewalda na Oltaru u Isenheimu. Ruke i noge Isusove savijaju se kao grmlje oko čavala, glava se muči pod svežnjem trnja, tijelo je sve izranjeno. Pred slikom kao što je ta, netko dolazi do vjere ili je potpuno gubi. Ne može ostati indiferentan.

Koja razlika između tih dvaju načina predstavljanja križa? Obadva ističu pravi vid otajstva. Moderni način - dramatičan, realističan, što razdire srce - predstavlja križ viđen, tako reći, "ispred", "u lice", u svojoj okrutnoj stvarnosti, u trenutku u kojemu se na njemu umire. Križ simbol zla, trpljenja svijeta i strašne stvarnosti smrti. Križ je predstavljen "u svojim uzrocima", tj. u onome što ga, redovito, proizvodi: mržnja, zloba, nepravda, grijeh.

Što je, naprotiv, iz otajstva križa, isticao antički svijet? Ne uzroke, nego učinke križa; ne ono što proizvodi križ, nego ono što je od križa proizvedeno: pomirenje, mir, slava, sigurnost, život vječni. Križ koji Pavao definira vjernikovom "slavom" ili "hvalom". Možda antički umjetnici nisu znali što je bio križ i kako je morao izgledati netko tko je na njemu umirao? Znali su bolje od nas modernih, ali su u vjeri išli preko, gledali su konačni ishod, plodove, ono što ostaje. Razmatrali su ga, da tako kažem, *a posteriori*, "otruga", nakon što je bilo izgovoreno "dovršeno je!". Blagdan 14. rujna naziva se "uzvišenje" križa, upravo zbog toga jer slavi taj "uzvisujući" vid križa.

Sad vidimo kako nam sve što smo dosad rekli može pomoći u našim križevima i u malim i velikim osobnim Kalvarijama. Ne vrijedi ih kušati opisivati, jer ih ima toliko vrsta i svatko ima svoju. Pogledajmo radije što treba učiniti u takvim situacijama. Modernom promatranju križa treba pridružiti antički način: ponovno otkriti slavni križ. Ako nam u trenutku kušnje može koristiti pomisao na Isusa na križu između boli i muka, jer nam ga to pomaže osjetiti blizim našoj boli, treba misliti na križ na drugi način.

Objasnit ću to jednim primjerom. Nedavno smo izgubili dragu osobu, možda nakon mjeseci velikih trpljenja. Dakle, ne treba nastaviti misliti na nju kako je bila na svojoj postelji; u onoj okolnosti, u drugoj, kako je došla kraju, što je radila, što je govorila, mučeći makar i srce i um, hraneći beskorisne osjećaje grijeha. Sve je to završilo, više ne postoji, nije stvarnost; čineći tako nećemo ništa postići nego produžiti trpljenje i umjetno ga sačuvati na životu.

Ima majki (ne govorim ovo da ih osudim, nego da im pomognem) koje, nakon što su godinama pratile svoje dijete na njegovoj Kalvariji, jednom kad ga je Gospodin pozvao k sebi, odbijaju drukčije živjeti. U kući mora sve ostati kao što je bilo u trenutku smrti; sve mora govoriti o njemu; stalni pohodi groblju. Ako u obitelji ima druge djece, i ona se moraju prilagoditi toj klimi, na svoju veliku psihološku štetu. Svako pokazivanje radosti u kući njima se čini profanacijom. Posebno te osobe trebaju otkriti smisao današnjeg blagdana: Uzvišenje križa. Ne više ti koji nosiš križ, nego križ koji sad već nosi tebe; križ koji te ne zdrobljuje, nego uzvisuje.

Treba misliti na dragu osobu kako je sada kad je "sve dovršeno". Tako su činili s Isusom antički umjetnici. Razmatrali su o njemu kakav je sada: uskrsnuo, radostan, sretan, ozbiljan, sjedi na istom prijestolju s Bogom, s Ocem koji je "obrisao svaku suzu na njegovim očima" i dao mu "svaku moć na nebu i na zemlji". Nije više u mukama između smrtne borbe i smrti. Ne kažem da se uvijek može zapovijedati vlastitom srcu i zabraniti mu krvariti sjećanjem na ono što se dogodilo, ali treba nastojati da prevlada promatranje vjere. Ako ne, čemu služi vjera?

U uskrsnu jutro Crkva se obraća Mariji, majci kojoj je još uvijek sveža u sjećanju Kalvarija, i "tješi" je ovim riječima: "Kraljice neba, raduj se, aleluja. Jer koga si dostojan bila nositi, aleluja. Uskrsnu kako je rekao, aleluja!" Htio bih to isto učiniti majkama "zemaljskim" (naravno, i očevima, svakoj osobi) koje se vraćaju s koje Kalvarije i reći im: "Ne plačite više! On ili ona, koga si dostojna

bila nositi, živ je, sretan, ne trpi više, odmara. U milosrdnim je Božjim rukama koji ga je pripustio velikoj igranki života. Na sigurnu je. Misli tako." Uistinu, "otajstvo križa sjaji se", sjaji se i obasjava našu opstojnost na svijetu.

XXIV NEDJELJA KROZ GODINU

Koliko puta moram oprostiti?

Sir 27, 30; 28, 1-7; Rim 14, 7-9; Mt 18, 21-35

Tema je Evanđelja današnje nedjelje opraštanje. Petar se jednoga dana približi Isusu i upita ga: "Gospodine, koliko puta da oprostim bratu svomu ako se ogriješi o mene? Do sedam puta?" Isus mu odgovori: "Ne kažem to do sedam puta, nego do sedamdeset puta sedam."

(Sedamdeset puta sedam značilo bi uvijek.) Oproštenje je ozbiljna stvar, ljudski teška, ako ne i nemoguća. Ne smije se o tome olako govoriti, ne vodeći računa o onome što se traži od uvrijeđene osobe, kad ju se moli za oproštenje. Zajedno sa zapovijedu opraštanja, treba čovjeku također pružiti i motiv zbog čega to učini.

To je ono što Isus čini prisposobom koja slijedi neposredno te njegove riječi. Neki kralj imao slugu koji mu je dugovao deset tisuća talenata. Astronomska svota! Na slugine molbe, kralj mu oprostio neizmjeran dug. Nakon što je izišao vani, sluga naiđe na svoga druga koji mu je dugovao bijednu svotu od stotinu denara. Taj ga zamoli, istim riječima kojima je on molio svoga gospodara, ali on nije za to htio ni čuti nego ga strpa u tamnicu. To dojavu kralju koji daje pozvati slugu i reče mu: "Kako, ja sam ti oprostio tako velik dug, a ti nisi bio sposoban oprostiti tako mali dug svome drugu koji te je za to molio?" I strpa i njega u tamnicu dok mu ne vrati duga.

I zaključuje Isus govoreći: "Tako će i Otac moj nebeski učiniti s vama ako svatko od srca ne oprostio svomu bratu." Iz prisposobe proizlazi jasno zašto se mora oprostiti: jer je Bog, prvi, oprostio i oprašta nama!

Isus se nije ograničio zapovjediti nam da opraštamo; učinio je to i sam prvi. Dok su ga pribijali na križ, molio je govoreći: "Oče, oprostite im jer ne znaju što čine!"

To su najjunačkije riječi ikad izgovorene na zemlji. Oni su bješnjeli protiv njega, razdirali su njegovo tijelo, a on govori: "Oče, oprostite im!" Ne da im samo oprašta, nego ih i opravdava. Čineći tako, Krist nam nije dao samo *primjer* divna opraštanja, nego nam je zaslužio također i *milost* opraštanja. Pribavio nam je snagu i novu sposobnost, koja ne dolazi od naravi, nego od vjere.

To je ono što razlikuje kršćansku vjeru od svake druge religije. I Buda je svojim ostavio geslo: "Ne ublažuje se srdžba srdžbom; nesrdžbom se ublažuje srdžba." Krist se ne ograničava na pokazivanje puta savršenstva; on daje snagu za njegovo postizanje. Ne zapovijeda nam samo da činimo, nego čini s nama.

I sv. Pavao već sada može reći: "Kao što je Gospodin vama oprostio, tako činite i vi" (*Kol 3, 13*). Nadiden je zakon osvete: "Oklo za oklo, zub za zub." Nije

više kriterij: "Ono što je *drugi* učinio tebi, učini i ti njemu", nego: "Ono što je *Bog* učinio tebi, i ti čini drugomu." U tome kršćansko opraštanje nadilazi načelo nenasilja i nesrdžbe.

To hoće reći da moramo ići polako u zahtijevanju prakse opraštanja i od osoba koje nisu naše kršćanske vjere. Ono ne izvire iz naravnoga zakona ili iz jednostavnoga ljudskog razuma, nego iz Evanđelja. Mi bismo se kršćani morali brinuti da mi opraštamo, više nego li da to od drugih tražimo. Moramo djelima pokazati da je oprostjenje i pomirenje - govoreći također ljudski i politički - najdjelotvorniji put za okončanje određenih sukoba. Djelotvornije od svake osvete i odmazde, jer kida lanac mržnje i nasilja, umjesto da na nj nadodaje novu kariku.

Netko bi mogao reći: nije li opraštanje sedamdeset puta sedam ohrabrivanje nepravde i oslobađanje puta samovolji? Ne, kršćansko oprostjenje ne isključuje mogućnost da ti također, u nekim slučajevima, nekoga prijaviš i dovedeš pred lice pravde, posebno kad su u igri interesi također i drugih.

Ne postoje samo velika opraštanja, u tragičnim slučajevima. Postoje također i svagdanja opraštanja: u životu bračnog para, na poslu, među rođacima, prijateljima, kolegama, znancima. Želim podsjetiti na jedan osjetljiv slučaj. Što učiniti kad netko otkrije da ga je izdao vlastiti supružnik? Oprostiti ili se odvojiti? To je vrlo osjetljivo pitanje. Ne može se nametnuti u tom slučaju nikakav izvanjski zakon. Osoba mora u sebi samoj otkriti što će učiniti. Ali mogu reći nešto. Poznavao sam slučajeve u kojima je uvrijeđena strana našla, u svojoj ljubavi prema drugomu i u pomoći koja dolazi od molitve, snagu oprostiti supružniku koji je pogriješio i koji se iskreno pokajao. Brak se preporodio kao iz pepela. Imao je neku vrstu novoga početka. Ostvarila se ona Isusova: "Onaj kojemu je mnogo oprošteno, mnogo ljubi" (*Lk 7, 43*). Sigurno, nitko ne može težiti da se to dogodi, jednome paru, "sedamdeset puta sedam".

Mnogi kažu: ja bih volio oprostiti, ali ne uspijevam. Ne uspijevam zaboraviti; čim vidim osobu, u meni krv uzavre. Takvima velim: ne brini se o tome što osjećaš. Sasvim je normalno da priroda reagira na svoj način. Nije važno ono što *osjećaš*, nego ono što *hoćeš*. Ako hoćeš oprostiti, ako to želiš, već si oprostio. Ne smiješ snagu za opraštanje zahvaćati iz samoga sebe, nego od Krista.

Usprkos svemu, moramo paziti da ne upadnemo u zamku. I u opraštenju ima jedan rizik. On se sastoji u stvaranju mentaliteta da netko vjeruje kako uvijek ima drugima nešto oprostiti. Opasnost da netko uvijek vjeruje kako je krediter opraštanja, a nikad dužnik. Kad bismo dobro razmislili, kad govorimo: "Opraštam ti!", često bismo trebali promijeniti držanje i riječi te reći osobi koja je pred nama: "Oprosti mi!" Primijetili bismo kako i ona nama ima što oprostiti. Traženje opraštenja još je važnije od opraštanja.

Manzoni je vrlo fino u književno ruho zaodjenuo ljepotu teme kršćanskog opraštanja. U romanu *Zaručnici*, Renzo obilazi lazaretom u Milanu i traži Luciju. Pun je srdžbe i osjećaja osvete protiv don Rodriga koji je razbio njegov brak. O. Kristofor pokušava ga urazumjeti kako nisu u redu njegove borbene namjere u jednomu mjestu kao što je to, i gleda da ga napusti. Renzo dolazi k sebi i zbunjen

kaže: "Shvaćam da sam govorio kao životinja, a ne kao kršćanin, i sada mu, s milošću Božjom, od svega srca opraštam." O. Kristofor otkriva mu da je don Rodrigo tamo, samo dva koraka dalje, i on udaren gubom. Poslušajmo zajedno riječi koje fratar govori Renzu, dok promatraju nekadašnjeg neprijatelja koji je već lišen svijesti:

"Vidiš. Može biti kazna, može biti milosrđe. Tvoj osjećaj prema tomu čovjeku koji te je uvrijedio, da, taj isti osjećaj, imat će za tebe u onaj dan Bog kojega si ti ipak uvrijedio. Blagoslovi ga, i bit ćeš blagoslovljen... Možda mu je Gospodin spreman udijeliti trenutak pokajanja (priznanja pogrešaka); a htio je da ga zamoliš: možda hoće da ga ti moliš s onom nevinom (Lucija); možda čuva milost za samu tvoju molitvu, za molitvu rastužena i predana srca. Možda spasenje toga čovjeka i tvoje ovisi sada o tebi, o tvome smislu za oprostjenje, za sućut... ljubav!"

Prvi "blagoslov" koji Renzo prima jest da pomalo pronalazi, u samom Lazaretu svoju ljubljenu Luciju koja je izbjegla kugi. Vrlo odvažna misao, ali pravo ona koju je izrazio Manzoni: Bog bi mogao učiniti da nečije spasenje (osim vlastitoga) ovisi o našem oprostjenju.

Isus je sazeo sav svoj nauk o opraštanju u malo riječi koje je uklopio u molitvu *Očenaša*, da se toga češće sjetimo: "Otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim." Potrudimo se oprostiti onima koji su nas uvrijedili, inače svaki put kad ponavljamo te riječi izgovaramo, sami, svoju osudu.

XXV. NEDJELJA KOR GODINU

Idite i vi u moj vinograd

Iz 55, 6-9; Fil1, 20c-27a; Mt 20, 1-16a

Evandeoski odlomak ove je nedjelje prispodoba o radnicima poslanima raditi u vinogradu u različite sate dana, koji, navečer, svi primaju istu plaću od jednog denara. Ta je prispodoba uvijek stvarala velike poteškoće čitateljima Evandjelja. Je li prihvatljiv gospodarev postupak da istu plaću daje onome koji je radio jedan sat i onome koji je radio cijeli dan? Ne oskvrnjuje li načelo pravedne nagrade? Sindikati bi danas složno ustali, kad bi netko radio kao onaj gospodar.

Poteškoća nastaje iz jedne nesuglasice. Promatra li se problem nagrade apstraktno i općenito ili u odnosu na vječnu nagradu u nebu. Gledano tako, to bi uistinu proturječilo načelu prema kojemu Bog "daje svakome prema njegovim djelima" (*Rim 2, 6*). Ali Isus se ovdje odnosi prema konkretnoj situaciji, prema točno određenom slučaju. Jedini je denar koji je dan svima kraljevstvo nebesko koje je Isus donio na zemlju; to je mogućnost ulaska da budemo sudionici mesijanskog spasenja. Prispodoba počinje govoreći: "Kraljevstvo je nebesko kao kad domaćin rano ujutro izađe..."

Kraljevstvo nebesko, dakle, središnja je tema i pozadina čitave prispodobe. Problem je, još jedanput, položaj Hebreja i pogana ili pravednika i grešnika u pogledu spasenja koje je Isus navijestio. Ako su se pogani (odnosno

grešnici, carinici, bludnice itd.) samo na Isusovo propovijedanje odlučili za Boga, dok su ranije bili daleko ("besposličarili"), neće zbog toga u kraljevstvu zauzimati drukčiji položaj, niza b. I oni će sjediti za istim stolom i uživati će puninu mesijanskih dobara.

Štoviše, budući da se oni pokazuju spremnijima prihvatiti Evanđelje, negoli takozvani "pravednici" (farizeji i pismoznanci), eto se ostvaruje ono što Isus kaže na završetku današnje prispodobe: "Tako će posljednji biti prvi, a prvi posljednji."

Kad se jednom upozna kraljevstvo, tj. kad se jednom prigrlji vjera, onda ima mjesta za razlike. Nije više identična sudbina onoga koji služi Bogu tijekom čitavoga života, koristeći u najvećoj mjeri svoje talente, u usporedbi s onim koji daje Bogu samo ostatke života, popravljajući to, na neki način, u posljednjem trenutku ispovijedu. Da nam je Isus opisao i ono što se dogodilo dan kasnije, kad su radnici već poznavali put u vinograd, sigurno bi završetak bio sasvim drukčiji. Gospodar ne bi dao onome koji je došao u pet poslije podne istu nagradu kao i onima koji su "podnosili svu tegobu dana i žegu".

Nakon što smo razjasnili tu, glavnu točku, treba osvijetliti drugu pouku, također nazočnu u prispodobi, a to je ovo: Bog zove sve i zove u svaki sat. Postoji opći poziv u vinograd Gospodnji, i za laike! Međutim, problem je *zvanja* veći negoli *nagrade*. To je način na koji je prispodobu iskoristio Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici o "pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu" (*Christifideles laici*). "Vjernici laici pripadaju onome narodu Božjemu koji je predstavljen radnicima u vinogradu... *Idite i vi u moj vinograd*. Poziv se ne odnosi samo na Pastire, svećenike, redovnike i redovnice, nego se proteže na sve: Gospodin osobno pozvao je i vjernike laike" (br. 1-2).

Ali što znači za jednoga laika (radnika, poduzetnika, čovjeka kulture ili politike) ići u vinograd Gospodnji? Možda ostaviti svoj posao i staviti se u izravnu službu Crkvi i naviještanju Evanđelja? Katkada može značiti i to. Ali to nije pravilo. Dokument nastavlja kako se "poziv vjernika laika izražava na poseban način u njihovu ulaženju u vremenite stvarnosti i u njihovu sudjelovanju u zemaljskim djelatnostima" (br. 17). Vinograd u kojemu je kršćanin pozvan raditi jest dakle sam svijet. On se mora posvećivati upravo u redovitom profesionalnom i društvenom životu.

Jedan kršćanski laik utjelovio je uzorno taj poziv i nemalo doprinio da ga naloži pozornosti Crkve u godinama poslije Sabora: profesor Giuseppe Lazzati, ranije izaslanik u Parlamentu i kasnije rektor Katoličkog sveučilišta u Milanu. Njegovo geslo i njegova želja bili su biti u potpunosti uklopljeni u svijet, ali na način da uredimo sve onako kako Bog traži.

Upravo kad je riječ o "zemaljskim stvarnostima" htio bih svratiti pozornost na jedan vid možda marginalan u prispodobi, ali kao nikad osjećen i životan u trenutku koji proživljavamo: problem nezaposlenosti. Gospodar iz prispodobe izišao je u zoru naći radnike za dan (u ono doba nije bilo godišnjih ni dugoročnih ugovora; unajmljivanje i nagrađivanje odvijali su se dan po dan). Iziđe ponovno oko devet ujutro i vidje druge kako stoje na trgu besposleni.

Nakon što je ponovno izišao oko pet navečer i vidio druge radnike, upita ih: "Zašto ovdje stojite vazdan besposleni?" Odgovore mu: "Jer nas nitko ne najmi." Kako se vidi, čitava je prispodoba nadahnuta, također i jezikom, svijetom i problemima rada. "Jer nas nitko ne najmi!" Taj neutješan odgovor mogao bi biti upućen danas milijunima nezaposlenih.

Sve to pokazuje sa sigurnošću barem nešto, da Isus nije bio neosjetljiv na taj problem. Ako tako dobro opisuje prizor, to je zbog toga jer se toliko puta njegov pogled zaustavio sa sažaljenjem na skupinama ljudi koji su sjedili na tlu ili bili oslonjeni na kakav zidić, s nogom preko noge, u iščekivanju da budu "najmljeni". Situacije koje Isus opisuje u svojim prispodobama nisu naučene iz knjiga, nego iz života.

Protumačili smo što znači na simboličnom i duhovnom području činjenica da gospodar daje istu plaću svim radnicima, neovisno o vremenu koliko su radili. To nam ima nešto reći i na ljudskom području. Onaj gospodar znade da radnici posljednje ure imaju iste potrebe kao i ostali, imaju i svoju djecu koju treba nahraniti, jednako kao i oni od prve ure. Dajući svima istu plaću, gospodar pokazuje kako ne vodi toliko računa o *zasluzi*, koliko o *potrebi*. Pokazuje, kako on sam kaže, da nije samo pravedan, nego također i "dobar", velikodušan, čovječan.

Svima je poznato što znači biti nezaposlen za nekoga tko ima obitelj ili za mladića koji se hoće ženiti i ne može jer nema posla i s njime najmanjeg jamstva da će dostojanstveno moći uzdržavati obitelj. Nije to samo gospodarski, nego još prije ljudski problem. Nezaposlen se osjeća nekorisnim, kao da bi društvo moglo bez njega i on kao da je "suvišna" u svijetu.

Siguran posao danas je postao jedno od najdragocjenijih dobara na svijetu. Ako za tolike nedostaje posla, nije to iz razloga (sigurno ne jedinog, ne glavnoga, ali sigurno važna) što ga neki imaju previše. Nagomilavaju različite poslove, svi, na različite načine, nagrađeni. Sv. Franjo Asiški, koji je živio od milostinje, brinuo se da ne prima više negoli je nužno, jer, govorio je, "ne želim postati kradljivac milostinje". Kako se može postati kradljivac milostinje oduzimajući je drugim siromasima, tako se može postati "kradljivac posla", oduzimajući ga drugima koji će tako ostati nezaposleni.

Govorio sam na početku o kršćanskom laiku zauzetu oko zemaljskih stvarnosti. Jedno od najboljih svjedočanstava koje kršćanski poduzetnik može pružiti za Evanđelje danas upravo je to da stvara radna mjesta. Jednom se neki bogati industrijalac otišao posavjetovati s redovnicom u klauzuri. Bio odlučio učiniti od svoga bogatstva ono što je Gospodin tražio, prodati sve i razdijeliti siromasima. Sestra je zatražila malo vremena da se pomoli i o tome razmisli. Kad se bogataš vratio za odgovor, upita ga: "Imaš li zasad viška novaca?" Odgovori joj: "Da." "Onda idi, otvori novu tvornicu i daj posla drugim radnicima!" I učini tako.

Znam dobro da ovo mojih malo riječi neće ništa promijeniti u dramatičnoj situaciji milijuna nezaposlenih koliko ih trenutno ima, posebno među mladima. Neka barem posluže da se manje osjete sami i zaboravljeni u svojim

očekivanjima. Moja je čestitka i moja molitva neka i oni koliko je moguće prije mognu čuti riječi koje su čuli oni radnici na trgu: "Idite i vi u moj vinograd i dat ću vam koliko bude pravedno!" Idite u moju tvornicu, u moju tvrtku, na moje gradilište... U međuvremenu ne zaboravimo da smo svi pozvani raditi u vinogradu Gospodnjem, za vječnu nagradu.

XXVI. NEDJELJA KROZ GODINU
Bludnice će vas preteći u kraljevstvo nebesko
Ez 18, 25-28; Fil 2, 1-11; Mt 21, 28-32

U Evanđelju današnje nedjelje Isus nam još jednom govori u prispodobi. Kaže: "Čovjek neki imao dva sina. Priđe prvomu i reče: 'Sinko, hajde danas na posao u vinograd!' On odgovori: 'Neću!' No poslije se predomisli i ode. Priđe i drugomu pa mu reče isto tako. A on odgovori: 'Evo me, gospodaru!' i ne ode. Koji od te dvojice izvrši volju očevu?" Kažu: "Onaj prvi."

Sin koji kaže da hoće i ne čini predstavlja one koji su poznavali Boga i slijedili njegov zakon, a zatim su se u praksi, kad se radilo da prihvate Krista koji je bio "svrha Zakona", povukli natrag. Sin koji kaže da neće i čini predstavlja one koji su neko vrijeme živjeli izvan Zakona i volje Božje, a zatim su, pred Isusom, priznali svoju pogrešku i prihvatili Evanđelje. Odatle zaključak koji Isus povlači pred "glavarima svećeničkim i starješinama naroda": "Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!"

Što nama danas kaže ova stranica Evanđelja? Mislim ovo: da za Boga riječi i lijepa obećanja malo znače, ako ih ne slijede djela. "Između riječi i djela veliko je more." "Neće ući u kraljevstvo nebesko onaj koji samo govori Gospodine, Gospodine, nego onaj koji vrši volju moga Oca nebeskoga."

Kako vidimo, Isusova prispodoba nije daleko od života. Ono što Bog očekuje od nas također je i ono što mi očekujemo jedni od drugih u životu. Svaka majka očekuje od svoje djece stvarnu poslušnost, a ne samo na riječima; ne osjećaj satkan od laganih mladenačkih obećanja koja se brzo zaborave u trenutku potrebe, nego djelotvoran i sposoban probijati se sve do žrtve.

Jedna nedosljednost posebno je odvratna u kršćanstvu: ona između onoga što se *ispovijeda* i obećava u crkvi ili kad se moli, i onoga što se zatim *jest* i što se *čini* vani, u kući i na poslu. Drugim riječima, biti dio brata koji kaže hoću u crkvi i dio brata koji kaže neću u životu. Svijet nas pravo sudi pod djelima, ne po riječima. "Bolje je biti kršćanin a da to ne govorimo, negoli reći da smo kršćani a nismo", govorio je mučenik sv. Ignacije Antiohijski.

Ali, pazimo, i to se načelo može zlorabiti! Ima nekih koji ne vjeruju ili ne žive kršćanski, a uvijek su spremni naći ispriku: "Oni koji idu u crkvu gori su od drugih!" Drže se tako opravdanima ako ne idu u crkvu i ne mole. Prije svega, o kriteriju koji su upotrijebili, redovito bi se dalo razgovarati. Dobro i zlo utvrđeni su samo na temelju njihova ukusa i interesa. Ako žena ide u crkvu, mora pustiti na sebe svega tovariti, uvijek šutjeti, nikad odgovarati... Ne vode računa da je i

onaj koji moli i trudi se živjeti Evandjelje ljudska osoba i da može imati svoje granice i svoje borbe. Zatim, ako se radi i o nedosljednosti, to nije isprika ni za koga: svatko mora odgovarati Bogu i vlastitoj savjesti za ono što on čini, ne za ono što čine drugi.

Nakon što smo protumačili glavni sadržaj prispodobe treba se vratiti čudnovatu zaključku koji Isus iz nje izvlači: "Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!"

Nijednom se Kristovom izrekom od te nije više manipuliralo. Završilo je stvaranjem katkada neke vrste evandeoskog lahora oko kategorije bludnica, idealizirajući ih i suprotstavljajući takozvanim razumnima, što bi bili svi, bez razlike, pismoznanci i licemjerni farizeji. Književnost je krcata "dobrih" bludnica. Dovoljno se sjetiti Verdijeve *Traviate* ili blage Sonje iz *Zločina i kazne* velikoga Dostojevskog!

To je strašan nespোরазum. Isus donosi graničan slučaj, kao da hoće reći: "Čak će i bludnice prije vas u kraljevstvo Božje", a to bi značilo svi. Bludništvo je viđeno u svoj svojoj zbilji i uzeto kao izraz usporedbe za utvrđivanje težine grijeha onoga koji jogunasto odbija istinu.

Osim toga, ne vodi se računa da se idealizirajući kategoriju bludnica, dolazi do idealiziranja i kategorije carinika, tj. gulikoža, koja ih uvijek prati u Evandelju. Ako Isus te dvije kategorije približava jednu drugoj, nije to, uostalom, bez razloga. I jedni i drugi stavili su novac ispred svega u životu.

Bilo bi tragično kad bi te riječi iz Evandelja umanjile pozornost kršćana u borbi protiv degradirajućeg fenomena prostitucije, koja je danas uzela alarmantne razmjere po našim gradovima. Isus je, prvi, imao previše poštovanja prema ženi da ne trpi, zbog onoga što ona postaje, kad se svodi na taj status.

Isus cijeni bludnicu ne zbog njezina načina življenja, nego zbog sposobnosti da se promijeni i svoju sposobnost ljubljenja stavi u službu dobra. Kao Magdalena koja je, nakon što se obratila, slijedila Krista sve do pod križ i postala prvi svjedok uskrsnuća (pretpostavlja se da je bila jedna od njih). Ono što Isusa pritišće da nam u glavu utuvi tom svojom riječju, jasno kaže na kraju: carinici i bludnice obratili su se na propovijedanje Ivana Krstitelja; glavari svećenički i starješine ne. Evandjelje nas, dakle, ne potiče da promičemo moralističke kampanje protiv prostitutki, ali ni da se šalimo s tim fenomenom, kao da to nije ništa.

Među ostalim, danas se prostitucija predstavlja u novom obliku koji uspjeva doći do novca, ne riskirajući ni to da jadne žene uvijek budu osuđene na ulicu. Taj se oblik sastoji u prodavanju vlastitoga tijela, ostajući mirne pred fotografskim aparatom ili televizijskom kamerom, pred svjetlom reflektora. Ono što žena čini kad se posuđuje pornografiji i nekim publicitetskim ispadima jest prodavanje vlastitoga tijela pogledima, čak i dodirima. I to je prostitucija i gora od tradicionalne, jer se nameće javno i ne poštuje slobodu i osjećaje ljudi. To je, dakle, oblik nasilja. Vjerujem da bi taj fenomen pobudio u Kristu danas istu srdžbu kakvu je imao prema licemjerima svoga vremena. Jer se radi upravo o licemjerju. Pravljenju finte kako je sve u redu, ništa ne škodi, da nema nikakva

prekršaja, nikakve opasnosti ni za koga, dajući sebi štoviše određeno proučeno ozračje nevinosti i bezazlenost u bacanju vlastitoga tijela za poslasticu požudi drugih.

Nakon dužnoga točna određenja, čini mi se da bih izdao duh Evandjelja kad ne bih iznio na svjetlo nadu koju ta Kristova riječ pruža ženama koje su se zbog vrlo različitih životnih okolnosti (često iz očajja), našle na ulici, ponajviše kao žrtve iskorištavača bez ikakvih dvoumljenja. Evandjelje je "evandjelje", tj. dobra vijest, vijest otkupljenja, nade, i za prostitutke. Dapače, možda prije svega za njih. Isus je htio da bude tako.

Ne mislim da će mnoge prostitutke čitati ili slušati ove moje riječi, ali ako bude i samo jedna, ne želim propustiti prigodu (ne ostavlja li dobri pastir devedeset i devet ovaca da bi otišao tražiti jednu koja se izgubila?). Želim da Evandjelje mogne zablistati u njezinim očima, kako bi mogla otkriti da ima jedan koji je ne osuđuje, nego je ljubi i očekuje: Isus Krist.

Evandjelje nam govori o nekoj javnoj grešnici (ne znamo je li to bila Magdalena ili koja druga, ali nije važno) koja jednoga dana, izazivajući poglede svih, uđe u kuću u kojoj je bio Isus, "stade iza njega do njegovih nogu te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati pomašću" (Lk 7, 36 sl.). Što ju je nagnalo na taj korak? Čula je kako taj čovjek govori o milosrđu, o oproštenju. U njegovim riječima i u njegovu pogledu zamijetila je prvi put da postoji i ljubav kakvu ona još nikad nije poznavala. U njoj se rodila nada, koja je učinila ostalo. Nikakva srama više na njezinu licu, nikakva više prezira prema sebi u njezinu srcu. Rodila se jedna nova žena koja se više ničega ne boji. Našla je pravu ljubav.

Sablažnjenim nazočnima Isus izjavljuje: "Oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala mnogo ljubavi"; zatim se obratio ženi: "Tvoja te je vjera spasila. Hajde u miru!" Kakva se šutljiva revolucija događala onoga dana! Nitko otada nije više u životu obilježen, nitko nije prisiljen nesrećom ostati ono što jest. Može se promijeniti. Bludnica može postati apostol, svetica, svijećnjak za čitavu Crkvu. Povijest spominje različite bludnice koje su postale pokornice, pustinjaci i velike svete. Najpoznatija je, nakon Magdalene, Marija Egipatska koju časti čitav kršćanski Istok. Isus je došao uistinu "spasiti izgubljeno".

XXVII. NEDJELJA KROZ GODINU

Oduzet će vam se kraljevstvo Božje

Iz 5, 1-7; Fil 4, 6-9; Mt 21, 33-43

I Evandjelje današnje nedjelje donosi nam jednu prisposobu. Neki čovjek, kaže Isus, imao vinograd koji je sam zasadio i o kojemu je vodio svu brigu. U vrijeme berbe posla svoje slugu da uzmu njegov urod. Ali što se dogodilo? Vinogradari ubiše neke od slugu, a druge istukoše. Zatim pošalje druge koji završiše na isti način. Preostao mu je još jedino sin. Mislio je: barem će poštovati moga sina. Ovdje se treba pridržavati točnoga teksta jer on pušta da se može

nazreti povijesna stvarnost na koju se aludira: "Ali kad vinogradari ugledaju sina, rekoše među sobom: 'Ovo je baštinik! Hajde da ga ubijemo i imat ćemo baštinu njegovu!' I pograbe ga, izbace iz vinograda i ubiju."

Aluzija na Isusa koji će malo kasnije biti uhićen, odveden izvan grada i razapet dosta je jasna. Kao i u brojnim drugim slučajevima, Isus izvlači zaključak za slušatelje. "Što će učiniti gospodar vinograda?" Odgovore mu: "Opake će nemilo pogubiti, a vinograd iznajmiti drugim vinogradarima što će mu davati urod u svoje vrijeme."

Smisao je očit: govori se o takozvanom "odbačenju Izraela" kojega u Bibliji često simbolizira vinograd. Ali Isus to jasno izražava govoreći: "Zato će se oduzeti od vas kraljevstvo Božje i dat će se narodu koji donosi njegove plodove!"

Upravo prve listopadske nedjelje, počevši od povijesnog susreta Pape u Asizu 1986., pada nedjelja koja je svake godine posvećena dijalogu različitih religija. To je zgodna prilika da se pozabavimo temom o takozvanom "odbačenju Izraela" koje toliko puta dolazi u Evanđeljima i, općenitije, o odnosu između kršćana i Hebreja.

Simplificističko i trijumfalističko tumačenje te i sličnih stranica Evanđelja doprinijelo je stvaranju klime osude Hebreja koja je dovela do tragičnih posljedica koje znademo. Ne smijemo napuštati sigurnosti vjere koje dolaze iz Evanđelja, ali je dovoljno samo malo da sebi objasnimo koliko je naše držanje često izobličilo istinski duh samoga Evanđelja.

Prije svega, u onim strašnim Kristovim riječima: "Zato će se oduzeti od vas kraljevstvo Božje...!" izražava se izvanredna ljubav Božja prema Izraelu, a ne hladna osuda. To je "ljubavna muka" koja se odvija između Krista i Izraela. On reče jednoga dana kako nije poslan "ako ne izgubljenim ovcama Izraelovim".

Osim toga, radi se o pedagoškom, a ne konačnom odbačenju. I u Starom zavjetu postojala su odbačenja Boga, kao ono koje je zavšilo babilonskim izgnanstvom. Jedno je opisao Izaija, u današnjemu prvom čitanju, samom slikom vinograda ("No, sad ću vam reći što ću učiniti od svog vinograda: plot ću mu srušiti da ga opustoše, zidinu razvaliti da ga izgaze"). Ali to nije omelo Boga da nastavi ljubiti Izraela i nad njim bdjeti.

Sv. Pavao osigurava nas da to posljednje odbačenje, koje je Isus navijestio, neće biti konačno. Naprotiv, ono će morati poslužiti, tajanstveno, da dopusti poganima ulazak u kraljevstvo. Piše: "Možda su se spotaknuli da padnu zauvijek? Sigurno ne." Aposotol štoviše daje nazreti buduće pomirenje između Izraela i kršćana kao neku vrstu uskrsnuća od mrtvih (usp. *Rim* 11, 11. 15). Ide još naprijed. Kaže "ako su prvine svete, sveto je i sve tijesto. Ako je korijen svet, svete su i grane" (*Rim* 11, 16). Po vjeri Abrahamovoj - koja je prвина i korijen - sav je hebrejski narod svet, iako su se neke grane, kaže Apostol, slomile.

Upravo nam Pavao, krivo držan pobornikom loma između Izraela i Crkve, predlaže pravedno držanje prema drami hebrejskog naroda. Ne samosigurnost i luda hvala ("mi smo već novi Izreal, ne izabrani!"), nego prije strah i drhtanje pred neistraživim otajstvom božanskog djelovanja ("tko stoji na nogama, neka

bila nositi, živ je, sretan, ne trpi više, odmara. U milosrdnim je Božjim rukama koji ga je pripustio velikoj igranki života. Na sigurnu je. Misli tako." Uistinu, "otajstvo križa sjaji se", sjaji se i obasjava našu opstojnost na svijetu.

XXIV NEDJELJA KROZ GODINU

Koliko puta moram oprostiti?

Sir 27, 30; 28, 1-7; Rim 14, 7-9; Mt 18, 21-35

Tema je Evanđelja današnje nedjelje opraštanje. Petar se jednoga dana približi Isusu i upita ga: "Gospodine, koliko puta da oprostim bratu svomu ako se ogriješi o mene? Do sedam puta?" Isus mu odgovori: "Ne kažem to do sedam puta, nego do sedamdeset puta sedam."

(Sedamdeset puta sedam značilo bi uvijek.) Oproštenje je ozbiljna stvar, ljudski teška, ako ne i nemoguća. Ne smije se o tome olako govoriti, ne vodeći računa o onome što se traži od uvrijeđene osobe, kad ju se moli za opraštenje. Zajedno sa zapovijedu opraštanja, treba čovjeku također pružiti i motiv zbog čega to učini.

To je ono što Isus čini prisposobom koja slijedi neposredno te njegove riječi. Neki kralj imao slugu koji mu je dugovao deset tisuća talenata. Astronomska svota! Na slugine molbe, kralj mu oprostio neizmjeran dug. Nakon što je izišao vani, sluga naiđe na svoga druga koji mu je dugovao bijednu svotu od stotinu denara. Taj ga zamoli, istim riječima kojima je on molio svoga gospodara, ali on nije za to htio ni čuti nego ga strpa u tamnicu. To dojavu kralju koji daje pozvati slugu i reče mu: "Kako, ja sam ti oprostio tako velik dug, a ti nisi bio sposoban oprostiti tako mali dug svome drugu koji te je za to molio?" I strpa i njega u tamnicu dok mu ne vrati duga.

I zaključuje Isus govoreći: "Tako će i Otac moj nebeski učiniti s vama ako svatko od srca ne oprostio svomu bratu." Iz prisposobe proizlazi jasno zašto se mora oprostiti: jer je Bog, prvi, oprostio i oprašta nama!

Isus se nije ograničio zapovjediti nam da opraštamo; učinio je to i sam prvi. Dok su ga pribijali na križ, molio je govoreći: "Oče, oprostio im jer ne znaju što čine!"

To su najjunačkije riječi ikad izgovorene na zemlji. Oni su bješnjeli protiv njega, razdirali su njegovo tijelo, a on govori: "Oče, oprostio im!" Ne da im samo oprašta, nego ih i opravdava. Čineći tako, Krist nam nije dao samo *primjer* divna opraštanja, nego nam je zaslužio također i *milost* opraštanja. Pribavio nam je snagu i novu sposobnost, koja ne dolazi od naravi, nego od vjere.

To je ono što razlikuje kršćansku vjeru od svake druge religije. I Buda je svojim ostavio geslo: "Ne ublažuje se srdžba srdžbom; nesrdžbom se ublažuje srdžba." Krist se ne ograničava na pokazivanje puta savršenstva; on daje snagu za njegovo postizanje. Ne zapovijeda nam samo da činimo, nego čini s nama.

I sv. Pavao već sada može reći: "Kao što je Gospodin vama oprostio, tako činite i vi" (*Kol 3, 13*). Nadijen je zakon osvete: "Oko za oko, zub za zub." Nije

više kriterij: "Ono što je *drugi* učinio tebi, učini i ti njemu", nego: "Ono što je *Bog* učinio tebi, i ti čini drugomu." U tome kršćansko opraštanje nadilazi načelo nenasilja i nesrdžbe.

To hoće reći da moramo ići polako u zahtijevanju prakse opraštanja i od osoba koje nisu naše kršćanske vjere. Ono ne izvire iz naravnoga zakona ili iz jednostavnoga ljudskog razuma, nego iz Evanđelja. Mi bismo se kršćani morali brinuti da mi opraštamo, više negoli da to od drugih tražimo. Moramo djelima pokazati da je oprostjenje i pomirenje - govoreći također ljudski i politički - najdjelotvorniji put za okončanje određenih sukoba. Djelotvornije od svake osvete i odmazde, jer kida lanac mržnje i nasilja, umjesto da na nj nadodaje novu kariku.

Netko bi mogao reći: nije li opraštanje sedamdeset puta sedam ohrabrivanje nepravde i oslobađanje puta samovolji? Ne, kršćansko oprostjenje ne isključuje mogućnost da ti također, u nekim slučajevima, nekoga prijaviš i dovedeš pred lice pravde, posebno kad su u igri interesi također i drugih.

Ne postoje samo velika opraštanja, u tragičnim slučajevima. Postoje također i svagdanja opraštanja: u životu bračnog para, na poslu, među rođacima, prijateljima, kolegama, znancima. Želim podsjetiti na jedan osjetljiv slučaj. Što učiniti kad netko otkrije da ga je izdao vlastiti supružnik? Oprostiti ili se odvojiti? To je vrlo osjetljivo pitanje. Ne može se nametnuti u tom slučaju nikakav izvanjski zakon. Osoba mora u sebi samoj otkriti što će učiniti. Ali mogu reći nešto. Poznao sam slučajeve u kojima je uvrijeđena strana našla, u svojoj ljubavi prema drugomu i u pomoći koja dolazi od molitve, snagu oprostiti supružniku koji je pogriješio i koji se iskreno pokajao. Brak se preporodio kao iz pepela. Imao je neku vrstu novoga početka. Ostvarila se ona Isusova: "Onaj kojemu je mnogo oprošteno, mnogo ljubi" (*Lk 7, 43*). Sigurno, nitko ne može težiti da se to dogodi, jednome paru, "sedamdeset puta sedam".

Mnogi kažu: ja bih volio oprostiti, ali ne uspijevam. Ne uspijevam zaboraviti; čim vidim osobu, u meni krv uzavre. Takvima velim: ne brini se o tome što osjećaš. Sasvim je normalno da priroda reagira na svoj način. Nije važno ono što osjećaš, nego ono što hoćeš. Ako hoćeš oprostiti, ako to želiš, već si oprostio. Ne smiješ snagu za opraštanje zahvaćati iz samoga sebe, nego od Krista.

Usprkos svemu, moramo paziti da ne upadnemo u zamku. I u opraštenju ima jedan rizik. On se sastoji u stvaranju mentaliteta da netko vjeruje kako uvijek ima drugima nešto oprostiti. Opasnost da netko uvijek vjeruje kako je kreditor opraštanja, a nikad dužnik. Kad bismo dobro razmislili, kad govorimo: "Opraštam ti!", često bismo trebali promijeniti držanje i riječi te reći osobi koja je pred nama: "Oprosti mi!" Primijetili bismo kako i ona nama ima što oprostiti. Traženje opraštenja još je važnije od opraštanja.

Manzoni je vrlo fino u književno ruho zaodjenuo ljepotu teme kršćanskog opraštanja. U romanu *Zaručnici*, Renzo obilazi lazaretom u Milanu i traži Luciju. Pun je srdžbe i osjećaja osvete protiv don Rodriga koji je razbio njegov brak. O. Kristofor pokušava ga urazumjeti kako nisu u redu njegove borbene namjere u jednomu mjestu kao što je to, i gleda da ga napusti. Renzo dolazi k sebi i zbunjen

kaže: "Shvaćam da sam govorio kao životinja, a ne kao kršćanin, i sada mu, s milošću Božjom, od svega srca opraštam." O. Kristofor otkriva mu da je don Rodrigo tamo, samo dva koraka dalje, i on udaren gubom. Poslušajmo zajedno riječi koje fratar govori Renzu, dok promatraju nekadašnjeg neprijatelja koji je već lišen svijesti:

"Vidiš. Može biti kazna, može biti milosrđe. Tvoj osjećaj prema tomu čovjeku koji te je uvrijedio, da, taj isti osjećaj, imat će za tebe u onaj dan Bog kojega si ti ipak uvrijedio. Blagoslovi ga, i bit ćeš blagoslovljen... Možda mu je Gospodin spreman udijeliti trenutak pokajanja (priznanja pogrešaka); a htio je da ga zamoliš: možda hoće da ga ti moliš s onom nevinom (Lucija); možda čuva milost za samu tvoju molitvu, za molitvu rastužena i predana srca. Možda spasenje toga čovjeka i tvoje ovisi sada o tebi, o tvome smislu za oprostjenje, za sućut... ljubav!"

Prvi "blagoslov" koji Renzo prima jest da pomalo pronalazi, u samom Lazaretu svoju ljubljenu Luciju koja je izbjegla kugi. Vrlo odvažna misao, ali pravo ona koju je izrazio Manzoni: Bog bi mogao učiniti da nečije spasenje (osim vlastitoga) ovisi o našem oprostjenju.

Isus je sazeo sav svoj nauk o opraštanju u malo riječi koje je uklopio u molitvu *Očenaša*, da se toga češće sjetimo: "Otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim." Potrudimo se oprostiti onima koji su nas uvrijedili, inače svaki put kad ponavljamo te riječi izgovaramo, sami, svoju osudu.

XXV. NEDJELJA KOR GODINU

Idite i vi u moj vinograd

Iz 55, 6-9; Fil1, 20c-27a; Mt 20, 1-16a

Evandeoski odlomak ove je nedjelje prispodoba o radnicima poslanima raditi u vinogradu u različite sate dana, koji, navečer, svi primaju istu plaću od jednog denara. Ta je prispodoba uvijek stvarala velike poteškoće čitateljima Evanđelja. Je li prihvatljiv gospodarev postupak da istu plaću daje onome koji je radio jedan sat i onome koji je radio cijeli dan? Ne oskvrnjuje li načelo pravedne nagrade? Sindikati bi danas složno ustali, kad bi netko radio kao onaj gospodar.

Poteškoća nastaje iz jedne nesuglasice. Promatra li se problem nagrade apstraktno i općenito ili u odnosu na vječnu nagradu u nebu. Gledano tako, to bi uistinu proturječilo načelu prema kojemu Bog "daje svakome prema njegovim djelima" (*Rim 2, 6*). Ali Isus se ovdje odnosi prema konkretnoj situaciji, prema točno određenom slučaju. Jedini je denar koji je dan svima kraljevstvo nebesko koje je Isus donio na zemlju; to je mogućnost ulaska da budemo sudionici mesijanskog spasenja. Prispodoba počinje govoreći: "Kraljevstvo je nebesko kao kad domaćin rano ujutro izađe..."

Kraljevstvo nebesko, dakle, središnja je tema i pozadina čitave prispodobe. Problem je, još jedanput, položaj Hebreja i pogana ili pravednika i grešnika u pogledu spasenja koje je Isus navijestio. Ako su se pogani (odnosno

grešnici, carinici, bludnice itd.) samo na Isusovo propovijedanje odlučili za Boga, dok su ranije bili daleko ("besposličarili"), neće zbog toga u kraljevstvu zauzimati drukčiji položaj, niza b. I oni će sjediti za istim stolom i uživati će puninu mesijanskih dobara.

Štoviše, budući da se oni pokazuju spremnijima prihvatiti Evanđelje, negoli takozvani "pravednici" (farizeji i pismoznanci), eto se ostvaruje ono što Isus kaže na završetku današnje prispodobe: "Tako će posljednji biti prvi, a prvi posljednji."

Kad se jednom upozna kraljevstvo, tj. kad se jednom prigrlila vjera, onda ima mjesta za razlike. Nije više identična sudbina onoga koji služi Bogu tijekom čitavoga života, koristeći u najvećoj mjeri svoje talente, u usporedbi s onim koji daje Bogu samo ostatke života, popravljajući to, na neki način, u posljednjem trenutku ispovijedu. Da nam je Isus opisao i ono što se dogodilo dan kasnije, kad su radnici već poznavali put u vinograd, sigurno bi završetak bio sasvim drukčiji. Gospodar ne bi dao onome koji je došao u pet poslije podne istu nagradu kao i onima koji su "podnosili svu tegobu dana i žegu".

Nakon što smo razjasnili tu, glavnu točku, treba osvjetliti drugu pouku, također nazočnu u prispodobi, a to je ovo: Bog zove sve i zove u svaki sat. Postoji opći poziv u vinograd Gospodnji, i za laike! Međutim, problem je *zvanja* veći negoli *nagrade*. To je način na koji je prispodobu iskoristio Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici o "pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu" (*Christifideles laici*). "Vjernici laici pripadaju onome narodu Božjemu koji je predstavljen radnicima u vinogradu... *Idite i vi u moj vinograd*. Poziv se ne odnosi samo na Pastire, svećenike, redovnike i redovnice, nego se proteže na sve: Gospodin osobno pozvao je i vjernike laike" (br. 1-2).

Ali što znači za jednoga laika (radnika, poduzetnika, čovjeka kulture ili politike) ići u vinograd Gospodnji? Možda ostaviti svoj posao i staviti se u izravnu službu Crkvi i naviještanju Evanđelja? Katkada može značiti i to. Ali to nije pravilo. Dokument nastavlja kako se "poziv vjernika laika izražava na poseban način u njihovu ulaženju u vremenite stvarnosti i u njihovu sudjelovanju u zemaljskim djelatnostima" (br. 17). Vinograd u kojemu je kršćanin pozvan raditi jest dakle sam svijet. On se mora posvećivati upravo u redovitom profesionalnom i društvenom životu.

Jedan kršćanski laik utjelovio je uzorno taj poziv i nemalo doprinio da ga naloži pozornosti Crkve u godinama poslije Sabora: profesor Giuseppe Lazzati, ranije izaslanik u Parlamentu i kasnije rektor Katoličkog sveučilišta u Milanu. Njegovo geslo i njegova želja bili su biti u potpunosti uklopljeni u svijet, ali na način da uredimo sve onako kako Bog traži.

Upravo kad je riječ o "zemaljskim stvarnostima" htio bih svratiti pozornost na jedan vid možda marginalan u prispodobi, ali kao nikad osjećen i životan u trenutku koji proživljavamo: problem nezaposlenosti. Gospodar iz prispodobe izišao je u zoru naći radnike za dan (u ono doba nije bilo godišnjih ni dugoročnih ugovora; unajmljivanje i nagrađivanje odvijali su se dan po dan). Iziđe ponovno oko devet ujutro i vidje druge kako stoje na trgu besposleni.

Nakon što je ponovno izišao oko pet navečer i vidio druge radnike, upita ih: "Zašto ovdje stojite vazdan besposleni?" Odgovore mu: "Jer nas nitko ne najmi." Kako se vidi, čitava je prispodoba nadahnuta, također i jezikom, svijetom i problemima rada. "Jer nas nitko ne najmi!" Taj neutješan odgovor mogao bi biti upućen danas milijunima nezaposlenih.

Sve to pokazuje sa sigurnošću barem nešto, da Isus nije bio neosjetljiv na taj problem. Ako tako dobro opisuje prizor, to je zbog toga jer se toliko puta njegov pogled zaustavio sa sažaljenjem na skupinama ljudi koji su sjedili na tlu ili bili oslonjeni na kakav zidić, s nogom preko noge, u iščekivanju da budu "najmljeni". Situacije koje Isus opisuje u svojim prispodobama nisu naučene iz knjiga, nego iz života.

Protumačili smo što znači na simboličnom i duhovnom području činjenica da gospodar daje istu plaću svim radnicima, neovisno o vremenu koliko su radili. To nam ima nešto reći i na ljudskom području. Onaj gospodar znade da radnici posljednje ure imaju iste potrebe kao i ostali, imaju i svoju djecu koju treba nahraniti, jednako kao i oni od prve ure. Dajući svima istu plaću, gospodar pokazuje kako ne vodi toliko računa o *zasluzi*, koliko o *potrebi*. Pokazuje, kako on sam kaže, da nije samo pravedan, nego također i "dobar", velikodušan, čovječan.

Svima je poznato što znači biti nezaposlen za nekoga tko ima obitelj ili za mladića koji se hoće ženiti i ne može jer nema posla i s njime najmanjeg jamstva da će dostojanstveno moći uzdržavati obitelj. Nije to samo gospodarski, nego još prije ljudski problem. Nezaposlen se osjeća nekorisnim, kao da bi društvo moglo bez njega i on kao da je "suvišna" u svijetu.

Siguran posao danas je postao jedno od najdragocjenijih dobara na svijetu. Ako za tolike nedostaje posla, nije to iz razloga (sigurno ne jedinog, ne glavnoga, ali sigurno važna) što ga neki imaju previše. Nagomilavaju različite poslove, svi, na različite načine, nagrađeni. Sv. Franjo Asiški, koji je živio od milostinje, brinuo se da ne prima više negoli je nužno, jer, govorio je, "ne želim postati kradljivac milostinje". Kako se može postati kradljivac milostinje oduzimajući je drugim siromasima, tako se može postati "kradljivac posla", oduzimajući ga drugima koji će tako ostati nezaposleni.

Govorio sam na početku o kršćanskom laiku zauzetu oko zemaljskih stvarnosti. Jedno od najboljih svjedočanstava koje kršćanski poduzetnik može pružiti za Evanđelje danas upravo je to da stvara radna mjesta. Jednom se neki bogati industrijalac otišao posavjetovati s redovnicom u klauzuri. Bio odlučio učiniti od svoga bogatstva ono što je Gospodin tražio, prodati sve i razdijeliti siromasima. Sestra je zatražila malo vremena da se pomoli i o tome razmisli. Kad se bogataš vratio za odgovor, upita ga: "Imaš li zasad viška novaca?" Odgovori joj: "Da." "Onda idi, otvori novu tvornicu i daj posla drugim radnicima!" I učini tako.

Znam dobro da ovo mojih malo riječi neće ništa promijeniti u dramatičnoj situaciji milijuna nezaposlenih koliko ih trenutno ima, posebno među mladima. Neka barem posluže da se manje osjete sami i zaboravljeni u svojim

očekivanjima. Moja je čestitka i moja molitva neka i oni koliko je moguće prije mognu čuti riječi koje su čuli oni radnici na trgu: "Idite i vi u moj vinograd i dat ću vam koliko bude pravedno!" Idite u moju tvornicu, u moju tvrtku, na moje gradilište... U međuvremenu ne zaboravimo da smo svi pozvani raditi u vinogradu Gospodnjem, za vječnu nagradu.

XXVI. NEDJELJA KROZ GODINU
Bludnice će vas preteći u kraljevstvo nebesko
Ez 18, 25-28; Fil 2, 1-11; Mt 21, 28-32

U Evandjelju današnje nedjelje Isus nam još jednom govori u prisposobi. Kaže: "Čovjek neki imao dva sina. Priđe prvomu i reče: 'Sinko, hajde danas na posao u vinograd!' On odgovori: 'Neću!' No poslije se predomisli i ode. Priđe i drugomu pa mu reče isto tako. A on odgovori: 'Evo me, gospodaru!' i ne ode. Koji od te dvojice izvrši volju očevu?" Kažu: "Onaj prvi."

Sin koji kaže da hoće i ne čini predstavlja one koji su poznavali Boga i slijedili njegov zakon, a zatim su se u praksi, kad se radilo da prihvate Krista koji je bio "svrha Zakona", povukli natrag. Sin koji kaže da neće i čini predstavlja one koji su neko vrijeme živjeli izvan Zakona i volje Božje, a zatim su, pred Isusom, priznali svoju pogrešku i prihvatili Evandjelje. Odatle zaključak koji Isus povlači pred "glavarima svećeničkim i starješinama naroda": "Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!"

Što nama danas kaže ova stranica Evandjelja? Mislim ovo: da za Boga riječi i lijepa obećanja malo znače, ako ih ne slijede djela. "Između riječi i djela veliko je more." "Neće ući u kraljevstvo nebesko onaj koji samo govori Gospodine, Gospodine, nego onaj koji vrši volju moga Oca nebeskoga."

Kako vidimo, Isusova prisposoba nije daleko od života: Ono što Bog očekuje od nas također je i ono što mi očekujemo jedni od drugih u životu. Svaka majka očekuje od svoje djece stvarnu poslušnost, a ne samo na riječima; ne osjećaj satkan od laganih mladenačkih obećanja koja se brzo zaborave u trenutku potrebe, nego djelotvoran i sposoban probijati se sve do žrtve.

Jedna nedosljednost posebno je odvratna u kršćanstvu: ona između onoga što se *ispovijeda* i obećava u crkvi ili kad se moli, i onoga što se zatim *jest* i što se *čini* vani, u kući i na poslu. Drugim riječima, biti dio brata koji kaže hoću u crkvi i dio brata koji kaže neću u životu. Svijet nas pravo sudi pod djelima, ne po riječima. "Bolje je biti kršćanin a da to ne govorimo, negoli reći da smo kršćani a nismo", govorio je mučenik sv. Ignacije Antiohijski.

Ali, pazimo, i to se načelo može zlorabiti! Ima nekih koji ne vjeruju ili ne žive kršćanski, a uvijek su spremni naći ispriku: "Oni koji idu u crkvu gori su od drugih!" Drže se tako opravdanima ako ne idu u crkvu i ne mole. Prije svega, o kriteriju koji su upotrijebili, redovito bi se dalo razgovarati. Dobro i zlo utvrđeni su samo na temelju njihova ukusa i interesa. Ako žena ide u crkvu, mora pustiti na sebe svega tovariti, uvijek šutjeti, nikad odgovarati... Ne vode računa da je i

onaj koji moli i trudi se živjeti Evandjelje ljudska osoba i da može imati svoje granice i svoje borbe. Zatim, ako se radi i o nedosljednosti, to nije isprika ni za koga: svatko mora odgovarati Bogu i vlastitoj savjesti za ono što on čini, ne za ono što čine drugi.

Nakon što smo protumačili glavni sadržaj prispodobe treba se vratiti čudnovatu zaključku koji Isus iz nje izvlači: "Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!"

Nijednom se Kristovom izrekom od te nije više manipuliralo. Završilo je stvaranjem katkada neke vrste evanđeoskog lahora oko kategorije bludnica, idealizirajući ih i suprotstavljajući takozvanim razumnima, što bi bili svi, bez razlike, pismoznanci i licemjerni farizeji. Književnost je krcata "dobrih" bludnica. Dovoljno se sjetiti Verdijeve *Traviate* ili blage Sonje iz *Zločina i kazne* velikoga Dostojevskog!

To je strašan nespোরазum. Isus donosi graničan slučaj, kao da hoće reći: "Čak će i bludnice prije vas u kraljevstvo Božje", a to bi značilo svi. Bludništvo je viđeno u svoj svojoj zbilji i uzeto kao izraz usporedbe za utvrđivanje težine grijeha onoga koji jogunasto odbija istinu.

Osim toga, ne vodi se računa da se idealizirajući kategoriju bludnica, dolazi do idealiziranja i kategorije carinika, tj. gulikoža, koja ih uvijek prati u Evandelju. Ako Isus te dvije kategorije približava jednu drugoj, nije to, uostalom, bez razloga. I jedni i drugi stavili su novac ispred svega u životu.

Bilo bi tragično kad bi te riječi iz Evandjelja umanjile pozornost kršćana u borbi protiv degradirajućeg fenomena prostitucije, koja je danas uzela alarmantne razmjere po našim gradovima. Isus je, prvi, imao previše poštovanja prema ženi da ne trpi, zbog onoga što ona postaje, kad se svodi na taj status.

Isus cijeni bludnicu ne zbog njezina načina življenja, nego zbog sposobnosti da se promijeni i svoju sposobnost ljubljenja stavi u službu dobra. Kao Magdalena koja je, nakon što se obratila, slijedila Krista sve do pod križ i postala prvi svjedok uskrsnuća (pretpostavlja se da je bila jedna od njih). Ono što Isusa pritišće da nam u glavu utuvi tom svojom riječju, jasno kaže na kraju: carinici i bludnice obratili su se na propovijedanje Ivana Krstitelja; glavari svećenički i starješine ne. Evandjelje nas, dakle, ne potiče da promičemo moralističke kampanje protiv prostitutki, ali ni da se šalimo s tim fenomenom, kao da to nije ništa.

Među ostalim, danas se prostitucija predstavlja u novom obliku koji uspijeva doći do novca, ne riskirajući ni to da jadne žene uvijek budu osuđene na ulicu. Taj se oblik sastoji u prodavanju vlastitoga tijela, ostajući mirne pred fotografskim aparatom ili televizijskom kamerom, pred svjetlom reflektora. Ono što žena čini kad se posuđuje pornografiji i nekim publicitetskim ispadima jest prodavanje vlastitoga tijela pogledima, čak i dodirima. I to je prostitucija i gora od tradicionalne, jer se nameće javno i ne poštuje slobodu i osjeća je ljudi. To je, dakle, oblik nasilja. Vjerujem da bi taj fenomen pobudio u Kristu danas istu srdžbu kakvu je imao prema licemjerima svoga vremena. Jer se radi upravo o licemjerju. Pravljenju finte kako je sve u redu, ništa ne škodi, da nema nikakva

prekršaja, nikakve opasnosti ni za koga, dajući sebi štoviše određeno proučeno ozračje nevinosti i bezazlenost u bacanju vlastitoga tijela za poslasticu požudi drugih.

Nakon dužnoga točna određenja, čini mi se da bih izdao duh Evandjelja kad ne bih iznio na svjetlo nadu koju ta Kristova riječ pruža ženama koje su se zbog vrlo različitih životnih okolnosti (često iz očajja), našle na ulici, ponajviše kao žrtve iskorištavača bez ikakvih dvoumljenja. Evandjelje je "evandjelje", tj. dobra vijest, vijest otkupljenja, nade, i za prostitutke. Dapače, možda prije svega za njih. Isus je htio da bude tako.

Ne mislim da će mnoge prostitutke čitati ili slušati ove moje riječi, ali ako bude i samo jedna, ne želim propustiti prigodu (ne ostavlja li dobri pastir devedeset i devet ovaca da bi otišao tražiti jednu koja se izgubila?). Želim da Evandjelje mogne zablistati u njezinim očima, kako bi mogla otkriti da ima jedan koji je ne osuđuje, nego je ljubi i očekuje: Isus Krist.

Evandjelje nam govori o nekoj javnoj grešnici (ne znamo je li to bila Magdalena ili koja druga, ali nije važno) koja jednoga dana, izazivajući poglede svih, uđe u kuću u kojoj je bio Isus, "stade iza njega do njegovih nogu te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati pomašću" (Lk 7, 36 sl.). Što ju je nagnalo na taj korak? Čula je kako taj čovjek govori o milosrđu, o oprostjenju. U njegovim riječima i u njegovu pogledu zamijetila je prvi put da postoji i ljubav kakvu ona još nikad nije poznavala. U njoj se rodila nada, koja je učinila ostalo. Nikakva srama više na njezinu licu, nikakva više prezira prema sebi u njezinu srcu. Rodila se jedna nova žena koja se više ničega ne boji. Našla je pravu ljubav.

Sablažnjenim nazočnima Isus izjavljuje: "Oprosteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala mnogo ljubavi"; zatim se obratio ženi: "Tvoja te je vjera spasila. Hajde u miru!" Kakva se šutljiva revolucija događala onoga dana! Nitko otada nije više u životu obilježen, nitko nije prisiljen nesrećom ostati ono što jest. Može se promijeniti. Bludnica može postati apostol, svetica, svijećnjak za čitavu Crkvu. Povijest spominje različite bludnice koje su postale pokornice, pustinjaci i velike svete. Najpoznatija je, nakon Magdalene, Marija Egipatska koju časti čitav kršćanski Istok. Isus je došao uistinu "spasiti izgubljeno".

XXVII. NEDJELJA KROZ GODINU

Oduzet će vam se kraljevstvo Božje

Iz 5, 1-7; Fil 4, 6-9; Mt 21, 33-43

I Evandjelje današnje nedjelje donosi nam jednu prisposobu. Neki čovjek, kaže Isus, imao vinograd koji je sam zasadio i o kojemu je vodio svu brigu. U vrijeme berbe posla svoje slugu da uzmu njegov urod. Ali što se dogodilo? Vinogradari ubiše neke od slugu, a druge istukoše. Zatim pošalje druge koji završiše na isti način. Preostao mu je još jedino sin. Mislio je: barem će poštovati moga sina. Ovdje se treba pridržavati točnoga teksta jer on pušta da se može

nazreti povijesna stvarnost na koju se aludira: "Ali kad vinogradari ugledaju sina, rekoše među sobom: 'Ovo je baštinik! Hajde da ga ubijemo i imat ćemo baštinu njegovu!' I pograbe ga, izbace iz vinograda i ubiju."

Aluzija na Isusa koji će malo kasnije biti uhićen, odveden izvan grada i razapet dosta je jasna. Kao i u brojnim drugim slučajevima, Isus izvlači zaključak za slušatelje. "Što će učiniti gospodar vinograda?" Odgovore mu: "Opake će nemilo pogubiti, a vinograd iznajmiti drugim vinogradarima što će mu davati urod u svoje vrijeme."

Smisao je očit: govori se o takozvanom "odbačenju Izraela" kojega u Bibliji često simbolizira vinograd. Ali Isus to jasno izražava govoreći: "Zato će se oduzeti od vas kraljevstvo Božje i dat će se narodu koji donosi njegove plodove!"

Upravo prve listopadske nedjelje, počevši od povijesnog susreta Pape u Asizu 1986., pada nedjelja koja je svake godine posvećena dijalogu različitih religija. To je zgodna prilika da se pozabavimo temom o takozvanom "odbačenju Izraela" koje toliko puta dolazi u Evanđeljima i, općenitije, o odnosu između kršćana i Hebreja.

Simplificističko i trijumfalističko tumačenje te i sličnih stranica Evanđelja doprinijelo je stvaranju klime osude Hebreja koja je dovela do tragičnih posljedica koje znamo. Ne smijemo napuštati sigurnosti vjere koje dolaze iz Evanđelja, ali je dovoljno samo malo da sebi objasnimo koliko je naše držanje često izobličilo istinski duh samoga Evanđelja.

Prije svega, u onim strašnim Kristovim riječima: "Zato će se oduzeti od vas kraljevstvo Božje...!" izražava se izvanredna ljubav Božja prema Izraelu, a ne hladna osuda. To je "ljubavna muka" koja se odvija između Krista i Izraela. On reče jednoga dana kako nije poslan "ako ne izgubljenim ovcama Izraelovim".

Osim toga, radi se o pedagoškom, a ne konačnom odbačenju. I u Starom zavjetu postojala su odbačenja Boga, kao ono koje je završilo babilonskim izgnanstvom. Jedno je opisao Izaija, u današnjemu prvom čitanju, samom slikom vinograda ("No, sad ću vam reći što ću učiniti od svog vinograda: plot ću mu srušiti da ga opustoše, zidinu razvaliti da ga izgaze"). Ali to nije omelo Boga da nastavi ljubiti Izraela i nad njim bdjeti.

Sv. Pavao osigurava nas da to posljednje odbačenje, koje je Isus navijestio, neće biti konačno. Naprotiv, ono će morati poslužiti, tajanstveno, da dopusti poganima ulazak u kraljevstvo. Piše: "Možda su se spotaknuli da padnu zauvijek? Sigurno ne." Apostol štoviše daje nazreti buduće pomirenje između Izraela i kršćana kao neku vrstu uskrsnuća od mrtvih (usp. *Rim* 11, 11. 15). Ide još naprijed. Kaže "ako su prvine svete, sveto je i sve tijesto. Ako je korijen svet, svete su i grane" (*Rim* 11, 16). Po vjeri Abrahamovoj - koja je prвина i korijen - sav je hebrejski narod svet, iako su se neke grane, kaže Apostol, slomile.

Upravo nam Pavao, krivo držan pobornikom loma između Izraela i Crkve, predlaže pravedno držanje prema dramu hebrejskog naroda. Ne samosigurnost i luda hvala ("mi smo već novi Izrael, ne izabrani!"), nego prije strah i drhtanje pred neistraživim otajstvom božanskog djelovanja ("tko stoji na nogama, neka

pazi da ne padne!"), i još više ljubav prema Izraelu koji je "korijen i panj na koji smo nacijepljeni". Poslušajte što on ima hrabrosti reći u vezi s Hebrejima:

"U svom srcu nosim duboku i trajnu bol. Želio bih da ja osobno budem određen za uništenje, odijeljen od Krista, za svoju braću, za svoju rodbinu po tijelu. Oni su Izraelci; njima pripada: posinjenje i Slava, Savezi i zakonodavstvo, bogoštovlje i obećanja; njihovi su patrijarsi, i od njih potječe Krist po tijelu" (*Rim* 9, 2-5).

Da su se svi kršćani u prošlosti zauzimali imati u srcu te iste osjećaje govoreći o Hebrejima, povijest bi imala sasvim drugi pravac. Sjećam se iskustva od prije nekoliko godina, iz zrakoplova kojim sam letio na hodočašće u Svetu Zemlju. Čitajući Evandjelje, najedanput sam se osjetio kako sam morao potpuno mijenjati svoje držanje u pogledu Hebreja, koji su onih godina bili napadani sa svih strana zbog trnovita palestinskog problema. Morao sam se kratko "obratiti Izraelu". Ljubiti ga. Shvatio sam da neprijateljstvo prema Hebrejima ranjava prije svega upravo Isusa. Pisano je da "nitko ne mrzi svoga tijela" (*Ef* 5, 29), a Hebreji su iste krvi s Isusom po tijelu. Isus je veoma ljubio svoj narod. Plakao je zbog skorašnjeg rušenja Jeruzalema, nije se tome veselio kao ponovnoj pobjedi.

Ne može se hebreizam jednostavno poistovjećivati s državom Izrael, iako se to dvoje ne može ni razdvajati. Netko može ne odobravati neke vidove izraelske politike u pogledu Palestinaca, a da se time ne prestaje osjećati solidaran s Izraelom kao povijesnom i duhovnom stvarnošću.

Ako Hebreji budu jednoga dana morali doći (kako nam Pavao veli da se nadamo), do pozitivnijeg suda o Isusu, to će se morati dogoditi unutaršnjim postupkom, kao pristanište njihova vlastitoga istraživanja (to što se djelomično već događa). Ne možemo to mi kršćani požurivati izvana, tj. tražiti da ih obratimo. Izgubili smo pravo na to zbog načina na koji se to dogodilo u prošlosti. Moraju prije biti zaliječene rane dijalogom i pomirenjem. Ne vidim kako neki kršćanin koji uistinu ljubi Izraela može ne željeti da on dođe do toga da jednoga dana otkrije Isusa kojega Evandjelje definira "slavom puka svoga izraelskoga" (*Lk* 2, 32). Ne vjerujem da je to prozelitizam. Ali trenutačno je najvažnije otkloniti zapreke koje smo u međuvremenu postavili među to pomirenje, "loše svjetlo" u kojemu smo pokazali Isusa njihovim očima. I zapreke nazočne u govoru. Koliko puta, a da to i ne opazimo, riječ "Hebrej" upotrijebimo u svomu govoru u prezirnu ili barem negativnu smislu.

Počevši od II. vatikanskog sabora, odnosi između kršćana i Hebreja naglo su se izmijenili nabolje. Dekret o ekumenizmu priznao je Izraelu poseban statut među religijama. Hebreizam nije jednostavno, za kršćanina, "neka druga religija"; on je integralni dio same naše religije. Klanjamo se istomu "Bogu Abrahamovu, Izakovu i Jakovljevu" koji je za nas kršćane također "Bog Isusa Krista".

Posjećujući rimsku sinagogu, Ivan Pavao II. nazvao je Hebreje "našom starijom braćom". Posvuda se množe poticaji za konstitutivan dijalog. Ne možemo nego zahvaliti Duhu Svetomu za te promjene i zaželjeti da se to nastavi

te da se s hebrejsko-kršćanskog *dijaloga* prijeđe na pravo hebrejsko-kršćansko *prijateljstvo*.

Moj je završni pozdrav danas onaj sv. Pavla u *Poslanici Galaćanima*, izgovoren čitavu hebrejskom svijetu: "Mir i milosrđe svemu Izraelu Božjemu!"

XXVIII. NEDJELJA KROZ GODINU

Kupio sam njivu i ne mogu doći

Iz 25, 6-10a; Fil 4, 12-14. 19-20; Mt 22, 1-14

Evandjelje je današnje nedjelje prispodoba o kralju koji pripravlja svadbenu gozbu i, kad je došao trenutak, šalje po uzvanike. Na njihovo odbijanje, on se razgnjevi. Odlučuje zamijeniti uzvanike prve ure s drugima, govoreći: "Evo, objed sam zgotovio, ali uzvanici nisu bili dostojni; pođite stoga na raskršća i koga god nađete, pozovite na svadbu."

I ta prispodoba, kao i brojne druge koje smo susretali, ima prije svega točnu povijesnu primjenu. Uzvanici po pravu bili su Hebreji koji su stoljećima iščekivali dolazak mesijanskog kraljevstva (svadbene gozbe), dok su uzvanici nađeni na raskršćima nekadašnji isključenici (carinici i grešnici) i nadasve obraćenici s poganstva. To su oni koje Evandjelje na različitim mjestima predstavlja kao radnike posljednje ure.

Ostavimo ovog puta po strani neposredni povijesni smisao prispodobe i nastojmo shvatiti njezino vječno aktualno jezgro.

Htio bih usredotočiti pozornost na motive zbog kojih su prvi uzvanici odbili doći na gozbu. Matej kaže da oni "ne htjedoše doći" na poziv i "odoše - jedan na svoju njivu, drugi za svojom trgovinom". Ovdje se vidi korisnost *evandeoske sinopse* o kojoj smo jednom govorili, tj. o korisnosti čitanja svih triju Evandjelja, usporedno jednoga uz drugo, nadopunjavajući jedno drugim. Međutim, Evandjelje po Luki ovu točku donosi detaljnije i predstavlja tako motivacije odbijanja: "Prvi mu reče: 'Kupio sam njivu, moram otići da je vidim. Molim te, smatraj me ispričanim!' Drugi mu reče: 'Kupio sam pet jarmova volova, idem da ih okušam. Molim te, smatraj me ispričanim!'

Treći reče: 'Oženio sam se, zato ne mogu doći!'" (*Lk 14, 18-20*). Što imaju zajedničkoga te osobe? Svih troje imaju nešto *žurno*, što ne može čekati, što odmah opoziva njihovu nazočnost. Što, naprotiv, predstavlja svadbena gozba? Ona označuje mesijanska dobra, sudjelovanje u spasenju koje je donio Krist, dakle mogućnost življenja u vijeke. Gozba, dakle, predstavlja nešto *važno* u životu, štoviše jedino važno, jer, "što koristi čovjeku da dobije čitav svijet ako zatim izgubi svoju dušu"?

Jasno je onda u čemu se sastoji pogreška koju su počinili uzvanici. U propuštanju važnoga zbog žurnoga, bitnoga zbog sporednoga! To je tako raširen i tako lukav rizik (ne samo, vidjet ćemo, na religioznom nego i na čisto ljudskom području), nad kojim se isplati malo zaustaviti i o njemu razmisliti.

Prije svega, upravo, na religioznom području. Propustiti važno zbog žurnoga, na duhovnom području, znači neprestano odgađati vjerske dužnosti, jer svaki put naiđe nešto što treba učiniti žurno. Nedjelja je i vrijeme je ići na misu, ali treba onome otići u posjet, obaviti onaj poslić u vrtu, spremiti objed. Misa može čekati, objed ne. Onda se odgađa misa i radi se uz štednjak.

Za druge se to događa s molitvom. Osjećaju kako bi morali u miru posvetiti malo vremena molitvi; ali se sjete kako treba požuriti neki posao, nekoga nazvati telefonom i tako odgađaju i odgađaju. Ajme je u tome što žurnih stvari koje bi trebalo učiniti, ili onih koje se takvima pretpostavljaju, imamo uvijek na desetke, i tako završavamo da sustavno odgađamo svoje duhovne dužnosti zbog materijalnih briga.

Evangelje nam u vezi s tim pruža divan primjer. Jednoga dana Isus je išao u posjet prijateljima u Betaniji. Marija shvaća odmah što je najvažnije što treba učiniti: biti s Isusom, slušati ga, činiti mu društvo, ne propustiti tako dragocjenu prigodu. Naprotiv, Marta se "brine o mnogome" u kući, čak se tuži da ju je sestra ostavila samu. Znademo Kristov odgovor: "Marta, Marta! Brineš se i uznemiruješ za mnoge stvari; ipak je malo ili samo jedno potrebno. Marija je doista izabrala najbolji dio koji joj se zato neće oduzeti" (Lk 10, 41-42).

Samo je jedno apsolutno važno i potrebno u životu: zaraditi Boga i, s njime, život vječni. Zanimariti to zbog sitnih poslova, zbog toga što su žurni, to je ludost, to znači pogriješiti u svemu. U životu se može pogriješiti na više načina; kao muž ili žena, kao otac ili majka, kao poslovan čovjek, umjetnik... No sve su te pogreške relativne. Netko može pogriješiti na svim tim područjima i biti osoba vrlo dostojna poštovanja. Bilo je svetaca koji su u životu bili jedina pogreška. Ne tako kad se gubi Bog. Tu je pogreška korjenita, bez opoziva. Pogreška je i sama svrha zbog čega se je na svijetu.

Osim što je bio jedan od najvećih filozofa u povijesti, Kierkegaard je bio i veliki vjernik. Govorio je: "Postoje sigurno strašne boli i nesreće na ovome svijetu, potpuno proigrani životi. I ja sam pobliže poznao različite slučajeve. Ali je uistinu proigran jedino život onoga koji ga jednostavno pušta neka prolazi, zavarano ovozemaljskim radostima i trčeći sat za satom za ovim i onim poslovima. A da mu nikad ne padne na pamet da postoji Bog i da on, upravo on, stoji pred tim Bogom. Čini mi se da bi se moglo plakati čitavu vječnost na pomisao da na svijetu postoji ta bijeda."

Budući da ih ima, želim navesti jednu drugu izreku toga filozofa. Što se tiče sustavna odgađanja ispunjenja dobrih odluka, on donosi slučaj nekoga strastvena igrača. Savjest mu pomaže shvatiti kako se igre treba ostaviti, jer tako uništava sebe i svoju obitelj. U to uvjeren, što čini? Zaustavlja se i skrušeno svečano izjavljuje: "Svečano se i sveto zavjetujem da nikad više, nikad više u životu neću igrati! Ova večer, Gospodine, bit će posljednja."

Jasno je da se nije promijenio! Na takav način nastavit će igrati čitav život, govoreći svaki put samomu sebi: "Ova večer bit će posljednja, ova večer bit će posljednja." Ono što kažemo o igranju, vrijedi i za svaku drugu manu. "Svečano i sveto zavjetujem se da neću više piti, da se neću više drogirati, da više neću

gledati pornografske prizore... Ova večer bit će posljednja." Nismo kombinirali ništa. Recimo, u krajnjem slučaju, obrnuto: "Kad ne mogu živjeti bez igranja, bez drogiranja, bez pića, dobro: to ću činiti čitav ostatak života. Ali ove večeri ne!"

Rekao sam kako je opasnost propuštanja važnoga zbog žurnoga nazočna i u granicama ljudskoga, u svagdanjem životu. Prije negoli završim, htio bih podsjetiti i na to. Za nekog je čovjeka sigurno važno posvetiti vrijeme svojoj obitelji, biti zajedno s djecom, razgovarati s njima ako su velika, igrati se s njima ako su malena. Ali se uvijek u posljednji trenutak pojavi nešto žurno što treba obaviti u uredu, izvanredno što treba napraviti na poslu, i odgađa se za drugi put, završavajući tako da se vraća kući previše kasno i preumorno da bi se moglo misliti na drugo.

Za muškarca ili ženu vrlo je važno otići svako malo posjetiti starog roditelja koji živi sam u kući ili je u kakvu domu. Za svakoga je vrlo važno posjetiti bolesnoga znanca, pokazati mu svoju potporu i nešto mu pomoći. Ali nije žurno, ako odgađaš, prividno neće propasti svijet, možda nitko i ne opazi. I tako se obnavlja.

Isto se događa i s brigom za vlastito zdravlje, a i ono je važno. Liječnik te upozorava kako moraš pripaziti, naći malo vremena za odmor, izbjegavati taj tip stresova... Ti odgovaraš: "Da, da, odmah, čim završim ovaj posao, kad uredim kuću, kad vratim sve dugove..." Dok se ne opazi kako je prekasno. Evo gdje je zamka: život prolazi u trci za tisućama sitnica koje treba obaviti i nikad se ne nalazi vremena za ono što uistinu utječe na međuljudske odnose i može priuštiti pravu radost (i, propušteno, pravu žalost) u životu.

Tako vidimo kako je Evanđelje, neizravno, također i škola života. Uči nas uspostaviti prvenstva, težiti za bitnim. U jednu riječ, ne izgubiti važno zbog žurnoga, kako se dogodilo uzvanicima iz naše prispodobe. No, ne mogu prešutjeti i posljednju primjenu. Gozba o kojoj govori prispodoba obnavlja se svake nedjelje u Crkvi. To je euharistijska gozba. Gledajmo da ne budemo oni koji su se oženili i zato...; koji su kupili pet pari volova (ili novi automobil) i zato...; moraju ići na stadion ili su kasno otišli u postelju, i zato...

XXIX. NEDJELJA KROZ GODINU

Dajte caru carevo

Iz 45, 1. 4-6; I Sol 1, 1-5b; Mt 22, 15-21

Današnje Evanđelje završava jednom od Isusovih jezgrovitih rečenica koje su ostavile dubok znak u povijesti: "*Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje.*" Što je izazvalo tu izjavu? Jednoga dana dvije političke grupe u međusobnoj borbi ali ujedinjeni protiv Isusa - farizeji i herodovci - šalju posebno izaslanstvo neka pita Isusa: "Je li dopušteno ili ne plaćati porez Cezaru?" Evanđelje bilježi kako su ga htjeli uhvatiti u krivu. Isus, koji je to shvatio, odgovara: "Licemjeri, zašto me kušate?"

Gdje se skrivala zamka? Upravo u sastavu izaslanstva. Farizeji su bili nacionalisti, potajno neprijateljski raspoloženi prema rimskoj vlasti; herodovci, tj. Herodova stranka, naprotiv, bili su kolaboracionisti i podupirali su rimsku vlast. Ako dakle Isus odgovori: "Da, dopušteno je plaćati porez", odbit će od sebe mase neprijateljski raspoložene prema tuđinskoj okupaciji i naći se izoliran; ako odgovori: "Ne, nije dopušteno plaćati porez", herodovci će ga moći tužiti rimskom namjesniku da potiče na pobunu.

Isus razbija njihove planove o odgovoru koji će razriješiti čvor i postavlja problem na neizmjerljivo višu i općenitiju razinu. Ne više Cezar ili Bog, nego jedan i drugi, svaki na svome području. Vadeći iz džepa svojim sugovornicima novac s Cezarovim likom, Isus ih prisiljava da prešutno priznaju kako i oni upotrebljavaju rimski novac kao sredstvo za razmjenu i tako se koriste nečim što dolazi od rimske vlasti.

To je početak razdvajanja između religije i politike, koje su dotada bile nerazdvojive u svim narodima i režimima. Hebreji su navikli shvaćati buduće kraljevstvo Božje kôje je uspostavio Mesija kao neku *teokraciju*, tj. kao izravnu Božju vlast na svojoj zemlji posredstvom njegova naroda. Sada, naprotiv, riječ Kristova objavljuje kraljevstvo Božje koje je *na* ovom svijetu, ali nije *od* ovoga svijeta, koje je na drukčijoj valnoj dužini i koje može zato koegzistirati s bilo kojim drugim režimom, bio on sakralnoga ili "laičkog" tipa.

Objavljuju se tako dva kvalitativno različita tipa Božje vlasti nad svijetom: *duhovna vlast* koja tvori kraljevstvo Božje i koju Bog obavlja izravno u Kristu, i *vremenita vlast* ili politička koju Bog obavlja neizravno, povjeravajući je slobodnu izboru osoba i igri drugotnih razloga.

Cezar i Bog nisu stavljeni na istu razinu, jer i Cezar ovisi o Bogu i mora mu polagati račun. U Pismu čitamo opomenu vladarima i kraljevima, koja vrijedi, naravno, i za današnje političare: "Čujte, dakle, kraljevi, i urazumite se! Poučite se, vladari zemalja dalekih! Poslušajte, vi koji upravljate mnoštvima i koji se hvastate silom svojih naroda! Gospod je onaj koji vam je moć podario, i vladavina je od Svevišnjeg, koji će ispitivati djela vaša i vaše nakane istraživati... Gospod će vas napasti brzo i užasno, jer za velikaše je nemilosrdna kazna" (*Mudr* 6, 1 sl.).

"Podajte dakle caru carevo" znači, dakle: "Podajte dakle caru *ono što Bog želi da bude dano* caru." Bog je vrhovni vladar nad svima, pa i nad Cezarem. Mi nismo podijeljeni između dviju pripadnosti; mi smo prisiljeni služiti "dvojici gospodara". Kršćanin je slobodan slušati državu, ali i oduprijeti se državi kad se ona stavlja protiv Boga i njegova zakona. U tom slučaju ne vrijedi pozivanje na načelo dužnosti poslušnosti starješinama, kao što su na sudu činili neki odgovorni za određene ratne zločine. Prije negoli ljude, treba doista slušati Boga i vlastitu savjest. Ne može se caru dati duša koja pripada Bogu. Prvi koji je izvukao praktične zaključke iz te Kristove pouke bio je sv. Pavao. On piše: "Neka se svatko pokorava višim vlastima, jer nema vlasti osim od Boga... Zato onaj koji se suprotstavlja vlasti protivi se odredbi Božjoj... Zato i porez plaćate jer su službenici Božji oni koji vrše tu službu" (*Ri* "m 13, 1 sl.).

Treba naglasiti kako Apostol preporučuje lojalnost ne prema nekoj kršćanskoj državi koja je naklona Crkvi, nego prema poganskoj vlasti koja ju progona na smrt. Plaćati pošteno porez za kršćanina je (a mislim i za svaku časnu osobu) dužnost koju zahtijeva pravednost, pa je, prema tome, obveza u savjesti. Jamčeći red, promet, trgovinu i sav niz drugih službi, država pruža građaninu nešto zbog čega ima pravo na određenu nadoknadu, upravo da bi mogla nastaviti pružati te usluge.

Kad dosiže određene proporcije - podsjeća *Katekizam katoličke Crkve* -, izbjegavanje je poreza smrtni grijeh, jednak svakoj drugoj teškoj krađi. To nije krađa državi, nije krađa nikome nego zajednici, tj. svima. To pretpostavlja, naravno, da je i država pravedna, pa i u nametanju poreza.

Zanimljivo je napomenuti kako su se razvijali, na povijesnom planu, odnosi između kršćana i politike u prvim stoljećima. Na početku, u prva tri stoljeća otprilike, kršćani nisu imali nikakva aktivna udjela u politici. Malo zbog toga jer je njihovo najvažnije zanimanje bilo usredotočeno na izgradnju kraljevstva Božjega, ali posebno zbog toga jer im to država nije dopuštala; bili su izvan zakona, vlast ih je progonila. Živjeli su raseljeni. Jedan pisac iz toga doba govorio je: "Ono što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu. Duša je razasuta (u *dijaspori!*) po udovima čitavoga tijela, a kršćani po gradovima čitavoga svijeta. U svijetu su, ali nisu od svijeta" (*Pismo Diognetu*).

Zatim, poznatim Konstantinovima ediktom godine 313., kršćani su se ne samo tolerirali, nego su u kratku vremenu i preuzeli vlast. Vlast je postala kršćanska. To je donijelo i neka neizmijerna dobra: slobodu bogoštovlja, nove mogućnosti naviještanja evanđelja, moralno ozdravljenje obitelji, pozornost prema najpotrebnijima... Ali i teške rizike: kompromise sa svijetom, netoleranciju, zlorabu vlasti, napuštanje jednostavnosti i evanđeoske korjenitosti. Toliko da su mnogi, da bi izbjegli da se podvrgnu takvu stanju, počeli bježati iz gradova i tražiti utočište u pustinji, udarajući tako početke monaštvu.

Znamo neprilike koje nastaju, s vremenom, od previše stisnuta zagrljaja između cara i Boga, između religije i politike, do gubitka povjerenja koje završava tako da odbacuje poslanje Crkve, te negodovanja i zapreka koje stvara evangelizaciji i pomirenju duhova.

Vratili smo se, u određenom smislu, u situaciju prvih kršćana. U situaciju raseljenosti u kojoj su kršćani razasuti po svim različitim stvarnostima i političkim komponentama društva, s mogućnošću da budemo tako, na drugi način, ponizniji ali ne manje djelotvoran, "sol zemlje" i "svjetlo svijeta".

U toj situaciji, suradnja kršćana u izgradnji pravedna i mirna društva odvija se napose na području zajedničkih vrednota, kao što je obitelj, obrana života, solidarnost s najsiromašnijima, mir.

Postoji i jedno drugo područje na kojemu bi kršćani morali dati djelotvorniji doprinos politici. Ne tiče se toliko sadržajâ koliko metoda, stila. Trebaju razbiti klimu vječite svađe, ponovno unijeti više poštovanja, čednosti i dostojanstva u društvene odnose. Poštovanje bližnjega, krotkost, poniznost: to su dometi koje Kristov učenik mora unijeti u sve pore, također i u politiku.

Nedostojno je jednoga kršćanina da vrijeđa, izruguje i ismijava protivnika (ako je, kako je govorio Isus, tko kaže bratu "luđače!", već krivac Paklu, što će biti s tolikim političarima?).

Veličina nekog političara mjeri se prije svega po njegovoj sposobnosti da ostavi svoje vlastite interese pred javnim dobrom (zovu se "političari" jer su na službi *polis*, države, ne obitelji ni stranke). Koje mjesto mogu imati problemi milijuna nezaposlenih i svi ostali teški problemi građana, u srcu političara koji se postojano zalažu oko obrane samih sebe i polemiziraju o novinskim člancima, o uvijek više ili manje osobnim pitanjima?

Istina, uvijek ima iznimki, bilo među katolicima bilo takozvanim "laicima". Ali vrlo malo. Međutim, krivnje ima i na nama. Ne molimo dovoljno za naše ljude na vlasti. Ograničavamo se s time da ih kritiziramo, a to ne mijenja ništa. Pisao je sv. Pavao svome učeniku:

"Tako, prije svega, molim da se upravljaju prošnje, molitve, zazivi, zahvaljivanja za sve ljude, za kraljeve i za sve koji su na višem položaju, da mogemo provoditi tih i miran život u punoj pobožnosti i dostojanstvu" (*1 Tim 2, 1 sl.*).

Činimo li mi to? Kršćanin može doprinijeti ozdravljenju političkog života ne samo glasovanjem nego i molitvom.

XXX. NEDJELJA KROZ GODINU

Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga
Izl 22, 20-26; 1 Sol 1, 5c-10; Mt 22, 34-40

Jednoga dana, pripovijeda današnji evanđeoski odlomak, netko upita Isusa: "Učitelju, koja je zapovijed najveća u Zakonu?" On odgovori poznatim riječima: "Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom, i svim umom svojim. To je najveća i prva zapovijed."

Onaj koji je pitao mogao se zadovoljiti tim odgovorom. Moglo mu je biti dosta. Ali Isus nadoda kao nadušak, da ima i jedna druga zapovijed, "slična prvoj", tj. neodvojiva od nje, a ona je: "Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga."

Mi znademo vrlo dobro, u svakoj najmanjoj okolnosti, što znači ljubiti same sebe i što bismo htjeli da drugi čine nama. Dodajući riječi "kao sebe samoga!", Isus nas je stavio pred ogledalo kojemu ne možemo lagati. Dao nam je nepogrešiv metar za otkrivanje ljubimo li svoga bližnjega ili ne.

"Sve što želite da ljudi čine vama, činite i vi njima" (*Mt 7, 12*). Ne kaže, ako dobro paziš: "Ono što drugi čini tebi, čini i ti njemu." To bi još uvijek bio zakon osvete: "Oko za oko, zub za zub." Kaže: ono što *bi ti želio da drugi čini* tebi, čini ti njemu, što je sasvim drukčije. Koliko bi se toga promijenilo, u obitelji i u društvu, kad bi se nastojalo provoditi u djelo to što zovu "zlatnim pravilom" ćudoređa! Da bismo to mogli, dovoljno se pitati, u svakoj situaciji: kako bih želio da se on ponaša prema meni, da sam ja na njegovu mjestu a on na mome?

Isus je držao ljubav prema bližnjemu "svojom zapovijeđu", onom u kojoj je sadržan sav Zakon. "Ovo je zapovijed moja: ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas" (Iv 15, 12). Mnogi poistovjećuju čitavo kršćanstvo sa zapovijeđu ljubavi prema bližnjemu, i nemaju uopće krivo.

Moramo sada nastojati zaći malo ispod površine. Kad se govori o ljubavi prema bližnjemu, mislimo odmah na "djela" ljubavi, na ono što treba učiniti za bližnjega: dati mu jesti, piti, pohoditi ga; uostalom pomoći svomu bližnjemu. Ali to je samo jedan učinak ljubavi, a nije još ljubav. Prije *dobročinstva* dolazi *dobrohotnost*; prije *činiti* dolazi *htjeti* dobro.

Sv. Pavao kaže da ljubav mora biti "bez pretvaranja", tj. iskrena (doslovno, "bez licemjerja") (Rim 12, 9). Treba ljubiti "čista srca" (I Pt 1, 22). Kao što i vino da bi bilo "pravo" mora biti iscijeđeno od grožđa, ako nije krivotvoreno, tako i ljubav mora proizlaziti iz srca. Djela ljubavi mogu se činiti doista, a tako i pružati milostinja, zbog brojnih motiva koji nemaju ništa zajedničko s ljubavlju: da ispadnemo dobri, da se pokažemo dobrotvorima, da zaslužimo raj, sve do grižnje savjesti. Mnoga djela ljubavi koja činimo zemljama Trećeg svijeta, činimo ne iz ljubavi, nego zbog grižnje savjesti. Svjesni smo sablažnjavajuće razlike koja postoji između nas i njih te se osjećamo dijelom odgovornima za njihovu bijedu. Može se pomanjkati u djelatnoj ljubavi čak i "čineći djela ljubavi"! Sv. Pavao ostavio nam je divan hvalospjev ljubavi:

"Ljubav je strpljiva, ljubav je dobrotiva; ljubav ne zavidi, ne hvasta se, ne oholi se. Nije nepristojna, ne traži svoje, ne razdražuje se, zaboravlja i prašta zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini. Sve ispričava, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi" (I Kor 13, 4-7).

Ništa u tome tekstu ne govori, po sebi, o izvanjskim djelima ljubavi, poznatim djelima milosrđa; nasuprot tome, sve se odnosi na unutarnje dispozicije koje treba gajiti prema bližnjemu. Dolazi dotle da kaže kako najveće izvanjsko djelo ljubavi - razdijeliti sve što imaš siromasima - bez ljubavi ne bi služilo ničemu, tj. ako ne bi bilo popraćeno istinskim željenjem dobra.

Jasno je da bi bila fatalna pogreška suprotstavljati međusobno ljubav od srca i čine djelatne ljubavi, ili pribjegavati dobrim unutarnjim dispozicijama prema drugima, da bi se u tome našla isprika za vlastito pomanjkanje u djelatnoj i konkretnoj ljubavi. Ako naiđeš na siromaha gladna i ukočena od hladnoće, govorio je sv. Jakov, što mu koristi ako mu rekneš: "Jadniče, idi i ugrij se, pojed nešto!", a ne daš mu što mu treba.

"Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i iskreno" (I Iv 3, 18). Ljubav je uistinu univerzalno rješenje. Sv. Augustin napisao je: "Ljubi i radi što hoćeš." Opasno geslo! Koliki bi ga mladi danas bili spremni potpisati, shvaćajući ga na svoj način ("Ako se ljubi, sve je dopušteno..."). Međutim, Augustin dobro tumači kako to treba razumjeti. Nemoguće je, kaže, trenutačno otkriti što bi bilo pravo činiti u određenom trenutku: šutjeti ili govoriti, pustiti nekoga ili ga opomenuti. Onda ti dolazi kratko pravilo koje vrijedi za sve slučajeve: Ljubi i radi što hoćeš! Ako šutiš, šuti iz ljubavi, ako govoriš govori iz ljubavi, ako opominješ opominji iz ljubavi. Pobrini se da u tvom srcu bude prava ljubav

prema osobi, jer će poslije biti pravo što god učiniš. Od ljubavi zaista ne može doći ništa osim dobra. "Ljubav ne čini bližnjemu zla" (*Rim 13, 10*).

Ta djelatna ljubav srca ili unutarnja jest ljubav koju svi i uvijek možemo provoditi u djelo. Ona je *univerzalna*. Nije djelatna ljubav neka koju neki - bogati i zdravi - mogu jedino pružati i drugi - siromašni i bolesni - jedino primati. Svi je mogu pružati i primati. Uostalom, ona je *vrlo konkretna*. Radi se o tome da se počinju gledati novim očima situacije i osobe s kojima se živi. Koje oko? Vrlo jednostavno: oko kojim bismo htjeli da Bog gleda nas! Oko isprike, dobrohotnosti, razumijevanja, oprostjenja... Ne bi smjelo biti ni tako teško. Tako smo nesretni, tako sami nasuprot tajni trpljenja, bolesti, smrti, da bismo morali otkriti kako bi bilo naravno da ganemo jedni druge, da jedni druge raznježimo i solidariziramo se međusobno u ovomu kratkomu životu.

Kad se to dogodi, mijenjaju se svi odnosi. Vidiš kako padaju, kao u čudu, svi motivi predrasuda i neprijateljstva koji su ti priječili ljubiti određenu osobu. On ti se počinje prikazivati onakav kakav je u stvarnosti: bijedno ljudsko stvorenje koje trpi zbog svojih slabosti i granica, kao i ti, kao i svi drugi. Vidiš ga kao "jednoga za kojega je Krist umro" (*Rim 14, 15*). Dotle da se čudiš sam sebi kako to nisi otkrio ranije. Mi nastojimo staviti masku na lice pojedinih osoba, naljepiti im određene etikete, staviti ih u određene klišeje, o njima praviti svoju kartoteku. U tom trenutku maska kao da padne i osoba nam se ukaže onakvom kakva uistinu jest.

Stari kršćanski pisac zapisao nam je ovo. Kad je evanđelist Ivan ostario, nosili bi ga na kršćanske sastanke. Kad bi ga pozvali neka im rekne koju riječ, ponavljao bi neizmjenjivo: "Dječice, ljubimo jedni druge jer je ljubav od Boga!" Kad je nekima to dodijalo slušati, jednoga mu dana rekoše: "Oče, ti si bio s Isusom i o njemu znadeš mnogo toga. Zašto nam stalno ponavljaš isto?" A Ivan bi odgovarao: "Jer je to zapovijed Gospodnja i ako je provedemo u život, proveli smo u život čitavo Evanđelje."

Svi danas sanjamo o svijetu pomirenu i u miru, u kojemu je svakoj osobi priznato njezino dostojanstvo i mjesto u životu. To svi želimo i očekujemo. Ali svijet neće takav biti, ako se to prije ne ostvari u srcu pojedinih osoba. Uzalud ja tražim mir *izvan* sebe, ako prije ne nastojim uspostaviti mir *unutar* sebe i svoje obitelji.

Zato vam i ja, kao stari evanđelist Ivan, na kraju ovoga razmišljanja o djelatnoj ljubavi ponavljam: "Dječice, braćo, ljubimo jedni druge, jer je ljubav od Boga i ako tu zapovijed provedemo u život, proveli smo u život čitavo Evanđelje."

1. studenoga: SVI SVETI

Budite sveti, jer sam ja svet!*Otk 7, 2-4. 9-14; 1 Iv 3, 1-3; Mt 5, 1-12a*

Sveti koje liturgija slavi na ovaj blagdan nisu samo oni koje je Crkva proglasila i koje nalazimo spomenute u našim kalendarima. To su svi spašeni koji tvore takozvanu slavnu Crkvu, nebeski Jeruzalem. Prvo čitanje govori o "veliku mnoštvu, što ga nitko ne mogaše izbrojiti, iz svakoga naroda, i plemena, i puka i jezika".

Ali blagdan se ne može riješiti jednim čistim slavljem ili jednostavnom molbom za pomoć. Govoreći o svetima, sv. Bernardo je govorio: "Nismo lijeni u nasljedovanju onih koje smo sretni da slavimo." To je dakle idealna zgoda za razmišljanje o "općem pozivu svih kršćana na svetost". U *Prvoj Petrovoj poslanici* čitamo: "Kao što je svet onaj koji vas je pozvao, postanite i sami sveti u svemu življenju, jer stoji pisano: 'Budite sveti jer sam ja svet!'" (*1 Pt 1, 15-16*).

Prođimo jake trenutke poziva na svetost koje prelazi od jednoga do drugoga poglavlja Pismo i koje je II. vatikanski sabor uputio kad je napisao da su "svi u Crkvi pozvani na svetost, bilo da su članovi hijerarhije bilo da su od nje upravljani" (*Lumen gentium, 40*).

Kad se govori o svetosti, prvo je što treba učiniti osloboditi tu riječ od straha koji ona zadaje, zbog određenih pogrešnih predstavljanja koje smo o njoj činili. Svetost može sa sobom nositi izvanredne fenomene, ali se s njima ne poistovjećuje. Ako su svi pozvani na svetost, to je zato, pravo shvaćeno, što je ona na dohvat ruke svima, sastavni je dio normalnosti kršćanskoga življenja.

Temeljna *motivacija* svetosti jasna je od početka: zato što je sam Bog svet. Svetost je sinteza, u Bibliji, svih Božjih atributa. Izaija zove Boga "Sveti Izraelov". "Svet, svet, svet", *qadoš, qadoš, qadoš* klicanje je koje prati očitovanje Boga u trenutku njegova poziva (*Iz 6, 3*).

Što se tiče *sadržaja* ideje svetosti, biblijski termin *qadoš* sugerira ideju odijeljenosti, različitosti. Bog je svet jer je potpuno drugi u pogledu svega onoga što čovjek može misliti, reći ili činiti. On je apsolutan, u etimološkom smislu *absolutus*, odriješen od svega ostaloga i po strani. Transcendentan je, u smislu da stoji iznad svih naših kategorija.

Kad se nastoji vidjeti kako čovjek ulazi u sferu svetosti Božje i što znači biti svet, pokazuje se odmah nadmoć, u Starom Zavjetu, ritualističke ideje. Putovi su Božje svetosti objekti, mjesta, obredi, propisi. Ta je svetost profanirana ako se netko primakne k oltaru s određenom fizičkom deformiranošću ili nakon što je dotaknuo nečistu životinju (usp. *Lev 11, 44; 21, 23*). Čuju se, istina, različiti glasi, posebno u prorocima i psalmima. Na pitanje: "Tko će se uspeti na goru Gospodnju, tko će stajati na svetom mjestu njegovu?", odgovara se ukusnim moralnim uputama: "Onaj u koga su ruke nedužne i srce čisto." No, to su glasi koji ostaju izolirani. Već u Isusovo doba prevladava ideja da se svetost i pravednost sastoje u obrednoj čistoći i opsluživanju Zakona.

Prelazeći sada na Novi Zavjet, vidimo da se definicija "sveti narod" dosta brzo proširila na kršćane. Za Pavla, kršteni su "sveti po pozivu", tj. "pozvani da budu sveti". On redovito označava krštene izrazom "sveti". Vjernike je Bog izabrao da budu "sveti i bez mane pred licem njegovim u ljubavi" (Ef 1, 4). Pod prividnim identiteom terminologije asistiramo dubokim promjenama. Svetost nije više neki obredni ili legalni, nego moralni čin; ne boravi u rukama, nego u srcu; ne odlučuje se vani, nego unutar čovjeka i sažimlje se u djelatnoj ljubavi.

Posrednici Božje svetosti nisu više mjesta (jeruzalemski hram ili brdo Korozaim), obredi, objekti i zakoni, nego osoba, Isus Krist. Biti svet ne sastoji se toliko u nekom biti *odijeljen* od ovoga ili onoga, koliko u biti *sjedinen* s Isusom Kristom. U Isusu Kristu sama je svetost Božja koja nas osobno dostiže, a ne neki njezin daleki odsjev. On je "Svetac Božji" (Iv 6, 69).

U vezu sa svetošću Kristovom ulazimo na dva načina i ona nam se priopćuje: *prisvajanjem* i *nasljedovanjem*. Od njih je važniji prvi koji se ostvaruje vjerom i sakramentima: "Ali se opraste, i posvetiste, i opravdaste imenom našega Gospodina Isusa Krista i Duhom našega Boga" (I Kor 6, 11).

Svetost je, prije svega, dar, milost i djelo je čitavoga Presvetog Trojstva. Jer mi pripadamo Kristu više negoli sebi samima, budući da smo bili "otkupljeni skupom cijenom", iz toga slijedi, obrnuto, da svetost Kristova pripada nama više negoli sama naša svetost. To je zamah krila u duhovnom životu. Pavao nas uči kako se pravi taj "odvažan čin", kad svečano izjavljuje da nije htio biti pronađen svojom pravednošću, svetošću, koja proizlazi iz opsluživanja Zakona, nego jedino onom koja proizlazi iz vjere u Krista (usp. Fil 3, 5-10). Krist je, kaže, postao za nas "pravednost, posvećenje i otkupljenje" (I Kor 1, 30). "Za nas": dakle možemo tražiti njegovu svetost kao svoju sa svim posljedicama. Odvažan je čin i sv. Bernarda kad kliče: "Ja, koliko mi nedostaje sebi prisvajam (doslovno, prigrabljujem!) od boka Kristova." "Prigrabljivati" svetost Kristovu, "otimati kraljevstvo nebesko": to je odvažan čin koji treba ponoviti često tijekom života.

Uz to temeljno sredstvo vjere i sakramenata, treba naći mjesto i nasljedovanje, tj. osobno nastojanje i dobra djela. Ne kao odvojeno i drukčije sredstvo, nego kao jedino sredstvo odgovarajuće za pokazivanje vjere, provodeći je u djelo. U Novom Zavjetu dva se glagola izmjenjuju u pogledu svetosti, jedan u indikativu i drugi u imperativu: "*Vi ste sveti*", "*Budite sveti*". Kršćani su *posvećeni* i *oni koji posvećuju*. Kad Pavao piše: "Ovo je volja Božja: vaše posvećenje", jasno je da podrazumijeva upravo tu svetost koja je plod osobnoga zalaganja. Međutim, dodaje, kao da će protumačiti u čemu se sastoji posvećenje o kojemu govori: "Da se uzdržavate besramnosti, da svaki od vas znade držati vlastito tijelo sa svetošću i poštovanjem" (usp. I Sol 4, 3-9).

II. vatikanski sabor u spomenutom tekstu jasno je istaknuo ta dva vida svetosti, utemeljena u odnosu na vjeru i na djela: "Kristovi sljedbenici, pozvani od Boga ne po svojim djelima, nego po odluci i milosti njegovoj, i opravdani u Isusu Gospodinu, postali su po krštenju vjere uistinu Božja djeca i dionici božanske naravi, i zato uistinu sveti. Oni dakle moraju uz Božju pomoć živjeti držati i usavršiti svetost koju su primili."

To je novi ideal svetosti Novoga Zavjeta. Jedna točka ostaje nepromijenjena, čak se produbljuje, u prijelazu iz Staroga u Novi Zavjet, a to je "zašto" treba biti svet: jer je Bog svet. Svetost nije, dakle, nametanje, teret koji nam se tovari na leđa, nego povlastica, dar, najveća čast. To je obveza, ali koja proizlazi iz naše plemenitosti da smo djeca Božja. *Noblesse oblige*, plemenitost obvezuje!

Svetost zahtijeva sama čovjekova opstojnost. On mora biti svet da bi ostvario svoj identitet, a taj je da je "na sliku i priliku Božju". Za Pismo, čovjek nije samo ono što je određen biti od svoga rođenja ("razumna životinja"), nego i ono što je pozvan postati vježbanjem soje slobode, u poslušnosti Bogu. Nije samo *narav*, nego i *poziv*. Ako smo, dakle, "pozvani biti sveti", ako smo "sveti po pozivu", onda je jasno da ćemo biti istinske osobe, uspjele, u mjeri u kojoj budemo sveti. Inače ćemo biti promašeni. Oprečan od sveta nije grešnik, nego promašen! "Postoji samo jedna žalost na svijetu, a ta je ne biti sveti" (Leon Bloy). Imala je pravo Majka Terezija kad je nekom novinaru, koji ju je htio malo izazvati na račun toga što čitav svijet gleda u nju kao u sveticu, odgovorila: "Svetost nije luksuz, nego potreba."

Nakon što smo o svetima razmatrali kao o uzorima, sad im se možemo obratiti kao zagovornicima, moleći s liturgijom: "Svemogući vječni Bože koji daruješ svojoj Crkvi radost da jednim blagdanom slavi zasluge i slavu svih svih svetih, udijeli svome narodu, zajedničkim zagovorom tolike naše braće, obilje svoga milosrđa."

* O današnjem *Evandjelju Blaženstava*, *usp. IV. nedjelju kroz godinu A* i *VI. nedjelju kroz godinu C*.

2. studenoga: *SPOMEN SVIH VJERNIH POKOJNIKA*

Nauči nas dane naše brojiti

Mudr 3, 1-9; Otk 21, 1-5. 6-7; Mt 5, 1-12

Sve nas na ovaj dan poziva na razmišljanje o ozbiljnoj, ali spasonosnoj temi, o smrti. U Pismu čitamo svečanu izjavu: "Bog nije stvorio smrt, niti se raduje propasti živih. Već je sve stvorio da sve opstane, i spasonosni su stvorovi svijeta, i u njima nema smrtonosna otrova. I Podzemlje ne vlada zemljom, jer pravednost je besmrtna... Da, Bog je stvorio čovjeka za besmrtnost: stvori ga na svoju sliku. Ali je smrt ušla u svijet đavlovom zavišću" (*Mudr 1, 13-15. 24*).

Te nam riječi pružaju ključ za razumijevanje zašto smrt u nama pobuđuje toliku odvratnost. Razlog je da nam ona nije "prirodna". Kakvu je kušamo u sadašnjem redu stvari, ona je nešto tuđe našoj naravi, plod "đavlove zavisti". Zbog toga se protiv nje borimo svim silama. To naše neprestano odbijanje smrti najbolji je dokaz da nismo za nju stvoreni i kako ona ne može imati posljednju riječ. Upravo nam to jamče riječi iz današnjega prvog čitanja: "Duše su pravednika u ruci Božjoj, i njih se ne dotiče muka nikakva. Očima se bezbožničkim čini da oni umiru, i njihov odlazak s ovoga svijeta kao nesreća; i to

što nas napuštaju kao propast, ali oni su u miru. Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni, nada im je puna besmrtnosti.”

Danas imamo prigodu egzistencijalno, a ne samo vjerski razmišljati o smrti. Ako nemamo hrabrosti gledati u lice toj stvarnosti na dan kao što je ovaj, kad ćemo? Stari povjesničar pripovijeda kako je kralj Damoklo htio jednoga dana pokazati kako živi kralj, nekome podložniku koji mu je na tome zavidio. Pozvao ga je za svoj stol i dao ga poslužiti raskošnim objedom. Život na dvoru činio se čovjeku sve zavidnijim. No, najednom ga kralj pozove neka pogleda iznad sebe. I što je sluga vidio? Mač je o konjskoj dlaci visio nad njegovom glavom, oštricom uperenom prema dolje! Odmah probljedi, zalogaj mu zastane u grlu i počne drhtati. Tako živi kralj, htio je reći Damoklo: s mačem koji mu dan i noć visi nad glavom.

Ali ne samo kralj, nadodajmo mi. Damoklov mač visi nad glavom svih ljudi, nijedan nije isključen. Samo što oni o tome ne vode računa, zaokupljaju ih više njihove brige. Taj se mač naziva smrt. Kad se neki čovjek rodi, govorio je sv. Augustin, mogu se praviti sve hipoteze: možda bude lijep, možda bude ružan; možda bude bogat, možda bude siromašan; možda će dugo živjeti, možda neće. Ali ni o jednome se ne kaže: možda će umrijeti, možda neće umrijeti. To je jedino apsolutno sigurno u čitavomu životu. Kad čujemo kako je netko bolestan od vodene bolesti (u vrijeme svečeve, ta je bolest bila neizlječiva), kažemo: ”Jadnik, mora umrijeti; osuđen je, nema mu izlaza!” Zar ne bismo morali reći to isto o svakom čovjeku koji se rodi? ”Jadnik, mora umrijeti, nema mu izlaza.”

Reći ćete: zar nismo već dosta izmučeni mišlju na smrt? Zašto treba dirati u ranu? To je istina. Strah od smrti usađen je duboko u svako ljudsko biće. On se počinje pokazivati čim dijete dolazi na dob razuma i svijesti. Veliki psiholog rekao je kako je smrtna tjeskoba ”crv u središtu” (u središtu svake misli); ona je neposredan izraz najmoćnijeg od svih ljudskih nagona, nagona za samoočuvanjem (William James). Bilo je onih koji su htjeli svesti svaku ljudsku aktivnost na spolni nagon i njime sve protumačiti, također umjetnost i religiju. Ali moćniji je od spolnog nagona onaj za odbijanje smrti, kojemu spolnost nije ništa drugo nego očitovanje, gotovo pokušaj da se izvuče iz smrti. Kad bi se mogao čuti tihi krik koji se diže iz čitavoga čovječanstva, čuo bi se strašan vrisak: ”Neću umrijeti!”

Zašto onda pozivati ljude da razmišljaju o smrti, ako je ona toliko među nama nazočna? Odgovor je jednostavan. Zato što smo mi ljudi izabrali otklanjati misao na smrt. Praviti fintu da ne postoji, ili da postoji jedino za druge, a ne za nas. Planiramo, trčimo, ozlojeđujemo se zbog ničega, upravo kao da nećemo jednom morati sve ostaviti i otići. U velikom talijanskom gradu izrasla je, nakon II. svjetskog rata, nova luksuzna stambena četvrt. Građevinari su odlučili da u njoj ne bude nikakve crkve, a razlog je bio što bi zvonjenje mrtvima i gledanje sprovoda moglo narušavati mir stanovnikâ.

Misao na smrt ne može se pohraniti ili ukloniti sitnim domišljatostima. Ne preostaje ništa drugo nego je potisnuti, a upravo je to ono što većina od nas i čini. Potiskivanje stoji napora, konstantne pozornosti, neprekidna psihološkog napora,

kao za držanje zatvorenim nekog poklopca koji se stalno teži podignuti. Upotrebjavamo dobar dio svojih snaga da održimo daleko od sebe misao na smrt. Neki iznose na vidjelo sigurnost u pogledu toga, govoreći kako znaju da moraju umrijeti, ali da se o tome pretjerano ne brinu; da misle na život, a ne na smrt... To je stav sekularizirana čovjeka; to zapravo nije ništa drugo nego jedan od tolikih načina kojima se pokušava izagnati strah.

Kakve su odgovore našli ljudi o problemu smrti? Pjesnici su bili najiskreniji. Nemajući rješenja koja bi predložili, oni nam barem pomažu biti svjesni svoje situacije. Španjolski pjesnik iz XVII. stoljeća, Gustavo Bécquer, govori o gigantskom valu kojega vjetar gura na moru, koji virovito napreduje i prolazi, a da i ne zna na kojoj će se plaži razbiti; o nekom svjetlu pri izdahu koje bliješti dršćući u krugovima, ne znajući koji će od njih posljednji zasjati; i zaključuje govoreći: "Tako sam ja skitnica koji obilazi svijetom, a da i ne mislim odakle dolazim ni kamo će me dovesti moji koraci."

Filozofi su, naprotiv, nastojali "protumačiti" smrt. Jedan je od njih, Epikur, tvrdio kako je smrt lažni problem, jer, govorio je, "dok sam ja nema još smrti, a kad dođe smrt nema više mene." I marksizam je pokušao odstraniti problem smrti. Smrt je, kaže, stvar osobe. Upravo to pokazuje kako ono što vrijedi nije ljudska osoba, nego društvo, vrsta koja ne umire. Čovjek preživljava u zajednici koje je izgradnji doprinio. Marksizam je završio, ali problem smrti ostaje. Prije nego vani, u utrci za naoružanjem ili za svjetskim tržištima, komunizam je izgubio svoju bitku u srcima. Što se tiče smrti, nije znao drugo nego graditi velike mauzoleje: Lenjinu i Staljinu.

Jedan moderni filozof, Heidegger, protumačio je kako smrt nije neki incident koji postavlja kraj životu, nego je sama supstancija života. Mi ne možemo živjeti ako ne umirući. Svaka minuta koja prolazi komadić je našega života koji biva spaljen. Izreka "svakog dana pomalo umirem" (*quotidie morior*) doslovno je istinita.

Otkako je svijeta, ljudi nisu prestali tražiti sredstva protiv smrti. Jedno od njih, tipično za Stari Zavjet, zove se potomstvo: preživjeti u djeci. Drugo je slava. "Neću potpuno umrijeti", pjeva poganski pjesnik (*non omnis moriar*); "podigao sam sebi spomenik trajniji od mjedi" (*aere perenius*) (Horacije).

U naše dane širi se jedno novo pseudo-sredstvo: učenje o reinkarnaciji. Ali: "I kao što je ljudima određeno samo jedanput umrijeti - potom dolazi sud" (*Heb 9, 27*).

Samo jedanput! Učenje o *reinkarnaciji* nespojivo je s kršćanskom vjerom, koja ispovijeda vjeru u *uskrснуće* mrtvih. Sjeća li se netko od vas što je bio ili što je činio u prethodnim životima? Može li se reći da se ista *osoba* preporuča, ako nema *svijesti* da je to ista osoba; ako je sam "ja" promijenjen?

Kako je predložena među nama na Zapadu, reinkarnacija je, među ostalim, plod goleme dvosmislenosti. Na početku, i gotovo u svim religijama u kojima je ona ispovijedana kao sastavni dio vlastitog vjerovanja, reinkarnacija ne znači neki dodatak života, nego trpljenja; nije motiv utjehe, nego straha. Njome se čovjeku dolazi reći: "Pazi, zlo je što postojiš, moraš se ponovno roditi da to

ispaštaš!" To je isto kao reći nekom zatvoreniku na završetku izdržavanja kazne, kako mu je kazna udvostručena i da je mora započeti izdržavati iznova.

Kao što sam govorio, ograničili smo se na neka opća razmišljanja o smrti, bez ulaženja u odgovore vjere. Samo da budemo svjesni činjenice i da se ne dopustimo iznenaditi nespremnošću. Ali čemu služi misliti na smrt? Je li to baš potrebno ili korisno? Da, korisno je i potrebno. Služi prije svega da se pripravimo i *dobro umremo*. Stablo će pasti na stranu na koju je, jednom prerezano, nagnuto. Ali nam služi još više da *dobro živimo*, smirenije i mudrije:

"Nauči nas naše dane brojiti,
da steknemo mudro srce" (*Ps* 89, 12),

Od smrti nema bolje točke na koju bismo mogli stati da bismo vidjeli svijet, same sebe i sve događaje u njihovoj istini. Uznemiruju li te problemi, poteškoće, protivštine? Idi naprijed, postavi se na stratešku točku promatranja, gledaj te stvarnosti kako će ti se pokazati u tom trenutku pa ćeš vidjeti kako će se svesti na pravu mjeru. Ne pada se u rezignaciju i neaktivnost; naprotiv, više se radi i bolje, jer je čovjek smireniji, odvojeniji.

Sjećam se neke vrste pjesmice, naivne ali pune mudrosti, koju je svijet pjevao neko vrijeme na Dan vjernih pokojnika, i koja nije ništa izgubila od svoje istine:

"Kad bi i sto godina životario,
bez teškoća i brige,
na smrti što bi bio?
Isprazno je sve!"

* O temi smrti usp. i XXXII. nedjelju kroz godinu A.

XXXI. NEDJELJA KROZ GODINU

Samo je jedan vaš Učitelj

Mal 1, 14b-2, 2b. 8.10; *I Sol* 2, 7b-9. 13; *Mt* 23, 1-12

U središtu čitanjâ današnje nedjelje nalazimo pravi prigovor protiv svećenika i duhovnih vođa naroda (pismoznanaca i farizeja), koji se dijelom primjenjuje na poglavare i religiozne učitelje svih vremena. Isusova misao u tom pogledu sažimlje se u poziv: "Činite dakle i održavajte sve što vam kažu, ali se nemojte ravnati po njihovim djelima jer govore, a ne čine."

Pustimo sve to na razmišljanje kategoriji izravnije zainteresiranoj, kleru, i nastojmo naći, u ovoj općoj temi, polaznu točku koja zanima sve bez razlike i koja u toj točki dolazi u sva četiri Evanđelja. Isus veli svojim učenicima: "Vi se pak ne dajte zvati 'Rabi' jer jedan je učitelj vaš."

Kristovi su naslovi kao lica prizme. Svako od njih zrcali posebnu "boju", tj. jedan vid njezine intimne realnosti. Nalazimo se pred vrlo zanimljivim naslovom. Temelj koji je povezivao Isusa i njegove sljedbenike za vrijeme života bio je odnos učitelj-učenici. Isusa su zvali Rabbì, tj. učitelj. Kad farizeji o njemu

govore apostolima, kažu: "Vaš učitelj..." ("Zašto vaš učitelj ne posti?"); kad njemu govore o njegovim apostolima vele: "Tvoji učenici..." ("Zašto tvoji učenici jedu a da prije ne operu ruke?").

Odnos učitelj učenik i danas je važan. Kod nekih kategorija profesionalaca (liječnici, pravnici) i umjetnikâ, ono na što je netko najviše ponosan i odnos koji stavlja sebi u glavu jest ime učitelja u kojega je školi učio. Taj je odnos bio još važniji u doba Isusovo, kad nije bilo knjiga i sva se mudrost prenosila ustima, s učitelja na učenika. U tom smislu, Isus jednom veli da "nije učenik nad učiteljem" (Mt 10, 24). Ako netko ono što zna to znade od učitelja koji mu prenosi tradiciju prošlosti, sve dok ostaje njegov učenik ili ukoliko ostaje njegov učenik, ne može, očito, znati više od učitelja. To ne znači da učenik, zahvaćajući na drugim vrelima ili vlastitim istraživanjem, neće moći nadvisiti učitelja (kad se radi o ljudskom učitelju), kao što se dogodi toliko puta.

U modernom svijetu učenik živi kod svoje kuće. Boravi samo nekoliko sati dnevno u školi, redovito ne samo s jednim, nego s više učitelja. U vrijeme Kristovo, učenik je živio kod učitelja, učio je boraveći kraj njega i dan i noć, promatrao je kako živi, odgovarao mu i ponašao se kako je tražio. Prenosio se tako život, ne samo nauk. Tako je činio i Isus. Poziva svoje buduće apostole da "budu s njime", prije nego ih je poslao propovijedati.

Isus se najednom odvaja od onoga što se događalo u njegovo vrijeme između učitelja i učenikâ. Učenici su sebi plaćali, da tako kažem, studije služeći učitelju, čineći mu sitne ustupke i služeći mu u onome u čemu netko mlad može dobro doći starijemu, a u to je spadalo i pranje nogu. S Isusom se događa obrat. On služi učenicima. Poslušajmo što kaže nakon što je učenicima oprao noge:

"Razumijete li što sam vam učinio? Vi mene zovete Učiteljem i Gospodinom. Pravo velite, ja to jesam. Dakle, ako ja, Gospodin i Učitelj, oprah vama noge, i vi ih morate prati jedan drugomu. Dao sam vam primjer, da i vi činite kako ja učinih vama" (Iv 13, 13-15).

Isus uistinu nije iz kategorije učiteljâ koji "govore a ne čine". Nije ništa naredio svojim učenicima da čine a da to nije činio on sam. To je opreka učiteljâ koji su kritizirani u današnjem odlomku, koji "vežu i ljudima na pleća tovare teška bremena, a sami ni da bi ih prstom makli". Nije neki od putokaza koji usmjeruju kamo se treba kretati, a oni se ne miču ni centimetra. Stoga može reći sa svom istinom: "Učite od mene!"

Što znači da je Isus *jedini* učitelj? Ne znači, doslovno, da taj naslov unaprijed ne smije biti upotrijebljen ni za koga drugoga, da nitko nema pravo zvati se učiteljem. Znači da nitko nema pravo da ga nazivaju Učiteljem (velikim slovom), kao da bi bio posljednji koji posjeduje istinu i da bi u vlastito ime poučavao istinu o Bogu. Zašto, Isus to tumači jasno kad kaže: "Ja sam put, istina i život. Nitko ne dolazi k Ocu osim po meni" (Iv 14, 6).

Isus je najveća i konačna objava Boga ljudima koja u sebi sadrži sve parcijalne objave koje su postojale prije ili poslije njega. On je potpuni Logos u koji su zatvorene sve "sjemenke istine" rasijane u svijetu, govorio je već sv. Justin mučenik.

Pitamo se: čega je to učitelj Krist, koja je njegova "specijalizacija"? Samo dva subjekta: Bog i čovjek. Pomaže nam upoznati Boga i nas same; ali znademo da je u tim dvjema spoznajama zatvorena sva bitna mudrost. Sv. Augustin molio je Boga govoreći: "Da upoznam tebe i da upoznam sebe." Poznavanje Boga bez poznavanja sebe dovelo bi do predmnijevanja da vjerujemo kako smo jednaki Bogu ("Razumjeti jest izjednačiti", govorio je, čini mi se, Raffaello); poznavanje sebe bez poznavanja Boga dovelo bi do očaja. To oboje zajedno prava je mudrost.

O Bogu se Isus nije ograničio ponavljati već rečeno i poznato. Donio je apsolutne novosti koje je samo Sin "koji je u krilu Očevu" mogao objaviti: da je Otac, Sin i Duh Sveti, tj. Presveto Trojstvo; da je ljubav i zato je Trojstvo, jer ne može biti ljubavi među manje od dvije osobe. Objavio nam je "dubine Božje". O čovjeku je objavio da je određen da postane djetetom Božjim, da posjeduje život vječni, da je slobodan i može se odlučiti za svjetlo ili tamu, može vjerovati ili odbiti vjerovati, odlučujući tako o svojoj vječnoj sudbini.

No nije rekao samo apstraktne istine o Bogu. Nije se ograničio objaviti nam tko je Bog, ali ni što *hoće* Bog, njegovu volju o nama. "Ovo je volja Oca mjega..." U svom zajedništvu, Evanđelje nije ništa drugo nego objavljenje toga puta Božjega. Na to je podsjetio današnjega čovjeka Ivan Pavao II. okružnicom *Veritatis splendor*, "Sjaj istine". Moderni čovjek vrlo često misli da ne postoji apsolutna istina, koja vrijedi uvijek i za sve; ima istina koliko i subjekata. Istina je subjektivna, a ne objektivna. Vrhovna vrijednost nije istina, nego istinitost, tj. iskrenost: reći ono što se vjeruje da je istina, ono u što se vjeruje, bez pretendiranja da bude Istina. Budući da ne postoji apsolutna istina, ne postoje niti apsolutne moralne norme. Čovjek sebi izmišlja moral kako ide naprijed kroz povijest, kao rijeka, napredujući, kopa sebi korito. Moral ovisi o kulturi: dobro je ono što većina, u određenom kulturalnom kontekstu, drži da je takvo. To je moralni relativizam koji vidimo svakog dana ponovno potvrđen i ostvaren u praksi.

Protiv toga relativizma Papa ponovno tvrdi kako postoji apsolutna Istina jer postoji Bog koji je mjeritelj istine. Ta bitna istina, koju sigurno treba razaznavati s uvijek većom pomnjom, utisnuta je u savijest. A budući da se savjest zamaglila grijehom, navikama i nepovoljnim primjerima, eto uloge Kristove koji je došao jasno objaviti tu istinu Božju, koja štoviše otjelovljuje u sebi samu tu istinu; eto i uloge Crkve i njezina učiteljstva koje tumači takvu Kristovu istinu i primjenjuje ju na promjenjive situacije života.

Iznad svega je Duh Sveti, "Duh istine", koji nas sad već vodi u potpunu istinu, podsjeća nas na ono što je Isus rekao. On je unutarnji učitelj, bez kojega se uzalud čitaju ili slušaju riječi koje dolaze izvana. On daje ono specijalno pomazanje koje "učí o svemu" (*1 Iv 2, 27*). Prije nego je uzašao na nebo, Isus je rekao apostolima: "Idite i učinite sve narode učenicima mojim... Učíte ih da vrše sve što sam vam zapovjedio" (*Mt 28, 19-20*).

Ako učenici moraju "učiti" i "učiniti učenicima", znači da su i oni promaknuti učitelji. To je istina; ali to ne znači da još uvijek ne postoji samo jedan učitelj, jer oni nisu dužni od ljudi učiniti vlastite "učenike", nego Kristove.

U tomu novom zadatku učiteljâ apostoli i njihovi nasljednici (i, u drugom smislu, svi kršteni) dužni su nasljedovati svoje učitelje. Učiti primjerom, ljubiti one kojima su pozvani prenositi istinu (istina se prenosi jedino djelatnom ljubavi, ni na jedan drugi način!), prati noge vlastitim učenicima, tj. duh služenja, a ne vladanja. I ono što božanski Učitelj preporučuje na završetku odlomka današnjega Evandjelja: "Najveći među vama neka vam bude poslužitelj. Tko se god uzvisuje, bit će ponižen, a tko se ponizuje, bit će uzvišen."

Najljepši plod današnjeg razmišljanja o Evandelju bilo bi ponovno otkriti, s pomoću Duha Svetoga, koja je čast, koja je nečuvana povlastica, koji je naslov preporuke (kod Boga) biti učenici Isusa iz Nazareta. Stavimo sve to na prvo mjesto prije svih ostalih naših odnosa. Budimo i osjećajmo se u životu, prije svega drugoga, učenici Kristovi. Kad nas netko vidi i čuje, da može o nama reći, ono što je žena rekla Petru u dvoru Pilatovu: "Zbilja, i ti si njihov; ta i tvoj te govor izdaje" (usp. *Mt 26, 73*).

9. studenoga: POSVETA LATERANSKE BAZILIKE

Ovo je kuća Božja!

I Kr 8, 22-23. 27-30; I Pt 2, 4-9; Iv 4, 19-24

Danas slavimo blagdan posvete crkve-majke Rima, Lateranske bazilike, posvećene prvotno božanskom Spasitelju i kasnije sv. Ivanu Krstitelju. Podignuta je u IV. st. kraj lateranske palače koja je, nakon Konstantinova mira, postala papinskim stanom. Bila je to, dakle, prva rimska katedrala. U njoj su se držali brojni i važni ekumenski sabori. Posveta te bazilike označila je prijelaz i izlaz kršćanske zajednice iz zatvorenosti katakomba u sjaj rimskih bazilika.

Naša pozornost ne iscrpljuje se u sjećanju na taj čin. Na blagdan posvete lateranske bazilike, svaka mjesna zajednica latinskog obreda, osim izražavanja vlastitoga zajedništva s Petrovom stolicom, sjeća se i slavi posvetu vlastite crkve, bila ona mala ili velika. I više, danas nam se pruža prigoda da se upitamo o značenju same crkve, shvaćene kao svetog zdanja.

Što predstavlja za bogoslužje i za kršćansku duhovnost posveta neke crkve i sama opstojnost crkve, shvaćene kao mjesta kulta? Moramo poći od riječi današnjeg Evandjelja: "Ali dolazi čas - i već je tu - kad će se pravi klanjatelj klanjati Ocu u duhu i istini, jer Otac takve klanjatelje želi."

U Kristovo doba vladalo je opće uvjerenje da je Bog postavio svoje prebivalište u hramu u Jeruzalemu ("prebivalište njegove slave") na tako isključiv način da se izvan njega nisu mogle prinostiti žrtve ni slaviti blagdani. Odatle obvezatna hodočašća za Pashu i ostale blagdane kao i periodični "usponi u hram" na molitvu. Tim je riječima Isus želio razbiti tu vrstu uskoga kruga oko Boga koji

je završavao da ga zabranjuje ostatku svijeta. Uostalom, sam je Salomon (čiti danas u prvom čitanju), u činu posvete prvoga hrama, izjavio:

"Je li istina da Bog prebiva na zemlji? Evo, nebesa ni nebesa nebesima ne mogu te obuhvatiti, kamoli će ova kuća koju sam ja sagradio."

Isus uči da je hram Božji, u prvom redu, srce čovjekovo koje s njegovu riječ. Govoreći o sebi i Ocu, veli: "Ako me tko ljubi, držat će moju ri i moj će ga Otac ljubiti" (*Iv* 14, 23). Sv. Pavao piše kršćanima: "Ne znate li da hram Božji i da Duh Božji prebiva u vama?" (*I Kor* 3, 16).

Novi je hram Božji, dakle, vjernik. Mjesto je nazočnosti Božje i Kristo tamo "gdje su dvojica ili trojica sabrana radi mene" (*Mt* 18, 20). II. vatikan sabor dolazi do toga da kršćansku obitelj zove "kućnom crkvom" (*Lumen gentium* 11), tj. malim hramom Božjim. Upravo je ona, zahvaljujući sakramen ženidbe, u pravom smislu riječi, mjesto u kojemu "su dvojica ili trojica" sabi radi njega.

Zbog čega onda mi kršćani dajemo toliku važnost crkvi, ako se svaki nas može klanjati Ocu u duhu i istini u vlastitom srcu ili u svojoj kući? Za obveza ići u crkvu svake nedjelje? Odgovor je da nas Isus Krist ne spaš odvojeno jedne od drugih; on je došao oblikovati jedan narod, zajednicu osob. zajedništvu s njime i među sobom. Vrijedi i nazočnost Božja na zemlji, ono Ivan kaže o nebeskom Jeruzalemu:

"Evo stana' Božjega među ljudima! 'On će stanovati s njima: oni će njegov narod, i on' sam, Bog 'bit će s njima'" (*Otk* 21, 3).

Taj stan Božji među ljudima ima točno ime: zove se "Crkva". Ona mjesto njegove nazočnosti na zemlji. Sigurno, Crkva se, tako shvaćena, poistovjećuje s mjestom ili zgradom, možda ni s najsjajnijom gotičk katedralom ili samom bazilikom sv. Ivana u Lateranu. Ona je, prije svega, na otkupljenih, ukoliko je ujedinjen s Bogom po vjeri i sakramentima. Sv građevina vidljivi je znak te opće i nevidljive stvarnosti. Ona je povlašte mjesto našega susreta s Bogom jer je mjesto gdje se kršćanska zajedn ostvaruje i pokazuje vidljivom. Ime *ecclesia* (od *ek-kaleo* što na grčkome zn sazivam) dolazi upravo od ove činjenice: biti mjesto na kojemu se sab "pozvani" od Boga u Isusu Kristu, mjesto saziva ili zajednice. Ali je povlašte mjesto susreta s Bogom također i iznad svega jer je mjesto gdje odjekuje ri Kristova i gdje se slavi njegov memorijal koji je Euharistija.

Sv. Petar otkrio nam je u drugom čitanju i duboko simbolično znače crkve shvaćene kao građevine: svojim kamenjem postavljenim jedan na drug raspodijeljenim u zid okolo oltara, ona je djelotvorna slika nevidljivoga hra sažidana od živoga kamena koje su kršteni, nazidani na kamenu zaglavnc izabranom, dragocjenom, koji je Krist Isus:

"Pristupite k njemu, živomu kamenu koji su, istina, ljudi odbacili, ali k je u očima Božjim izabran, dragocjen, te dopustite da se od vas samih kao živ kamenja sagradi duhovna kuća, sveto svećeništvo."

Sv. Augustin razvio je ovu metaforu: "Po vjeri ljudi postaju materi raspoloživ za gradnju; po krštenju i propovijedanju isklesani su i izgladeni;

jedino kad su ujedinjeni zajedno djelatnom ljubavi postaju uistinu kuća Božja. Da kamenje nije prionulo jedno uz drugo, da se ne ljubi, nitko ne bi ušao u tu kuću" (*Sermone* 336). Crkva mora biti, dakle, znak međusobne ljubavi među onima koji lome jedan kruh.

Ovdje imamo prigodu razmišljati i o posebnom problemu koji se tiče naših crkava. Rečeno je da je "grozna nestašica i oskudica smisla za sveto najveće obilježje modernoga svijeta" (Ch. Péguy). Ako je opao smisao za sveto, ostala je, u modernom čovjeku, nostalgija, jer čovjek ne može bez Boga, treba mu nešto "sasvim drugo". Sredstvo i mjesto u kojemu bi moralo biti moguće iskusiti sveto, upravo je crkva shvaćena kao sveta građevina. U katoličkoj tradiciji, klasični je tekst bogoslužja posvete crkve Jakovljević usklik nakon što je u snu vidio ljestve koje su spajale nebo i zemlju i anđele koji su se njima penjali i silazili:

"Kako je strašno ovo mjesto! Zaista, ovo je kuća Božja, ovo su vrata nebeska!" (*Post* 28, 17).

"Strašno" nema ovdje negativno, nego pozitivno značenje. Znači da zahtijeva poštovanje, tišinu i čašćenje. Crkva je strašno mjesto, u smislu da je drukčije od svih, mjesto, u isto vrijeme, unutar i izvan svijeta. Ono što je unutar njezine ograde sveto je, a ono što je izvan profano je, tj., doslovno, "izvan hrama". Kršćanske su crkve, istina, hram Boga utjelovljenoga, postala čovjekom kao i mi; ali su uvijek hram Božji. Budući da se radi o hramu Božjemu postalu tijelo i koje stvarno prebiva među nama u Euharistiji, upravo su one, pače, sveta mjesta. Koliki su u prošlosti susreli Boga, jednostavno ulazeći u neku crkvu! Jedan je od njih pjesnik Paul Claudel, koji je ponovno našao vjeru, ulazeći jednoga dana u katedralu Naše Gospe u Parizu. "Sva vjera Crkve ušla je u onom trenutku u mene", reče on kasnije.

Zbog toga je potrebno očuvati ili vratiti našim crkvama atmosferu tišine, poštovanja i čednosti koja im pripada. Ono što je Isus govorio o jeruzalemskom hramu vrijedi još više za kršćanske hramove: "Kuća moja kuća je molitve." Treba paziti da crkve ne "profaniramo", da ih ne banaliziramo. Svaka nepotrebna riječ, izrečena povišenim glasom kao da smo na javnomu trgu, posebno za vrijeme obredâ, uvreda je svetosti mjesta, umanjuje njegovu sposobnost podupiranja za susret s Bogom koju ima. Duboka šutnja u trenutku posvete govori, katkada, rječitije negoli sve naše riječi.

Ima jedan psalam, napisan za slavlje radosti zbog ponovnoga nalaženja u kući Gospodnjoj, gostiju u njegovu hramu. Njime zaključimo naše današnje razmišljanje:

"Kako su mili stanovi tvoji, Gospodine nad Vojskama!... Blaženi koji prebivaju u Domu tvome slaveć te bez prestanka... Zaista, jedan je dan u dvorima tvojim bolji od tisuću drugih" (*Ps* 84).

XXXII. NEDJELJA KROZ GODINU

Jedan je umro za sve*Mudr 6, 12-16; 1 Sol 4, 13-18; Mt 25, 1-13*

Pri kraju smo liturgijske godine. Crkva nas poziva upraviti pogled naprijed, k posljednjim stvarnostima. U drugome čitanju, Pavao tumači Solunjanima kakav mora biti stav kršćanina prema smrti, a Isus, u Evandjelju, govori kako treba živjeti čekajući njega:

"Bdijte dakle jer ne znate dana ni časa!"

Istina je da temelj prispodobe o deset djeвица nije smrt, nego povratak Gospodinov. To se dvoje, praktično, za svakoga pojedinog vjernika podudara. Razmišljat ćemo, dakle, o smrti koja je tijekom mjeseca studenoga pomalo u mislima svih. Kršćanima koji su uznemireni zbog smrti nekih svojih dragih, Apostol piše: "Braćo, nećemo da budete u neznanju o onima koji su usnuli, da ne tugujete kao drugi koji nemaju nade. Doista, ako vjerujemo da je Isus umro i uskrsnuo, onda će Bog i one koji usnuše u Isusu, privesti zajedno s njime. Tješite se dakle uzajamno ovim riječima!"

Što ima reći o smrti kršćanska vjera? Nešto jednostavno i veličanstveno: da postoji smrt, da je jedan od naših najvećih problema..., ali da je Krist *pobijedio smrt!* Ljudska smrt nije više ista kao i prije, nastupio je odlučan čas. Izgubila je svoj žalac, kao zmija koje je otrov sposoban samo uspavati žrtvu za koji sat, ali ne je ubiti.

"Pobjeda proguta smrt. Gdje je, smrti, tvoja pobjeda? Gdje je, smrti, tvoj žalac?" (*1 Kor 15, 55*). Kako je Isus pobijedio smrt? Ne izbjegavajući je, tjerajući je ponovno natrag kao neprijatelja kojega treba poraziti. Pobijedio ju je podnoseći je, kušajući u njoj svu gorčinu. Pobijedio ju je iznutra, ne izvana. Krist u svome zemaljskom životu "prikaza molitve i prošnje s jakim vapajima i sa suzama onomu koji ga je mogao spasiti od smrti" (*Heb 5, 7*). Nemamo uistinu velikoga svećenika koji ne bi znao supatiti s našim strahom od smrti. On dobro znade što je smrt! Tri se puta čita u Evandeljima da je Isus plakao i, od toga, dva su puta bila zbog boli od smrti. U Getsemaniju Isus je proživio do kraja naše ljudsko iskustvo smrti. "Počeo je osjećati strah i tjeskobu", kažu Evandjelja.

Isus nije zagrizao u smrt kao onaj koji zna da ima asá u rukavu - uskrsnuće - kojega će izvući u pravom trenutku. Krik na križu: "Bože moj, Bože moj, zašto si me napustio?" pokazuje da je Isus zagrizao u smrt kao i mi, kao onaj koji prelazi prag u mraku i ne vidi što ga čeka s druge strane. Podržavalo ga je samo nepokolebljivo povjerenje u Oca koje mu je učinilo da klikne: "Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!" (*Lk 23, 46*).

Što se dogodilo nakon što je prijeđen tamni prag? Onaj čovjek skrivao je u sebi Riječ Božju koja ne može umrijeti. Smrt je od toga imala zauvijek zdrobljene zube. Nije mogla "probaviti" Krista i morala ga je vratiti u život, kao što je učinio kit s Jonom (usp. *Mt 12, 40*).

Smrt nije više zid pred kojim se sve lomi; ona je prijelaz, tj. Pasha, Vazam. To je neka vrsta "mosta uzdaha", preko kojega se ulazi u istinski život

koji ne poznaje smrti. Isus doista - i to je veliki kršćanski navještaj - nije umro samo za sebe, nije nam ostavio samo primjer junačke smrti, kao Sokrat. Učinio je nešto sasvim drugo: "Jedan je umro mjesto sviju" (2 Kor 5, 14). "On je okusio smrt za korist svih" (Heb 2, 9).

Budući da mi sada pripadamo Kristu više negoli samima sebi (usp. 1 Kor 6, 19 sl.), iz toga proizlazi, obrnuto, da nam ono što je Kristovo pripada mnogo više od onoga što je naše. Njegova je smrt više naša negoli sama naša smrt. "Svijet, i život, i smrt, i sadašnjost, i budućnost. Sve je vaše, a vi ste Kristovi", kaže još sv. Pavao (usp. 1 Kor 3, 22 sl.). Smrt je naša, više negoli smo mi njezini; pripada nama više negoli mi njoj. U Kristu smo i mi pobijedili smrt.

Kad se radi o smrti, najvažnije je, u kršćanstvu, ne činjenica da moramo umrijeti, nego da je Krist umro. Kršćanstvo ne pravi sebi put u savjestima strahom od smrti; pravi sebi put smrću Kristovom. Isus je došao osloboditi ljude od straha pred smrću, a ne ga uvećati. Sin Božji zaodjenuo se u meso i krv kao i mi, "da onemoća smrću onoga koji ima vlast nad smrću, tj. đavla, i oslobodi tako one koji iz straha pred smrću bijahu podložni ropstvu za čitav život" (Heb 12, 14 sl.).

Ono što možda od smrti najviše straši jest samoća u kojoj se s njome moramo suočiti. "Nitko ne može umrijeti za drugoga, nego će se svaki morati osobno boriti sa smrću." Ali to uostalom nije istina. "Ako smo s njime umrli, s njime ćemo i živjeti" (2 Tim 2, 11). Moguće je, dakle, umrijeti u dvoje!

Ovdje se otkriva što je uistinu teško u eutanaziji, s kršćanskoga gledišta. Ona čovjekovoj smrti oduzima vezu sa smrću Kristovom; lišava je njezina pashalnog značaja; ponovno je vraća na ono što je bila prije Krista. Razrješuje ju nadnaravne gravitacije oko svoga središta. Postajući djelom čovjekovim, odlukom svršene slobode, smrt je lišena svoje ozbiljne uzvišenosti. Doslovno je "profanirana", tj. razgoličena svoga sakralnog značaja. Diskusija oko eutanazije usredotočuje se, najčešće, gotovo isključivo na problem njezine dopuštenosti ili nedopuštenosti s etičkoga gledišta. Vjernik ne može ne ostati prestrašen onim što ona znači na području objave i milosti.

Čovječanstvo je pokušavalo suprotstaviti smrti različite "lijekove". No, jedini je pravi lijek sudjelovati u pobjedi Kristovoj nad smrću. Da bismo se unaprijed osigurali protiv smrti, ne moramo činiti ništa drugo nego se već sada stisnuti uza nj. Usidriti se u Krista, vjerom, kao što se usidri lađa u morsko dno, da bi se mogla oduprijeti valovima koji nadolaze.

Nekoć su se preporučivala brojna sredstva za "pripravu" na smrt. Prvo je bilo da se na nju češće misli, da se sebi predstavlja u najjezivijim pojedinostima. No, nije toliko važno imati pred očima svoju smrt, koliko smrt Kristovu, ne lubanju nego raspelo. Stupanj jedinstva s njime bit će stupanj naše sigurnosti pred smrću. Moramo raditi na taj način da privrženost Kristu bude jača od privrženosti stvarima, uredu, dragim osobama, svemu, na način da ništa nema moći da nas zadrži, kad dođe "trenutak za razvijanje jedra" (2 Tim 4, 3).

Franjo Asiški, koji je do savršenosti ostvario jedinstvo s Kristom, kad se približio smrti, nadodao je svome *Hvalospjevu stvorenja* kiticu: "Hvaljen da si,

moj Gospodine, za sestru našu Smrt ovoga tijela, od koje da uteći će živa stvora nema." I kad su mu navijestili da se primakao kraju, kliknuo je: "Dobro mi došla, sestrice Smrti!" Smrt je promijenila lice: postala je sestrom.

Nakon II. svjetskog rata izišla je knjiga naslovljena *Posljednja pisma iz Staljingrada*. Bila su to pisma njemačkih vojnika zatvorenika koja su pisali za pustošenja Staljingrada, upućena posljednjim konvojem, prije konačnog napada ruske vojske u kojemu su zaglavila te su pronađena nakon završetka rata. U jednome od njih neki je mladi vojnik pisao roditeljima: "Ne bojim se smrti. Moja mi vjera daje lijepu sigurnost!"

Ne dopustimo se obmanuti: te se dispozicije ne improviziraju. Treba živjeti tako da nas sestra smrt ne zateče "nepripravne". Poslovice veli kako će stablo pasti na stranu na koju je nagnuto. Tako je i s čovjekom. Ovo je trenutak da se prisjetimo pouke prispodobe o deset djevoja. Treba imati u pričuvu ulja u svojoj posudi, tj. barem vjeru s dobrim djelima i molitvom, tako da u trenutku Kristova dolaska i mi, poput mudrih djevoja, možemo ući s njime na svadbu.

XXXIII. NEDJELJA KROZ GODINU

Ženo, oslobođena si!

Izr 31, 10-13. 19-20. 30-31; 1 Sol 5, 1-6; Mt 25, 14-30

Prvo čitanje današnje nedjelje sadrži poznati hvalospjev ženi koji treba poslušati barem dijelom. Kaže: "Tko će naći ženu vrsnu? Više vrijedi ona nego biserje. Muževljevo se srce uzda u nju i blagom neće oskudijevati. Ona mu čini dobro, a ne zlo, u sve dane vijeka svojeg. Pribavlja vunu i lan i vješto radi rukama marnim. Lažna je ljupkost, tašta je ljepota: žena sa strahom Gospodnjim zaslužuje hvalu."

Taj tako lijep hvalospjev ima jedan nedostatak koji očitno ne ovisi o Bibliji, nego o razdoblju u kojemu je bio napisan i o kulturi koja se u njemu zrcali. Otkrivamo da je taj hvalospjev ženi u potpunosti u funkciji muškarca. Njegov je zaključak: blago čovjeku koji ima takvu ženu. Ona mu tkaje lijepu odjeću, na čast je njegovoj kući, dopušta mu da ide uzdignute glave među prijateljima. Ne vjerujem da bi žene danas bile zanesene tim hvalospjevom.

Za poznavanje prave i konačne misli Biblije o ženi treba gledati Isusovo držanje. Isus nije bio onaj za kojega bi danas rekli da je "feminist"; nikad nije napravio raščlambu ili eksplicitnu kritiku ustanova i odnosa među klasama i spolovima. Njegovo se poslanje smješta na razinu gdje razlika između muškarca i žene nema nikakve težine. Obadvije slike Boga, obje potrebne otkupljenja.

Upravo zato Isus može iznijeti na vidjelo deformacije koje su dovele do aktualne situacije podločnosti žene muškarcu. On je slobodan u pogledu žene. Za razliku od svih drugih, on je ne doživljava kao zasjedu i prijetnju. To mu dopušta razbiti tolike predrasude. Ne odbija razgovarati sa ženama, poučavati ih, učiniti neke od njih svojim učenicima. Uskrsnuvši, najprije se ukazuje nekim ženama koje tako postaju njegove prve svjedokinje. Iz njegovih usta nikad ne izlazi riječ

prezira ili ironije prema ženi, što je bilo nekom vrstom svagdanjih izraza u kulturi vremena uprljanom ženomrstvom, kao što je uostalom i danas.

Ženino je zdravlje za Isusa važno koliko i muškarčevo. Zato su žene objekt tolikih njegovih čudesa. Jedno me Isusovo čudo posebno dira: ozdravljenje zgrčene žene. Čita se da je jednog dana Isus vidio neku ženu koja je već osamnaest godina "bila zgrčena i nije se mogla uspraviti". Pozove je k sebi i reče joj: "Ženo, oslobođena si od svoje bolesti." Ona se odmah uspravi i stade slaviti Boga (*Lk 13, 10 sl.*).

Ta zgrčena žena kojoj Isus viče: "Oslobođena si!" i koja, nakon toliko vremena, može dignuti glavu, gledati osobe u lice, vidjeti nebo, slaviti Boga, osjećati se ljudskom osobom, čini mi se moćan simbol. Nije to samo jedna žena; to je ženski položaj predstavljen u živo u tom prizoru; to je bezbrojna povorka žena koje idu zgrčene ne zbog neke bolesti kraljeznice, nego zbog potlačenosti kojoj su bile izvrgnute u gotovo svim kulturama.

Koje oslobođenje, koja je nada zatvorena u onomu Isusovu uzviku: "Ženo, oslobođena si!" Jedan od najpozitivnijih čina našega razdoblja upravo je pravedna emancipacija žene i ravnopravnost. U okružnici o dostojanstvu žene (*Mulieris dignitatem*), Ivan Pavao II. istaknuo je doprinos koji Crkva namjerava dati tome znaku vremena. No možemo li reći da je razdoblje "zgrčenih" žena prošlo? Vjerujem da se, na nekim razinama, glavno oslobođenje žene treba još dogoditi. To se tiče posebno vida ženske sredine koji bih nazvao: duh ropstva.

Govorim posebno ženama određenih kulturalnih područja, gdje je taj duh ropstva još jak i oslobođenje žene treba tek započeti. Žene koje nakon kratke zore svoje mladosti, kad se svijet otvarao i svima se činilo da su otete zbog njihove ljepote i uljudnosti, jednom postale supruge i majke, svedene su na robove: robove muževa, robove djece, rada; bez radosti, bez ljepote, odjevene gotovo trajno u crno, (uvijek ima netko u obitelji, koliko je poznato, za kim treba nositi crninu). Ima slučajeva, uistinu, gdje je stanje obrnuto i muž trpi zbog žene, ali se ovog puta zaustavimo na češćemu slučaju.

Reći ćete mi: "Ali ti propovijedaš protiv Evandjelja! Ne govori li Evandjelje o odreknuću od sebe, o mrtvenju, samoprijegoru? Nije li to evanđeoska vrednota?" Odgovaram: ne u tom obliku, ne taj tip mrtvenja! Taj tip ropstva ne promiče život, brani radovati se i pružati radost; prijeći također i trpjeti slobodno. Osiromašuje život obitelji; oduzima djeci nešto važno. Ozdravljenje obitelji mora početi i odatle. Jednoj supruzi ropkinji u kući, odgovara često ljubavnik izvan kuće...

"Krist nas je oslobodio da ostanemo slobodni." Ako poslije bude trebalo trpjeti i odricati se sebe samoga - zbog djece, zbog supruge, zbog svrkra i svekrve - to ćete činiti, ali s radošću, s unutarnjom slobodom. Ta sloboda o kojoj govorimo oslobađa upravo za služenje, ne sigurno za vlastiti komod: "Vi ste, braćo, k slobodi pozvani... ljubavljju služite jedan drugomu" (*Gal 5, 13*).

Svijet treba žene ne samo do dvadeset pete godine; treba ih i poslije. Treba njihovu dušu, ne samo tijelo! Zato dosta s prizorom žene svedene samo na tijelo, na grudi i malo više. To je instrumentalizacija žene, svođenje na stvar. Na

sreću počinje se dizati protiv toga loša običaja i koji laički glas: "Zašto treba sustavno stavljati gole žene na ovitke tjednikâ koji kažu da su za aktualnost i kulturu?", pisao je nedavno ugledan laik iz vlade.

Slušajte me dobro, sestre žene: vi niste samo žrtva te situacije, vi ste, barem dijelom, i njezini sukrievci. U Knjizi Postanka Bog govori Evi: "Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom" (*Post* 3, 16). Ta riječ opisuje bolje od čitavih prouka sudbinu žene u povijesti. Tebe će, ženo, poslije grijeha, privlačiti tvoj muž, tobom će muškarac vladati nagonom za užitkom, i nećeš ni opaziti da će muškarac koristiti upravo tu situaciju da tobom vlada. Nije li to upravo ono što se događa?

Koji je vaš dio krivnje u svemu tome? Ako mi je dopušteno govoriti vam imalo slobodnije, rekao bih ovo: ne smijete poimati život samo u funkciji muškarca, ne smijete stavljati sve na to da mu se samo svidite i privučete njegovu pozornost i njegov požudni pogled. Ako tako činite, posljedica je neizbježna: ostat ćete ropkinje, muškarac će u vama vidjeti samo spol i upotrijebit će vas za publicitet, za pornografiju, za sve ono što mu godi.

U Pekingu se održavala svjetska konferencija OUN o ženama. Sav svijet govori danas o jednakosti prava muškarca i žene. To je sigurno znak vremena, nešto vrlo lijepo. Ali ako se ograničimo samo na redigiranje "karata" o pravima žene i ne dogodi se dubinsko ozdravljenje u srcu same žene, Peking i sve ostale konferencije neće služiti ničemu, i sve što se danas govori o pravima žene ostat će mrtvo slovo.

Žena (kao uostalom i muškarac) ima moćna suveznika u tom hodu autentičnog oslobođenja: Duha Svetoga. "Gdje je Duh Gospodnji, ondje je sloboda" (*2 Kor* 3, 17). On "svjedoči zajedno s našim duhom da smo djeca Božja" (*Rim* 8, 16). Neka nam dade pravi smisao dostojanstva i slobode. Čitao sam negdje da je kćerka nekoga francuskog kralja obično vrlo grubo postupala prema svojoj mladoj sobarici. Jednoga joj dana, ljutita, reče: "Ne znaš li, možda, da sam ja kćerka tvoga kralja?" Djevojka joj mirno odgovori: "A zar ti ne znaš da sam ja kćerka tvoga Boga?" Duh Sveti dobro ju je poučio!

Ime Duha Svetoga na hebrejskom *Ruah* ženskoga je roda. Ali i bez velika inzistiranja na toj činjenici, sigurno je da postoji određeni afinitet, neki suživot, određena sukrievnja između Duha Svetoga i žene. U Pismu je on zvan Paraklet, tj. tješitelj; zvan je također i "Duh života"; onaj koji "grije grudi ledene" i "vida rane ranjenim". I tko više od žene, dijeli s kime, u ljudskoj sredini, te povlastice?

U *Hvalospjevu stvorenja* sv. Franjo pjeva hvalu mjesecu i zvijezdama govoreći: "Hvaljen da si, moj Gospodine, za mjesec i sestre zvijezde, na nebu ti ih stvori sjajne i krasne i lijepe." Htio bih primijeniti taj hvalospjev na žene i reći: "Hvaljen da si, moj Gospodine, za sestre naše žene: na zemlji ti ih stvori sjajne i krasne i lijepe."

XXXIV. nedjelja kroz godinu: SVETKOVINA KRISTA KRALJA

I opet će doći suditi žive i mrtve*Ez 34, 11-12. 15-17; 1 Kor 15, 20-26a. 28; Mt 25, 31-46*

Stigli smo do posljednje nedjelje liturgijske godine u kojoj slavimo blagdan Krista Kralja. Evandjelje nas prenosi na posljednji čin ljudske povijesti: opći sud. "Kad Sin Čovječji dođe u slavi i svi anđeli njegovi s njime, sjest će na prijestolje slave svoje. I sabrat će se pred njim svi narodi, a on će ih jedne od drugih razlučiti kao što pastir razlučuje ovce od jaraca. Postavit će ovce sebi zdesna, a jarce slijeva."

Koja razlika između toga prizora i onoga u kojemu je Krist suđen! Onda, svi sjede - Ana, Kajfa, Pilat - a on na nogama, svezan; sada svi na nogama, a on sjedi na prijestolju. Na ovom svijetu ljudi i povijest sude Kristu; u onaj dan, Krist će suditi ljudima i povijesti. On "vaga" ljude i narode. Pred njim se odlučuje tko ostaje, a tko pada. Nema priziva. On je najviša ustanova. To je nepromjenjiva vjera Crkve koja u svome *Credo* nastavlja proglašavati: "I opet će doći u slavi suditi žive i mrtve, i njegovu kraljevstvu neće biti kraja."

U tolikim tisućljećima života na zemlji, čovjek je navikao na sve; prilagodio se svakoj klimi, postao imun na svaku bolest. Na nešto se nikad nije privikao: na nepravdu. Nastavlja je osjećati kao nepodnošljivu. Bunimo se na zamisao da zlo i nepravda moraju ostati nekažnjeni i trijumfirati zauvijek. Na tu žeđ za pravdom odgovorit će sud. Jednom će sve to biti razjašnjeno!

Bez vjere u posljednji sud, sav svijet i povijest postaju neshvatljivi, sablažnjivi. Namjerniku na Trg sv. Petra u Rimu Berninijeve kolonade čine se, na prvi pogled, dosta zamršene. Četiri reda stupova koji okružuju trg daju dojam "nesuglasja". Ali ima jedna točka, označena na pločniku krugom, na koju treba stati. S te se točke pogled u potpunosti mijenja. Javlja se divan sklad. Četiri reda stupova tako su divno poredani da se vidi samo po jedan stup. Čudo pogleda. To je simbol onoga što se događa na većemu trgu, a to je svijet. U njemu nam se čini sve zamršeno, apsurdno, više plodom objijesti slučaja negoli božanske providnosti. Treba stati na pravo mjesto da se ne izgubimo i nazreti red iza svega, a ta je prava točka sud Božji.

Kako pogled mijenjaju ljudska zbivanja, viđena pod tim kutom, i u današnjemu svijetu! Stižu nam svakog dana vijesti o okrutnosti protiv slabih i golorukih koja ostaje nekažnjena. Vidjeli smo ljudi optuženih zbog groznih zlodjela, kako se brane s osmijehom na usnama, drže u šahu suce i sudove, prave se jaki zbog pomanjkanja dokaza. Kao da su sve riješili, držeći se hrabro pred ljudskim sucima. Htio bih im reći: Ne zavaravajte se; niste učinili ništa! Pravi sud tek treba započeti. Kad biste morali završiti svoje dane i u slobodi, zastrašeni, počašćeni, čak sa sjajnim vjerskim sprovodom, ne biste učinili ništa. Pravi Sudac očekuje vas iza vrata, ni njemu to nećete učiniti. Bog se ne da podmititi. Pokajte se, ali ozbiljno, ne samo licemjerno, za užitak nekažnjivosti, nakon zločina. Današnje Evandjelje govori i kako će se sud odvijati:

”Tada će kralj reći onima slijeva: 'Odlazite od mene, prokleti, u oganj vječni, pripravljen đavlu i anđelima njegovim! Jer ogladnjeh i ne dadoste mi jesti; ožednjeh i ne dadoste mi piti; stranac bijah i ne primiste me; gol i ne zaogrnuoste me; bolestan i u tamnici i ne pohodiste me!’”

Što će biti od onih koji ne samo da nisu dali gladnima jesti nego su im oteli i ono što su za jelo imali; ne samo da nisu ugostili stranca, nego su ga učinili gostom i strancem; ne samo da nisu pohodili zatvorenika, nego su ga nepravedno zatvorili, progonili, zlostavljali, ubili?

Ne zavaravajmo se ni mi. Ne radi se samo o nešto malo zlodjela. Lako se može uvriježiti i opći osjećaj nekažnjivosti, zbog čega može doći do natjecanja u oskvrnjenju zakona, u korumpiranju i puštanju da budemo korumpirani, uz ispriku kako to čine svi, da je to opća praksa. Međutim, zakon nije nikad bio dokinut. I jednom netko započinje istraživanje i eto ti krvoprolića. Tko se zaustavlja u razmišljanju da je to, ustvari, situacija u kojoj živimo pomalo svi, istraživani i istraživači, u pogledu zakona Božjega? Radosno se krše Božje zapovijedi, jedna za drugom, podrazumijevajući i onu koja govori kako se ne smije ubiti (a da i ne govorimo o onoj koja zabranjuje preljub), pod izlikom kako to svi čine, da to odobrava kultura, napredak, čak i ljudski zakon. Bog nikad nije namjeravao dokinuti ni zapovijedi ni Evanđelje, a taj opći osjećaj sigurnosti potpuno je prijetvoran i strašna je zabluda.

Na političkom planu, svi reagiramo s negodovanjem čim se izide s prijedlogom da se ”mahom spužve” izbrišu sve kaznene odgovornosti; to je zatim ono što prešutno zahtijevamo od Boga, na duhovnom području: neka spužvom sve izbriše. Toliko - kaže se - Bog je dobar i sve oprašta. Ako ne, što je Bog? A da i ne mislimo, kad bi Bog kapitulirao pred grijehom, pala bi razlika između dobra i zla, a s njome i čitav svemir.

Ne smijemo pustiti zaboravu riječi koje su nam prenijeli prošli naraštaji: *Dies irae dies illa...* ”Dan od gnjeva vaj ne mio... Kada sudac s višnjom vlasti dođe suditi ljudske strasti.” Što se dogodilo kršćanskom narodu? Neko vrijeme te su se riječi slušale sa spasonosnim strahopoštovanjem. Sada narod ide u kazalište, sluša Verdijevu i Mozartovu *Misa Requiem*, oduševi se melodijom *Dies irae*, izlazi pjevuckajući je i prateći mimikom, a možda i kretnjama glavom. A zadnja je stvar na koju netko misli da se te riječi tiču njega osobno, da se tamo i o njemu govori.

Govorilo se mnogo o obnovi Michelangelova općega suda. Ali postoji jedan drugi opći sud koji treba obnoviti čim prije, onaj naslikan ne na zidovima od opeka, nego na srcima kršćana. I on je sav izbljedio i propada. ”Onostranost je (i s njome sud) postala šala, tako nesiguran zahtjev da nam se s njime zabavlja sve do misli da je bilo neko vrijeme u kojemu je ta zamisao preobražavala čitavu opstojnost” (S. Kierkegaard).

Kao dječak vidio sam prizor u nekom filmu koji nikad nisam zaboravio. Željeznički most u potpunosti se srušio u rijeku. S jedne i druge strane ostale su visjeti dvije odsječene tračnice. Kad je to opazio stražar najbližeg prijelaza preko željezničke pruge, trči svom brzinom u susret nadolazećem vlaku, zaustavlja se

među tračnicama, maše svjetiljkom i više očajno: "Zaustavi, zaustavi; natrag, natrag!" Taj vlak predstavlja nas u živo. To je slika zajednice koja bezbrižno napreduje, u ritmu *Rock'n roll*, opijena svojim tekovinama, ne vodeći uopće računa o pred njom otvorenoj provaliji. Crkva se trudi vikati kao onaj stražar: Natrag, natrag!, ali tko nju sluša?

Netko se može pokušati utješiti, govoreći da je, nakon svega, dan suda još daleko, možda milijune godina. Međutim, Isus mu u Evanđelju odgovara: "Luđače, tko ti kaže da ti se ove iste noći neće zatražiti račun o tvome životu?"

Tema suda isprepliće se u bogoslužju ove nedjelje s temom Isusa dobrog Pastira. U Pripjevnom psalmu kaže se:

*"Gospodin je pastir moj: ni u čem ja ne oskudijevam;
na poljanama zelenim on mi daje odmora."*

Smisao je jasan: sad je Krist s nama kao dobri Pastir, ali će jednoga dana biti prisiljen biti naš Sudac. Sad je vrijeme milosrđa, onda će biti vrijeme pravde. Dok još ima vremena, na nama je izabrati koga želimo susresti. Vrijeme koje smo zajedno proveli ove godine razmišljajući o Evanđelju, želio bih da nam pomogne bolje upoznati dobrog Pastira da se tako ne bismo bojali Suca.

I. NEDJELJA DOŠAŠĆA – "B"

Bdijte!

Iz 63, 16b-17. 19b; 64, 1c-7; 1 Cor 1, 3-9; Mk 13, 33-37

Započinje nova liturgijska godina. Liturgijska godina vremenski je krug u kojemu Crkva ponovno prolazi čitavo Kristovo otajstvo, od njegova rođenja do povratka na kraju vremena. Unutar toga razdoblja postoje kraća razdoblja, kao što su četiri nedjelje došašća kojima započinjemo danas pripremu za Božić.

Ove druge godine liturgijskoga trogodišnjeg kruga čitat ćemo Evanđelje po Marku. Prema predaji koja nalazi brojne potvrde u spisima Novog zavjeta, Marko je bio učenik i "tumač" Petrov, kojega nam je ostavio zapisana sjećanja i propovijedanje. Njegovo se pripovijedanje, dakle, temelji na vrlo važnu očevicu. Gotovo je sigurno pisao u Rimu, gdje je Petar djelovao posljednjih godina svoga života. Vremenski je njegovo Evanđelje zapisano prvo, pa možemo reći da je ono prvi kršćanski "katekizam"! Zbog kratkoće i pretežno narativna značaja, Evanđelje po Marku idealno je sredstvo za približavanje Isusovu liku. Poslušajmo ponovno nekoliko rečenica iz današnjega evanđeoskog odlomka:

"U ono vrijeme: Reče Isus svojim učenicima: 'Bdijte, dakle, jer ne znate kad će se domaćin vratiti - da li uvečer ili o ponoći, da li za prvih pijetlova ili ujutro - da vas ne bi našao pozaspale ako iznenada dođe.' 'Što vama kažem, svima kažem: Bdijte!'"

Isusov način govora podrazumijeva dosta jasno viđenje svijeta. Možemo ga sažeti ovako: sadašnje je vrijeme kao duga noć, a život koji u njemu provodimo slični na san; burne djelatnosti koje u njemu izvodimo zapravo su

sanjanje. Sv. Pavao izlaže to gledanje kad piše: "Noć je poodmakla. Dan je blizu" (*Rim* 13, 12), podrazumijevajući pod "noć" ovaj život i pod "dan" budući život.

Oduvijek i u svim kulturama ideja se sna obično pridavala ideji *smrti* (uvriježen je govor o "snu smrti"); ali u Bibliji ona se još češće pridaje ideji *života*. Život je san. Smrt će radije biti buđenje i, za mnoge, grubo buđenje. Neki španjolski pisac iz 17. st., Calderon de la Barca, napisao je poznatu dramu upravo naslovljenu "Život je san" (*Vida es sueño*). Sv. Augustin govorio je kako bi se naša zemlja, više negoli "zemlja živih", morala zvati "zemljom usnulih".

Naš život odražava neke vrlo jasne značajke sna. Prva je *kratkoća*. San se događa izvan vremena. Pazite. U snu stvari ne traju kao u stvarnosti. Situacije koje bi zahtijevale dane i tjedne, u snu se zbivaju u nekoliko minuta. Ponekad na san dođe nešto čega sadržaj zabrinjava, u stvarnosti, i po čitave dane. Prenete se najednom, pogledate sat i otkrijete kako ste spavali tek desetak minuta. To je slika našega života: kad ostari, čovjek se obazire natrag i dobije dojam da mu je čitav život bio tek dašak.

Druga je značajka *nestvarnost ili ispraznost*. Netko može sanjati kako se nalazi na nekoj gozbi, jede i pije do sitosti, probudi se i otkrije da je sasvim gladan. Neki siromah jedne noći sanja da se obogatio. Kliče u snu, šepiri se, čak i vlastitog oca prezire praveći se da ga ne prepozna. Kad se probudi, otkrije da je siromašan kao što je bio i ranije. Tako se dogodi i kad se iziđe iz sna ovoga života. Netko je ovamo dolje bio toliko bogat da se od bogatstva gušio, ali kad umre nađe se u položaju onoga siromaha koji se probudio nakon što je sanjao da se obogatio. Što mu ostaje od svega njegova bogatstva, ako ga nije razborito koristio? Šaka muha. Ispraznost.

San ima jednu značajku koja se *ne* primjenjuje na život, a to je *odsutnost odgovornosti*. Ti možeš u snu ubiti ili ukrasti. Probudiš se i nema ni traga grijehu. Tvoja svjedodžba o čudorednom ponašanju nije okaljana, ne moraš plaćati nikakve kazne za prekršaj. Znamo dobro da u životu nije tako. Ono što netko čini u životu, ostavlja traga, i kakva traga! Međutim, pisano je da će "Bog svakome dati prema njegovim djelima" (*Rim* 2, 6).

Na fizičkom području postoje stvari koje "navode" na san i s njime se mire. Zovu se sredstvima za uspavljivanje i dobro su poznati naraštaju kao što je naš, oboljelu od nesanice. I na čudorednom području postoje strašna sredstva za uspavljivanje. Nazivaju se navikom. Naravno, ne govorim od dobrim navikama koje su radije kreposti, nego o lošim navikama, o djelovanju iz navike, mehanički, bez ikakva unutarnjeg uvjerenja i sudjelovanja. Netko je rekao da je navika kao vampir. Vampir se - barem se tako vjeruje - hvata osoba koje spavaju i, dok im sisa krv, u isto vrijeme u njih ubrizgava uspavljujuću tekućinu koja omogućuje osjetiti još veću slatkoću spavanja, tako da nesretnici stalno sve više uranjaju u san i vampir im može sisati krv dokle god hoće. U nekom smislu, navika je gora od vampira. On ne može uspavati plijen, nego se hvata onoga koji već spava. Navika, nasuprot, osobe prije uspava i zatim im sisa krv, tj. snage, zanos, volju, ubrizgavajući, i ona, vrstu uspavljujućeg likera koji stalno pomaže

naći sve slađi san. Navika na manu uspavljuje savjest, zbog čega netko ne osjeća više ni grižnju, vjeruje da je dobro te i ne osjeti kako duhovno umire.

Kad ti se taj "vampir" natovario na leđa, jedini je spas da ti dođe nešto iznenada da te probudi i trgne oda sna. To je ono što odlučno s nama kani riječ Božja pozivima da se probudimo koje slušamo tako često za vrijeme došašća: "Bdijte!" "Već je čas da se probudite oda sna!" (Rim 13, 11); "Probudi se ti što spavaš, ustani od mrtvih i Krist će ti svijetliti!" (Ef 5, 14).

Ali što u ovom slučaju znači bdijeti? To Isus tumači ovdje i u drugim dijelovima Evanđelja pozivima: "Bdijte i pozorni budite!", "Bdijte i budite spremni!", "Bdijte i molite!"

Biti *pozoran* znači biti "usmjeren" ili "pružen" prema nečemu. Moramo biti kao osobe koje ciljaju, koje fiksiraju određeni cilj, metu. Jeste li ikad vidjeli lovca u trenutku kad nišani? Koja pozornost, koja sabranost! Eto, takvi moramo biti i mi. Ne da bismo ubili koju jadnu pticu, nego da ne pogriješimo cilja čitavoga života, što je vječnost. Mi smo zbilja određeni za vječnost. »emu bi koristilo živjeti dobro i dugo, ako nam ne bi bilo omogućeno živjeti zauvijek?

Što se tiče biti *spreman*, to Isus tumači slikom vratara ili dvorskog upravitelja, koji je spreman otvoriti gospodaru čim se vrati: "On je kao netko tko je otputovao na daleko putovanje i naredio vrataru neka bdije." Proizlazi da su vratari i vratarice znatiželjni ljudi, uvijek spremni špijunirati, slušati, izvješćivati... Možda je to kleveta jadnih vratara, u svakom slučaju, nisu oni zbog toga postavljeni za uzore, nego zbog toga što su uvijek otvorenih očiju i gledaju tko odlazi i dolazi, spremni skočiti iz postelje, ako znaju da iz trenutka u trenutak može doći gospodar kuće.

Molitva je zatim glavni sadržaj bdjenja. U buci glasova koji nas opsjedaju sa svih strana i rastresaju, bdjeti znači, u nekim trenucima, nametnuti šutnju svima i svemu, ugasiti svaki "čujni dio" da bismo se stavili u nazočnost Božju, ponovno pronašli same sebe i razmišljali o vlastitom životu. Moliti znači stajati na pragu, odakle se može baciti pogled na drugi svijet, svijet Božji. To je "prijeći s ovoga svijeta k Ocu".

Bdjenje poprima vrijednost od *motiva* zbog kojega se bdije. Sv. Augustin govorio je kako bdije i ženskar, bdije i lopov, ali njihovo bdjenje zasigurno nije dobro. Bdiju oni koji provode noć u diskoteci, često da se ošamute i ne misle. Evanđeoski motiv bdjenja Isus je ovako formulirao: "Bdijte, jer ne znate kada je čas."

Ne služi ničemu tješiti se govoreći kako nitko ne zna kad će biti kraj svijeta. Postoji jedan dolazak, povratak Kristov, koji ima mjesto u životu svakog čovjeka, u trenutku njegove smrti. Svijet prolazi, završava, za mene, u trenutku u kojemu ja prelazim s ovoga svijeta i prestajem živjeti. "Kraj svijeta" više je od toga! Toliko ima krajeva svijeta koliko ljudskih osoba koje ostavljaju ovaj svijet. Za milijune ljudi kraj je svijeta danas.

Zašto nam liturgija pruža tako strogu riječ na pragu nove godine? Možda nam Bog prijeti, zar nam ne želi dobro? Ne, nego iz ljubavi, jer se boji da nas ne izgubi. Najgore što se može učiniti, pred opasnošću koja prijeti, jest stisnuti oči i

ne gledati. U noći u kojoj se potopio *Titanic*, čitao sam da se dogodilo nešto neobično. Drugi su brodovi slali radijske poruke s upozorenjem da je na putu jedan *iceberg*. No, na preoocenaskom gigantu u tom je trenutku bio svečani ples; nije se htjelo ometati putnike. Tako se nije poduzimala nikakva mjera, nego se svaka odluka odlagala za iduće jutro. U međuvremenu su brod i *iceberg* plovili jedan prema drugome velikom brzinom, sve dok u noći nije nastao strašan jauk i započeo brodolom. To nas potiče da mislimo na ono što Isus veli u jednom drugom dijelu Evanđelja, govoreći o naraštaju potopa: "Jeli su i pili, ženili se i udavali... dok ne dođe potop i sve ih odnese" (*Mt* 24, 38-39).

Završimo Isusovom riječi koja nam, i u ovoj prigodi, otvara srce povjerenju i nadi: "Blago slugama koje gospodar, kada dođe, nađe gdje bdiju! Zaista, kažem vam, sam će se pripasati, a njih posaditi za stol te ih dvoriti" (*Lk* 12, 37).

II. NEDJELJA DOŠAŠĆA – "B"

Glas u pustinji

Iz 40, 1-5. 9-11; *2 Pt* 3, 8-14; *Mk* 1, 1-8

U Evanđelju se ističe ova definicija Ivana Krstitelja: "Glas viče u pustinji: Pripravite put Gospodinu."

Pustinja je riječ koja vrlo moćno govori danas našoj, i kolektivnoj i osobnoj, savjesti. Gotovo 33% zemaljske površine prekriva pustinja. Proporcija je u strašnu porastu zbog fenomena sve većeg stvaranja pustinjskog područja. Svake godine stotine tisuća hektara obradiva zemljišta pretvara se u pustinju. To je jedan od fenomena koji najviše uznemiruje na svjetskoj razini. Oko 135 milijuna osoba udaljeno je od svoga prirodnog sjedišta, posljednjih godina, iz pustinje koja napreduje.

Ja ovdje nisam, naravno, zato da vam govorim o pustinji i širenju pustinja. Ako sam spomenuo taj fenomen, to je zbog toga što postoji *jedna druga pustinja*: ne izvan nas nego u nama; ne na rubovima naših gradova, nego u njima. Postoji jedno drugo širenje pustinje koje neumoljivo napreduje, ostavljajući spaljenu zemlju, ali i nju ne izvan nas nego u nama, često unutar samih domaćih zidina. To je ukrućivanje ljudskih odnosa, samoća, indiferentnost, anonimnost. Pustinja je mjesto gdje te, ako vičeš, nitko ne sluša, ako ležiš na zemlji iznemogao, nitko ti se ne primiče, ako te napadne kakva divlja životinja, nitko te ne brani, ako osjetiš veliku radost ili muku, nema nikoga da to s njime podijeliš. I ne događa li se to mnogima po našim gradovima? Nisu li naše uzrujavanje i galama često vika u pustinji?

Najopasnija je pustinja ona koju svaki od nas nosi u sebi. Upravo srce može postati pustinja: okrutna, ugašena, bez osjećaja, bez nade, prepuna pijeska. "Siplja kost", reko bi pjesnik. Zašto se mnogi ne uspijevaju odvojiti od posla, završiti telefonski razgovor, ugasiti radio, *compact disc*...? Strah ih je da se ne bi ponovno našli u pustinji. Priroda bježi od praznine, straši se prazna (*horror vacui*),

ali i čovjek bježi od praznine. Kad bismo se pošteno ispitali, vidjeli bismo koliko toga svaki od nas čini da se ne bi našao sam, lice u lice sa samim sobom i sa stvarnošću.

U naše doba, što se više množe *sredstva* priopćavanja, više se nestaje istinskog *saobraćanja*. Optužuje se televizija kako je dokinula razgovor u kući, što je ponekad sigurno istinito. Ali moramo dopustiti da televizija dolazi često ispuniti prazninu koja tamo već postoji. Ona nije uzrok, nego učinak nedostatka razgovora i intimnosti.

Vidjeli smo da Evandjelje govori o glasu koji je jednoga dana odjekivao u pustinji. Proglašavao je veliku vijest: "Nakon mene dolazi jači od mene. Ja nisam dostojan sagnuti se i odriješiti mu remenje na obući. Ja vas krstih vodom, a on će vas krstiti Duhom Svetim."

Ivan Krstitelj naviješta dolazak Isusa Krista na zemlju. Naviješta to jednostavnim riječima, reklo bi se seljačkim (remenje na obući, gumno, vijača, žito, pljeva), ali kako djelotvornim! On je dobio neizmjeran zadatak da potrese svijet od tromosti, da ga probudi iz velika sna. Kad se neko iščekivanje produžuje, rađa se umor, ide se naprijed snagom inercije. Ideja da se nešto može promijeniti i da očekivano može uistinu doći, pokazuje se malo-pomalo sve više nemogućom (tko je gledao, neka se sjeti lijepoga *U iščekivanju Godota* Samuela Becketta).

O tom iščekivanju govorilo se, stoljećima, nejasnim i dalekim izrazima: "U one dane...", "u posljednje dane..." Eto se sad pojavljuje neki čovjek i sa sigurnošću proglašava: "Onaj je dan ovaj. Odlučni je trenutak došao." On pokazuje prstom prema jednoj osobi i kliče: "Evo Jaganjca Božjega, evo onoga koji će krstiti svijet u Duhu Svetomu!" Koji su ježurci morali prolaziti tijekom slušatelja!

Govorio sam da smo također i mi često u pustinji, ako ne fizički, onda barem duhovno. Zato je onaj glas upravljen i nama. Ivan Krstitelj je umro, ali se njegova uloga nastavlja. Papa je, u današnjem svijetu, pravi Ivan Krstitelj, preteča, jedan koji obilazi svijetom i pripravlja putove za Kristov dolazak.

Što svi mi, veliki i mali, ponavljamo u Crkvi? Ono isto što je navješćivao Ivan Krstitelj: "Mesija je došao, nazočan je u svijetu. Usred vas je jedan kojega vi ne poznajete! On će vas krstiti u Duhu Svetomu." Upravo je to način na koji je Isus učinio da procvate pustinja svijeta, a on može preobraziti i našu modernu pustinju: krsteći nas Duhom Svetim. Duh Sveti je ljubav u osobi. »injenica da Isus krsti u Duhu Svetom hoće reći da nanovo izlijeva na svijet ljubav, koja "uranja" čovječanstvo u kupku ljubavi.

"Ljubav je Božja izlivena u našim srcima po Duhu Svetomu koji nam je dan" (*Rim 5, 5*).

Ljubav je jedina "kiša" koja može zaustaviti duhovno "povećanje pustinje" koje naprijeduje na našem planetu, a Evandjelje nije ništa nego navještaj ljubavi Božje za nas i među nama. Što je sam Božić? "Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenog Sina..." (*Jv 3, 16*). Dokaz da nas Bog ljubi. Kad bi za kakve poplave, govorio je sv. Augustin, propale sve Biblije na svijetu i ostao

samo jedan primjerak; i kad bi taj primjerak bio tako uništen da ostane neoštećena samo jedna stranica, i kad bi se na toj stranici mogao pročitati samo jedan jedini redak; a taj redak bio onaj gdje se kaže: "Bog je ljubav", sva bi Biblija bila spašena, jer je u tome sva sadržana.

Što sve prouzročuje ta velika ljubav Božja u našim svagdanjim potrebama? Mi osjetimo ndostatak ljubavi u našim ljudskim odnosima (između muža i žene, između roditelja i djece, među rođacima); manje u odnosu prema Bogu. To dvoje nije bez međusobnog odnosa. Ako velika rijeka presuši, suše se i svi pobočni kanali koji su iz nje dobivali vodu za natapanje. Napotiv, ako je ona nabujala, puni su svi potoci i kanali. Ako se isključimo iz izvora koji je ljubav Božja, trpe sve ostale ljubavi.

Ta je poruka više nego ikada aktualna i potrebna u današnjem svijetu. Naša civilizacija, u kojoj svime vlada tehnika, treba srce kako bi čovjek mogao u njoj preživjeti. I toliki nevjernici uvjereni su kako moramo dati više prostora "razlozima srca", ako hoćemo izbjeći da čovječanstvo ne zaglavi u glacijalnoj eri. »itavo čovječanstvo trpi od "srčane nedovoljnosti". Bilo je vrijeme u kojemu je društvo trpjelo zbog nedostatka poznavanja, kritičkoga duha, racionalnosti, ne zbog nedostatka velikodušnosti, srca i vjernosti. Kao reakcija na to, nastalo je prosvjetiteljstvo, tj. razdoblje uzvisivanja razuma i njegovih "svijeća". Danas se događa obrnuto: ono što nedostaje nije kritički duh niti su tehnička znanja. Toga imamo takvu gomilu na raspolaganju, da ne znamo više kako je probaviti. Više negoli svjetlo, treba nam toplina. Jedna od modernih idolatrija jest idolatrija "IQ", "kvocijent inteligencije". U tolikoj su se mjeri poredale metode njegova mjerenja, iako su dosad, na sreću, sve ostale dobrim dijelom neprihvatljive. Ne vodi se toliko računa o "kvocijentu srca" ljudske osobe. A upravo je tvrdoća srca ono što stvara pustinje o kojima govorimo.

Ipak, uz te negativne znakove, moramo registrirati i jednu ohrabrujuću činjenicu koja nam dopušta da pobjedno slavlje slavi "razlog nade". Ako naše društvo tako često naliči na pustinju, istina je također da u toj pustinji Duh čini da cvatu toliki pothvati također kao oaze. U mnogim zemljama razvili su se, ovih godina, deseci i deseci udruga koje imaju svrhu razbiti izoliranje, prikupiti tolike glase koji "viču u pustinji" naših gradova. Nose različita imena: "telefon nade", "prijateljski glas", "ispružena ruka", "telefon prijatelj", "zeleni telefon", "plavi telefon"... Milijuni i milijuni telefonskih poziva godišnje. To su glasovi osoba koje su osamljene, razočarane, koje se gube u velikim poteškoćama. Ne traže novca (njega ne mogu dobiti telefonskom žicom), nego nešto drugo: prijateljski glas, razlog nade, nekoga s kime će saobraćati. S druge strane, ima toliko tisuća dragovoljaca koji slušaju, nastoje unijeti malo ljudske topline i, ako su vjernici, pomažu osobama moliti, ponovno se staviti u vezu s Bogom, čime im često najviše pomažu.

Iako ne pripadamo nijednoj od tih udruga, svi mi možemo činiti, u svojoj sredini, nešto od onoga što čine oni. Toliko da započnemo, telefon imamo svi. Ne čekajmo uvijek da on pozvoni, da se sjetimo kako postoji netko tko nas treba, a možda nije daleko od nas. Posebno što se više približavamo Božiću.

III. NEDJELJA DOŠAŠĆA.

Radujte se u Gospodinu uvijek!

Iz 61, 1-2a. 10-11; I Sol 5, 16-24; Iv 1, 6-8. 19-28

Evandjelje treće nedjelje došašća ima u središtu, u svim trima liturgijskim godinama, lik Ivana Krstitelja, za kojega Isus kaže da je "više nego prorok". Mi smo Ivanu Krstitelju i njegovoj poruci posvetili razmišljanje prošle nedjelje. Današnje Evandjelje donosi isto "svjedočanstvo" Pretečino ("Glas više u pustinji...") s razlikom da nas o tome, mjesto Marka, ovog puta izvješćuje Ivan.

To nam dopušta vrednovati jednu drugu temu nazočnu u čitanjima, po kojoj je upravo i dobila ime ova nedjelja. Treća nedjelja došašća zove se Nedjelja "radosti" i označuje prijelaz iz prvoga, pretežno strogoga i pokorničkoga, dijela došašća u drugi u kojemu prevladava iščekivanje blizoga spasenja. Naslov joj dolazi od riječi "radujte se" (*gaudete*) koje se čuju na početku mise:

"Radujte se u Gospodinu uvijek!

Ponavljam: radujte se!

Gospodin je blizu!" (*Fil 4, 4-5*).

Tema radosti prožimlje i ostatak bogoslužja riječi. U prvom čitanju čujemo prorokov krik: "Radujem se u Gospodinu, radujem, duša moja kliče u Bogu mojemu."

Pripjevni psalam jest Marijin *Magnificat*, isprekidan pripjevom: "Duša moja kliče u Bogu mojemu!" Drugo čitanje napokon započinje Pavlovim riječima: "Braćo! Uvijek se radujte!"

Možda je najopćenitija ljudska želja biti sretan. Svi ljudi žele biti sretni. Njemački pjesnik Schiller opjevao je tu opću čežnju za radošću u pjesmi koju je zatim Beethoven ovjekovječio, praveći od nje poznati himan radosti koji zaključuje Devetu simfoniju. Možda mnogi poznaju tu glazbu, ali nikad nisu mogli upoznati njezine riječi koje su u originalu na njemačkome. Prevest ću neke rečenice:

"Radosti, iskro božanska /kćerko Elizejeva.../ Svi se ljudi osjećaju braćom, / kad su obrani tvojim uljudnim krilom... / Svako stvorenje siše radost / prirodi iz grudi. / Dobri i zli, svi gone njezin miris. / I crv ima svoju draž, / a i kerubini imaju Boga."

I Evandjelje je, na svoj način, dugi himan radosti. Samo ime "Evandjelje" znači, kao što znamo, vesela vijest, navještaj radosti. Biblija govori o radosti realistički, ne idealistički i hirovito. Kad je riječ o tome, Isus donosi usporedbu sa ženom koja rađa. Kaže: "Zaista, zaista, kažem vam, vi ćete plakati i jadikovati, a svijet će se radovati. Vi ćete se žalostiti, ali će vaša žalost postati radošću. Žena je žalosna kad rađa, jer je došao njezin čas, ali kad rodi dijete, više se ne sjeća muke zbog radosti što je rodila čovjeka na svijet. Tako se i vi sada žalostite, ali ću vas opet vidjeti, te će se obradovati vaše srce, i vaše vam radosti nitko neće moći uzeti" (*Iv 16, 20-22*).

Usporedbom sa ženom koja rađa, Isus nam je rekao mnogo toga. Trudnoća općenito nije lagano razdoblje za ženu. To je naprotiv vrijeme smetnji,

ograničenja svake vrste: ne može više raditi, jesti, odijevati sve što želi, ići kamo sve želi. Ipak, kad se radi o zajedno željenoj trudnoći, življenoj u ozbiljnu ozračju, to nije vrijeme žalosti, nego radosti. Zašto, to je jednostavno: gleda se naprijed, unaprijed se kuša trenutak u kojemu će se moći u naručju držati vlastito stvorenje. »uo sam od različitih majki kako se nijedno drugo ljudsko iskustvo ne može usporediti sa srećom koja se osjeća postajući majka.

Sve nam to kaže nešto vrlo jasno: prave i trajne radosti dozrijevaju uvijek u žrtvi. Nema ruže bez trnja! Na svijetu, užitak i bol (već smo to jednom razmatrali) slijede jedno drugo istom pravilnošću kojom val podiže i gura plivača prema plaži, nakon čega slijedi spuštanje i praznina koje ga vuku natrag. »ovjek očajnički gleda razdvojiti tu dvojicu "sijamskih blizanaca", izolirati užitak od boli. U tome ne uspijeva jer je sam užitak neuredan i pretvara se u gorčinu. Ili nenadno i tragično, kako nam govore svagdanje kronike, ili pomalo u razmacima, zbog nesposobnosti da potraje i dosade koju rađa. Da iznesemo očitije primjere, dovoljno je pomisliti što ostaje od podražaja droge samo minutu nakon što je prestalo njezino djelovanje, ili, gledajući sa zdravstvene točke gledišta, kamo vodi razuzdana zloraba spolnosti. To ne kažemo samo mi svećenici. Ta ćete tvrđnju naći zapisanu u tolikim djelima. Poganski pjesnik Lukrecije ima o tome dva stiha: "Neka, ne znam ni ja kakva gorčina izranja iz same intimnosti svakoga našeg užitka i muči nas također usred naših naslada" (*De rerum natura* IV, 1129 s.).

Ako se ne može rastaviti užitak od boli, onda moramo birati: prolazan užitak koji vodi u dugotrajnu bol ili prolaznu bol koja vodi u dugotrajan užitak. To ne vrijedi samo za duhovne užitke, nego za svaku časnu ljudsku radost: rođenje, skladna obitelj, slavlje, sretno završen posao, radost zbog blagoslovljene ljubavi, prijateljstva, zbog bogate jematve ratara, umjetničkog stvaralaštva nekog umjetnika, mučne pobjede nekog atletičara.

Sve te radosti zahtijevaju žrtvu, odricanja, vjernost dužnosti, ustrajnost, napor. Međutim, rezultat je vrlo različit od lagana užitka i svrhe samomu sebi. Među ostalim, u prvom slučaju sreća jednoga sreća je i drugih, to je radost međusobno podijeljena. U drugom slučaju, gotovo je uvijek sreća jednoga plaćena nesrećom nekoga drugoga ili više njih. Radost je kao voda: može biti bistra ili mutna.

Netko bi mogao primijetiti: onda će radost za vjernika, u ovom životu, biti uvijek i samo objekt iščekivanja, samo neka "radost tamo koja treba doći"? Ne, postoji jedna radost tajna i duboka koja se sastoji upravo u iščekivanju. Štoviše, možda je to, u svijetu, najčistiji oblik radosti; radost koja se ima u iščekivanju. Leopardi je to divno rekao u pjesmi *Subota sela*. Najveća radost nije radost nedjelje, nego subote; ne radost svečanosti, nego njezina iščekivanja. Razlika je u tome što svečanost koju vjernik iščekuje neće trajati samo koji sat, da bi zatim ponovno upao u "žalost i dosadu", nego će trajati vječno.

S divljenjem sam podsjetio na nekoliko stihova Beethovenova himna radosti. Međutim, ima u tome himnu jedan pojam koji daje misliti. Kaže: "Tko je uspio uspostaviti dugotrajno prijateljstvo; tko je imao sreću namjeriti se na vjernu

ženu, neka se pridruži našem zboru. Tko nema ništa od svega toga, neka se povuče plaćući iz našega kruga.” Kad dobro promislimo, to su užasne riječi. Radost koja se u njima slavi nije za sve, nego samo za neke povlaštene. Evandeoska je radost za sve, iznad svega, reći će Marija u pjesni *Magnificat*, za ”ponizne i izgladnjele”. Upravo u pokliku Evandjelju današnje nedjelje Isus definira svoju poruku ”blagom viješću *ubogima*”.

Jedna od laži kojima zli zavodi najviše osoba jest da ih uvjerava kako je Bog neprijatelj užitka, a užitak je zapravo Božji izum. U *Berlikinim pismima* C. S. Lewisa, čujemo vremešna đavla koji iz pakla tako poučava sinovca naučnika napasnika, zadužena da zavede dobrog mladića na zemlji: ”Ne zaboravi nikada kad baratamo s užitkom, s bilo kojim užitkom, u njegovu obliku zdravu, normalnu i zadovoljavajućem, da smo, u određenom smislu, na Neprijateljevu (Neprijatelj je ovdje, naravno, Bog) području. Užitke je izumio On. Sve što nam je dano činiti jest ohrabrivati ljude neka se služe užicima koje je Neprijatelj proizveo, u vremenima, ili u načinima, ili u mjeri koju je on zabranio.”

Htio bih izvući također i jedan praktičan zaključak iz ovoga razmatranju o radosti. Ne tovarimo na druge uvijek i jedino svoje žalosti, nesreće i brige. Ima ljudi koji vjeruju da griješe ili upravo da na sebe navlače tko zna kakvu Božju kaznu, ako jednostavno reknu: ja sam sretan! Naprotiv, od kolike je koristi u kući mužu, ženi, djeci, starijima, kad čuju da drugi kaže: Zadovoljan sam, baš sam zadovoljan!

Upravljam ovaj poziv posebno ženama. Nekoć se govorilo da su one ”sunce kuće”. Eto načina na koji riješiti to lijepo poslanje. Posebno djeca trebaju disati zrak radosti u kući. Kao što se cvjetovi rastvaraju sa suncem, tako i djeca s radošću. To je najljepši dar koji im možete uručiti za Božić, bez kojega svi darovi nisu ništa drugo nego nekorisni, ako ne upravo škodljivi surogati.

IV. NEDJELJA DOŠAŠĆA

Evo službenice Gospodnje!

2 Sam 7, 1-5. 8b-12. 14a. 16; Rim 16, 25-27; Lk 1, 26-38

U bogoslužju došašća postoji određeni napredak. Prvoga tjedna ističe se lik Izaije, proroka koji je izdaleka navijestio Mesijin dolazak; drugoga i trećeg tjedna ističe se lik Ivana Krstitelja, preteče koji pokazuje nazočnoga Mesiju; četvrtog tjedna, glavni je lik, duhovni vodič Marija, Majka koja na svjetlo donosi Mesiju.

Evandeoski odlomak počinje familijarnim riječima: ”Posla Bog anđela Gabrijela u galilejski grad imenom Nazaret.” Kao i obično, mi se moramo usredotočiti na jednu točku, a ona je riječi koje Marija izgovara na kraju svega:

”Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!”

To je Marijin čin vjere. Tim je riječima povjerovala, prihvatila Boga u svoj život, njemu se povjerila. Tim odgovorom anđelu isto kao da je Marija rekla: ”Evo me, ja sam kao pločica za pisanje: Bog neka piše po meni sve što hoće!” U

starini se pisalo na pločice. Mi bismo danas rekli: "Ja sam list čista papira: Bog neka piše po meni sve što hoće!"

Moglo bi se misliti da je Mariji bilo lako povjerovati. Postati majkom Mesijinom: nije li to bio san svake hebrejske djevojke? Naveliko griješimo. To je bio najteži čin vjere u povijesti. Komu Marija može protumačiti ono što se u njoj dogodilo? Tko će joj povjerovati kad rekne da je dijete koje nosi u utrobi "djelo Duha Svetoga"? To se nije dogodilo nikad prije nje i neće se dogoditi nikad poslije nje. Filozof Kierkegaard govorio je da je vjerovati kao "ići naprijed cestom na kojoj svi smjerokazi vele: Natrag, natrag!; to je nešto kao naći se na otvorenu moru, tamo gdje ima sedamdeset stadija dubine ispod tebe; to je kao učiniti takav iskorak da se netko nađe potpuno u naručju Apsolutnome." Tako je uistinu bilo s Marijom. Ona se našla u potpunoj samoći, nije bilo nikoga s kime bi mogla razgovarati osim Boga.

Marija je dobro znala što je pisalo u Mojsijevu zakonu. Djevojka koja na dan vjenčanja ne bi bila djevica, odmah je morala biti odnesena pred ulaz kuće očeve i biti kamenovana (usp. *Pnz* 22, 20 sl.). Marija je dobro poznavala "rizik vjere"! Karlo Carretto, koji je proveo više godina u pustinji, pripovijeda ovu zgodu. U skupini Tuarega upoznao je u prolazu jednoga dana neku djevojku "udanu" za nekog mladića, ali koja, prema običaju, još nije živjela s njime kao žena. Sjetio se Marije kad je i ona bila zaručnica Josipova, ali još nije išla s njime živjeti. Nakon nekog vremena, susreo je ponovno neke iz toga plemena i pitao što se dogodilo s onom djevojkom. Zapazio je među njima neku zbrkanu šutnju. Zatim mu se netko približio sa strane i učinio značajan pokret: povukao je rukom ispod vrata. Zaklana! Na dan vjenčanja otkrilo se da nije bila djevica. Odjednom sam, piše Carretto, razumio Mariju: sažalni pogledi nazaretskog puka, namigivanja; razumio sam samoću i one iste večeri izabrao sam je zauvijek za svoju učiteljicu u vjeri i drugaricu u životu.

Marijina vjera nije se sastojala u pristajanju na nekolicinu istina, kao kad mi izgovaramo svoje Vjerovanje. Sastojala se u činjenici da se pouzdala u Boga, potpuno se oslonila na nj. Prihvatila je Boga u svoj život. Izgovorila je svoj "fiat", zatvorenih očiju. Vjerovala je da "Bogu ništa nije nemoguće".

Uistinu, Marija nikad nije rekla "fiat". Fiat je latinska riječ, a Marija nije govorila ni latinski ni grčki. Što je rekla u onom trenutku, koje su riječi izišle iz njezinih usta? Radi se o riječi koju svi, možda i ne znajući, poznajemo i često ponavljamo. Rekla je "amen". *Amen* je bila riječ kojom je Hebrej izražavao svoj pristanak uz Boga. Zajedno s *Abbà*, *Maranatha*, to je jedna od rijetkih riječi koje se kršćani nisu usudili prevesti, nego su ih sačuvali na jeziku na kojima su ih izgovarali Marija i Isus. Tom malom riječi kaže se toliko toga: "Ako se tako sviđa tebi, Gospodine, i ja hoću tako." To je kao posvemašan i radostan "da" koji zaručnica izgovori zaručniku na dan vjenčanja.

Marija nije pristala na Božju ponudu sa sjetnom rezignacijom, kao kad netko rekne sebi: "Ako me to ne može mimoići, dobro, neka se vrši volja Božja." Glagol koji je evanđelist stavio u usta Gospi (*genoito*) jest u optativu, načinu koji se, u grčkome, upotrebljava da bi se izrazila radost, želja, nestrpljivost dok se

nešto dogodi. Da je to bio najsretniji trenutak Marijina života, zaključujemo na temelju činjenice da je Marija, odmah poslije, zapjevala *Magnificat*: "I klikće duh moj u Bogu, spasu mojemu!" Klikće, tj. kliče od veselja, puca od sreće. Vjera usrećuje, vjerovati je lijepo! To je trenutak u kojemu stvorenje ostvaruje svrhu zbog koje je stvoreno slobodno i razumno.

Upravo je to teško današnjem čovjeku i tolike drži u nevjeri. Reći nekome *amen*, bio to i Bog, drži se da je uvreda vlastite slobode i neovisnosti. »ini se da je prava riječ ne slagati se, ne pristati; na svim područjima: političkom, kulturnom, socijalnom, obiteljskom.

Postoji li alternativa? Moderna misao, koja je pošla od tih pretpostavki, došla je zatim do zaključka da u životu treba reći *amen*, to je neizbježno. I, ako se ne kaže Bogu, treba ga reći nečemu drugome: činjenici, sudbini. »ovjek nema drugoga sredstva da obistini vlastitu egzistenciju nego prihvatiti sudbinu, što je određeno zauvijek od povijesti i društva kojemu pripada. Autentična je opstojnost "živjeti za smrt" (Heidegger). Slavna sloboda koja se tražila svodi se na... učiniti od potrebe krepost, neizbježnu rezignaciju. "Ljubav činjenice: neka to bude odsada unaprijed moja ljubav", napisao je jedan od tih filozofa, Nietzsche.

Pustimo druge, nevjernike, i poštujujmo njihovu slobodu savjesti. Vjera je tajna koja nam omogućuje pravo proslaviti Božić. Protumačimo to u kojemu smislu. Sv. Augustin rekao je da je "Marija začela po vjeri i po vjeri rodila"; "zače Krista prije u srcu negoli u tijelu". Mi ne možemo nasljedovati Mariju da začnemo i na svijet donesemo fizički Isusa; naprotiv, možemo je i moramo nasljedovati začinjući ga i donoseći na svijet duhovno, vjerom. Vjerovati jest "začeti", dati tijelo riječi. To nam jamči sam Isus, kad govori tko prihvaća njegovu riječ da postaje njegov "brat, sestra i majka" (usp. *Mk 3, 33*).

Pogledajmo, dakle, kako se začinje i donosi na svijet Krist. Krista *začinje* osoba koja odlučuje promijeniti svoje ponašanje, zaokrenuti svoj život. *Na svijet donosi* Isusa osoba koja, nakon što je prihvatila odluku, nju provodi u djelo s ponekom konkretnom i vidljivom promjenom u svome životu i svojim navikama. Na primjer, ako je netko psovao, da više ne psuje; ako je imao koji nedopušten odnos, neka ga prekine; ako je mrzio, neka se pomiri; ako nikako nije pristupao na sakramente, neka započne; ako je bio nestrpljiv u kući, neka se nastoji pokazivati razumljivijim, i tako dalje.

Sjedajući za stol na Posljednjoj večeri Isus reče: "Žarko sam želio s vama slaviti ovu *Pashu*." Možda sad kaže to isto za Božić: "Žarko sam želio s vama slaviti ovaj *Božić*." Ovaj Božić koji za jaslice i kolijevku ima srce i koji se ne slavi vani, nego unutra.

Praktični je zaključak ovoga našeg razmišljanja da i mi reknemo Bogu *amen*, da, u situaciji u kojoj se u ovom trenutku nalazimo. Ako želimo biti još bliži Mariji, upotrebljavajmo njezine riječi i govorimo: "Evo me, službenica (ili sluga) sam Gospodnja(i): neka mi bude po riječi tvojoj."

Što ćemo darovati ove godine Djetetu koje se rađa? Bilo bi nezgodno kad bismo obdarili sve druge, osim slavljenoga. Jedna molitva iz pravoslavne liturgije predlaže nam divnu ideju: "Što ti možemo darovati, Kriste, u zamjenu što si

postao čovjekom za nas? Svako stvorenje upravlja ti svjedočanstvo svoje zahvalnosti: anđeli svoj pjev, nebo zvijezde, mudraci darove, pastiri pokolon, zemlja špilju, pustinja jasje. Ali mi, mi ti darivamo Majku Djevicu!"

Mi ti, tj. čitavo čovječanstvo, darivamo Mariju!

ROĐENJE GOSPODINOVO - BOŽIĆ

Slava Bogu i mir ljudima

Misa polnočka

Iz 9, 1-3. 6-7; Tit 2, 11-14; Lk 2, 1-14

Stari običaj predviđa za blagdan Božića tri mise, prozване prema dobi dana: "polnočka", "zornica" i "danja misa". U svakoj od njih, ovisno o čitanjima koja nisu ista, predstavlja se različit vid otajstva, na način da se o njemu može dobiti takoreći trodimenzionalno gledanje. Polnočka nam opisuje činjenicu Kristova rođenja i okolnosti u kojima se ono zbilo. S pastirima koji hite u Betlehem, zornica nam pokazuje kakav mora biti naš odgovor na navještaj otajstva: da se i mi, bez oklijevanja, idemo pokloniti Djetetu. S Ivanovim Proslovom u središtu, danja misa objavljuje nam tko je zapravo onaj koji je rođen: vječna Riječ Božja koja postoji već prije stvaranja svijeta.

Rekao sam da se polnočka usredotočuje na događaj, na povijesnu činjenicu. To je opisano zbujujućom jednostavnošću, bez ikakva aparata. Tri ili četiri retka jednostavnih i uobičajenih riječi, za opisivanje apsolutno najvažnijega događaja u povijesti svijeta, tj. dolaska Božjega na zemlju:

"I dok su bili ondje, navršilo joj se vrijeme da rodi. I porodi sina svoga, prvorođenca, povi ga i položi u jasje, jer za njih nije bilo mjesta u svratištu."

Zadatak da osvjetli značenje i važnost toga događaja povjerio je evanđelist pjesmi koju započinju anđeli, nakon što je on naviješten pastirima: "*Slava na visinama Bogu, a na zemlji mir ljudima, miljenicima njegovim!*" Toj kratkoj anđeoskoj pjesmi dodani su, od II. stoljeća, neki poklici Bogu ("*Hvalimo te, blagoslivljamo te...*"), kojima je uslijedio, malo kasnije, čitav niz zaziva Kristu ("*Gospodine Bože, Jaganjče Božji...*"). Tako proširen, tekst je uveden najprije u božićnu misu, a zatim u sve blagdanske mise, kao što je to i danas. Pjevanje ili recitiranje *Slave* na početku mise priziv je Božića nazočna u Euharistiji, i gotovo da označava životnu neprekinutost između Kristova rođenja i smrti, njegova utjelovljenja i vazmenog otajstva.

Anđeoski poklik satkan je od dva člana, u kojima pojedini sastojci odgovaraju jedan drugome u savršenu paralelizmu. Imamo tri para međusobno oprečnih termina: slava - mir; Bogu - ljudima; na visinama - na zemlji.

Radi se o proglasu u indikativu, ne u optativu; anđeli proglašavaju određenu vijest, ne izražavaju samo neku želju i puste riječi. Glagol koji se tu podrazumijeva nije *neka bude*, nego *jest*: ne "neka bude mir", nego "mir jest". Drugim riječima, svojom pjesmom anđeli izražavaju smisao onoga što se dogodilo, izjavljuju da Djetetovo rođenje ostvaruje slavu Božju i mir za ljude.

Tako protumačene anđeoske riječi bogoslužje ponavlja u ulaznoj pjesmi ove mise: "*Danas nam s neba pravi mir siđe.*"

Gledajmo sada prikupiti značenje pojedinih izraza u pjesmi. "*Slava*" (*doxa*) ne označuje ovdje samo božanski sjaj koji tvori samu njegovu narav, nego također i još više slavu koja se očituje u Božjem osobnom djelovanju i koja pobuđuje veličanje sa strane njegovih stvorenja. Ne radi se o objektivnoj Božjoj slavi, koja postoji uvijek i neovisno o bilo kojem priznanju, nego o spoznaji ili o hvali, slavi Božjoj sa strane ljudi. U istom tom smislu sv. Pavao govori o "*spoznaji božanske slave koja odsijeva na licu Kristovu*" (2 Kor 4, 6).

"*Mir*" (*eirene*) označuje, prema bogatu smislu Biblije, zajedništvo mesijanskih dobara iščekivanih za eshatološka vremena; napose, oprostjenje grijeha i dar Duha Božjega. Izraz je veoma blizak onomu "milosti", uz koji se gotovo uvijek nalazi u pozdravu koji se čita na početku apostolskih pisama: "*Milost vam i mir od Boga oca našega*" (Rim 1, 7). To označuje mnogo više nego odsutnost ili odstranjenje ratova i ljudskih protivnosti; označuje ponovno uspostavljen, miran ili sinovski odnos s Bogom, tj., spasenje, u jednu riječ. "*Opravdani po vjeri, u miru smo s Bogom*" (Rim 5, 1). Na toj crti, mir će biti poistovjećen sa samom Kristovom osobom: "*On je, naime, naš mir*" (Ef 2, 14).

Konačno, termin "*dobrohotnost*" (*eudokia*) označuje izvor svih tih dobara i motiv Božjeg djelovanja, koje je njegova ljubav. U prošlosti se taj izraz prevodio s "dobra volja", (*pax hominibus bonae voluntatis*), shvaćajući pod tim dobru volju ljudi ili ljude dobre volje. S tim značenjem izraz je ušao u pjesan *Slava* i uobičajio se u kršćanskom govoru. Poslije II. vatikanskog sabora obično se tim izrazom označuju svi časni ljudi, koji traže istinsko i zajedničko dobro, bili oni vjernici ili ne.

Ali to nije točno tumačenje, što danas svi priznaju. U izvornom biblijskom tekstu radi se o ljudima koji su Bogu omiljeli, koji su objekt dobre božanske volje, ne da su oni sami obdareni dobrom voljom. Na taj način navještaj postaje još utješniji. Da je mir dopušten ljudima zbog njihove dobre volje, on bi onda bio ograničen na malobrojne, na one koji ga zaslužuju; ali kako je dopušten po Božjoj dobroj volji, po milosti, darovan je svima. Božić nije neki priziv na dobru volju ljudi, nego sjajan navještaj dobre volje Božje za ljude.

Ključna riječ za razumijevanje smisla anđeoskog proglašenja jest, dakle, posljednja, ona koja govori o "dobrohotnosti" Božjoj prema ljudima, kao izvoru i počelu svega onoga što je Bog na Božić počeo ostvarivati. Predodredio nas je da budemo njegova posinjena djeca "*po dobrohotnosti njegove volje*", piše Apostol; upoznao nas je s otajstvom svoga htijenja, prema onome kako je unaprijed odredio "*u svojoj dobrohotnosti (eudokia)*" (Ef 1, 5. 9). Božić je vrhovno bogojavljenje onoga što Pismo naziva čovjekoljubljem Božjim, tj. njegove ljubavi prema ljudima: "*Pojavila se milost Božja, spasiteljica svih ljudi*" (Tit 3, 4).

Postoje dva načina za pokazivanje ljubavi prema drugome. Prvi se sastoji u obdarivanju ljubljene osobe. Bog nas je tako ljubio u stvaranju. Čitavo je stvaranje dar: dar je biće koje posjedujemo, dar je cvijeće, zrak, sunce, mjesec, zvijezde, svemir u kojemu se gubi ljudski um. Međutim, postoji i drugi način

pokazivanja ljubavi prema nekome, mnogo teži od prvoga, a to je zaboravljanje samoga sebe i trpljenje za ljubljenu osobu. To je ljubav kojom nas je Bog ljubio u svome utjelovljenju. Sv. Pavao govori o utjelovljenju kao o nekoj *kenosi*, o nekom svlačenju sebe, koje je Sin ostvario u gubljenju sebe u liku sluge (usp. *Fil* 2, 7). Bog se nije zadovoljio da nas ljubi samo ljubavlju velike darežljivosti, nego nas je ljubio i ljubavlju trpljenja.

Za shvaćanje otajstva Božića treba imati srce svetih. Oni se nisu zaustavljali na površini Božića, nego su prodirali u nutrinu njegova otajstva. *“Utjelovljenje u nama ispunja dvije stvari: prva je da nas ispunja ljubavlju; druga da nas osigurava u spasenju. O djelatna ljubavi koju nitko ne razumije! O ljubavi od koje nema veće: moj Bog postao je čovjekom da bi mene učinio Bogom! O svesrdna ljubavi: uništila si sebe da bi stvorila mene. Bezdan tvoga postajanja čovjekom otkida od mojih usta tako duboke riječi. Kad ćeš mi, Isuse, pomoći shvatiti da si rođen za mene, kako je puno slave za mene shvaćanje takva čina!”*, pisala je bl. Anđela Folinjska. Za vrijeme božićnih slavlja, u kojima se zbio njezin prijelaz s ovoga svijeta, ta nenadmašena istražiteljica Božjih dubina, obraćajući se duhovnoj djeci koja su je okruživala, jednom je uzviknula: *“Riječ je tijelom postala!”* I nakon dugo vremena u kojemu je ostala zadubljena u tu misao, kao da se vraćala izdaleka, nadodala je: *“Svako se stvorenje umanjuje. Sva inteligencija anđela nije dovoljna!”* Kad su je na to upitali oni koji su je okruživali u čemu se to svako stvorenje umanjuje i za što to nije dovoljna inteligencija anđela, odgovorila je: *“Za shvaćanje!”*

Jedino nakon razmatranja Božje “dobre volje” prema nama, možemo se zauzeti i oko “dobre volje” ljudi, tj. oko svoga odgovora na otajstvo Božića. Ta dobra volja mora se izražavati nasljedovanjem otajstva Božjeg djelovanja. A nasljedovanje je ovo: Bog je učinio da se njegova slava sastoji u ljubljenju nas, u odreknuću svoje volje iz ljubavi: i mi moramo činiti to isto. Apostol piše: *“Nasljedujte Boga, budući da ste ljubljena djeca, i živite u ljubavi”* (Ef 5, 1-2).

Nasljedovati otajstvo koje slavimo znači napustiti svaku misao o tome da bismo sami krojili pravdu, otkloniti svako sjećanje krivnje koja nam je nanesena, izbrisati iz srca svako negodovanje pa i pravedno, prema svima. Ne pristati dragovoljno ni na jednu neprijateljsku misao, ni protiv koga: ni protiv bližih, ni protiv daljih, ni protiv jakih, ni protiv malenih, ni protiv velikih na zemlji, ni protiv bilo kojega stvorenja koje na svijetu postoji. To je za čašćenje rođenja Gospodinova, jer Bog nije bio kivan ni na koga, nije se obazirao na nanesene krivnje, nije čekao da drugi napravi prvi korak prema njemu. Ako to nije moguće uvijek, čitavu godinu, učinimo to barem u božićno vrijeme. Nema boljega načina kako bismo Bogu iskazali svoju zahvalnost negoli da ga nasljedujemo.

Vidjeli smo na početku da Slava ne izražava Bogu neku želju, neki zavjet, nego određenu stvarnost; ne pretpostavlja neko *neka*, nego je to jedno *jest*. Međutim, mi možemo i moramo od toga učiniti i želju, molitvu. Radi se o jednoj od najljepših i najpotpunijih molitava koje postoje. U riječima: “Neka bude slava Bogu na visini” sadržana je najbolja molitva hvale, a u riječima: “Neka bude mir na zemlji ljudima koje Gospodin ljubi”, sadržana je najbolja zagovorna molitva.

U pjesmi anđelâ događaj se uprisutnjuje, povijest postaje bogoslužje. Stoga se, ovdje i sada proglašava, a to nama Bog sa svoje strane proglašava: Mir ljudima koje on ljubi! Neka iz najskrovitijih kutova Crkve taj vrlo slatki navještaj dospije danas u čitav svijet kojemu je namijenjen: Mir na zemlji ljudima koje Gospodin ljubi!

MISA ZORNICA

Noć tišine

Iz 62, 11-12; Tit 3, 4-7; Lk 2, 15-20

Čitanja mise zornice sva su usredotočena na konkretan događaj Kristova rođenja. Ne prenose nas u duboko bogoslovsko razmišljanje, kao što će to učiniti Proslov Ivanov koji se čita na danjoj misi, nego nam pokazuju na pastire i Mariju (dvoje glavnih lica evanđeoskog odlomka) koja mora biti naš odgovor i naše držanje pred Kristovim božićnim jaslama.

Pastiri uosobljuju odgovor vjere pred navještajem otajstva. Ostavljaju svoje stado, prekidaju svoj odmor, sve ostavljaju. Sve prelazi u drugi plan pred pozivom koji im je Bog uputio: *"Pastiri stanu poticati jedni druge: 'Hajdemo dakle do Betlehema. Pogledajmo što se to dogodilo, događaj koji nam obznani Gospodin.' I pohite te pronađu Mariju, Josipa i novorođenče gdje leži u jaslama. Pošto sve pogledaše, ispriповjediše što im bijaše rečeno o tom djetetu."*

Marija uosobljuje kontemplativno i duboko držanje onoga koji, u tišini, razmatra i klanja se otajstvu: *"Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u svome srcu."* Gledajmo prihvatiti šutljiv poziv koji nam dolazi od tih uzora i približiti se otajstvu putovima vjere i klanjanja.

Ima istina i događaja koji se mogu bolje shvatiti pjesmom negoli riječima. Jedan je od njih upravo Božić. Nešto od otajstva ovoga blagdana mogu nam pomoći shvatiti neke od najpopularnijih božićnih pjesama kršćanskoga svijeta. One su nadahnjivale naraštaje prije nas, očaravale su naše djetinjstvo i za mnoge ostaju jedini priziv na religiozno značenje blagdana.

Prvu je pjesmu *Ti silaziš sa zvijezda* sastavio sv. Alfonso Maria de Liguori. Kako je viđen Božić u toj božićnoj pjesmi, najpopularnijoj u Italiji? Koju nam ona poruku želi prenijeti? Božić nam se pokazuje u njoj blagdanom ljubavi koja za nas postaje siromašnom. Kralj neba rađa se "u špilji na studeni i ledu". Stvoritelju svijeta "nedostaju pelene i vatra". To nas siromaštvo dira u srce znajući da "te uzljubi siromaha još", da je bila ljubav koja je tebe siromaha otkupila. Vrlo jednostavnim riječima, gotovo djetinjim (a piše ih crkveni učitelj!), izraženo je isto duboko značenje Božića koje je apostol Pavao zbio u riječi: *"Poznato vam je milosrđe Gospodina našega Isusa Krista, kako je radi vas od bogataša postao siromah da vi postanete bogataši njegovim siromaštvom"* (2 Kor 8, 9).

Božić je, dakle, blagdan siromašnih, svih siromaha, ne samo onih u materijalnom pogledu. Bezbrojni su oblici siromaštva kojih se vrijedi prisjetiti